נושאים באגרות הראי"ה

שבת

68 אגרות · כרכים א', ב', ג', ד'

הנושא בקצרה, הנושאים המרכזיים שבו ומה מלמדות האגרות,

ונוסח כל האגרות שבנושא, כל אחת עם התמצית שלה

igrot.shlomo-aviner.net

הנושא בקצרה

שמירת השבת בפרהסיה היא אחד הנושאים הנפוצים באגרות. הרב קוק כותב לוועדי המושבות, ליק"א, לקרן הקיימת, להנהלה הציונית ולעיריית תל אביב, בכל פעם שהרב קוק שומע על חילול שבת בפומבי (כרך ב', אגרת שסט; כרך ד', אגרת אעא). הטענה החוזרת היא שהשבת אינה עניין פרטי של שומרי המצוות, אלא היסוד של חיי האומה בארצה.

לצד המחאה, הרב קוק פועל בדרכים מעשיות: עירוב בתל אביב ובמושבים (כרך א', אגרת רמב; כרך ד', אגרת אשמ), קול קורא לבעלי החנויות לסגור בכניסת השבת (כרך א', אגרת רכו), ותודה לראש העירייה על כל צעד לכבוד השבת (כרך ד', אגרת אקנה). וחוק השבת בעיר עברית הוא בעיני הרב קוק "דרישה אזרחית עברית גמורה, ולא דרישה דתית" (כרך ד', אגרת אקעט).

השבת במושבות

כרך א', אגרת נו: לוועד רחובות: במושבות עוקרים גפנים בשבת בידי גויים. זו מלאכה מפורסמת של ישראל, ואסורה גם בקבלנות.

"והשי"ת יזכנו לראות בבנין עם ד' על אדמת קדשו, לנטוע ולא לעקור, לבנות ולא להרס"

כרך א', אגרת קטז: לוועד ראשון לציון: פועלים חיללו שבת בפרהסיא בהכנות לתיאטרון. הרב קוק מבקש מחאה רשמית.

"חובת הועד היא להגן בעד כבוד קדושת אה"ק וכבוד האומה, שלא יתחלל שם שמים"

כרך ב', אגרת שסט: להנהלת הקרן הקיימת: בחוות הקרן פועלים ופקידים מחללים שבתות וימים טובים.

"אשר אם לא תבא עצת חכמה ויושר לעזור בעד הרעה, ד' יודע מה יוכל להיות אחרית מפח נפש כזה"

השבת בערים

כרך א', אגרת רכו: קול קורא 'קדשו את השבת': קריאה לבעלי החנויות ובתי הקפה לסגור בזמן כניסת השבת. הרב קוק פונה לרגש הכבוד.

"הננו יושבים ב"ה על אדמת הקודש, - כמה כבוד והדר ראוי שירחש לבנו למצבנו"

כרך א', אגרת רמב: לבעלי 'אחוזת בית', שממנה צמחה תל אביב: הרב קוק מבקש שישתתפו בבניית עירוב.

"שימנע מקצע גדול של חילול שבת קודש להתפשט במושב הנכבד והאהוב"

כרך ד', אגרת אקנה: למאיר דיזנגוף, ראש עיריית תל אביב: תודה על פעולתו לכבוד השבת, ובקשה להמשיך.

"לחזק ולאמץ את היסוד החיוני של עמנו בשמירת כבודו של יום הקודש, הנותן לנו כח ועצמה ונשמה יתרה"

כרך ד', אגרת אקעט: למאיר דיזנגוף: חוק השבת בתל אביב הוא דרישה אזרחית. כאזרחים עבריים בארץ עברית, קדושת השבת צריכה להיות מוכרת בפרהסיה.

"בתור אזרחים עברים בארץ העברית אנו דורשים שדת ישראל תהיה מוכרת בזכותה הרשמית"

מול המוסדות הלאומיים

כרך ד', אגרת איח: למרכז הציוני בלונדון: בליל שבת ראש חודש ניסן תר"פ עברו צופים ותלמידי הגימנסיה מיפו ברחובות ירושלים בפנסים. הציבור הירושלמי סער.

"הציבור הירושלמי התפלץ מעצמת מכאוביו והפגנה סוערת מקהל רב נעשתה"

כרך ד', אגרת אעא: למנחם אוסישקין: חילול שבת ומאכלות טרפות בגלוי, גם במטבח של 'אחדות העבודה' בירושלים.

"פרעות של מוסר בהנהגת החיים פנימה, בושה תכסה פנינו על כל זה"

כרך ד', אגרת אקפט: לקונגרס הציוני ה-13: חילול השבת והכשרות בפרהסיה מזיק לבניין הלאומי. חלק מהבעיה בא מחוסר אמצעים, ויש להקציב להם.

"אמנם הרבה דברים זרים כל-כך, ומזיקים כל-כך לבנינו הלאומי, באו לא מתוך זחיחות-דעת וקלות-ראש, אלא מתוך הכרח של חסרון האמצעים"

אור השבת

כרך ב', אגרת תקמ: לרב יעקב משה חרל"פ: אגרת של קבלה ומוסר על הארת קדושת השבת בימי החול. אי אפשר לכתוב הכול, בגלל מעצורים מן הגלות.

"אבל כעת ישנם עדיין מעצורים מהגלות כמוסים כאלה על הכתב"

כרך ב', אגרת תרמב: לאגודת 'עדת בני ישראל' בשיקגו: ברכה לצעירים שקבעו את שמירת השבת כתנאי לחברות באגודה.

"ואבן פינה הראוי לבסס את כל מעשי ידיכם ולשמכם לתפארת נצח בישראל"

כרך ד', אגרת אשמ: לגברת בירגר, בשם הרב קוק: חובה לתקן עירוב במושב, ולקבוע גוי לחליבת הבהמות בשבת.

"שחוב גמור הוא לתקן עירוב במושב"

מה מלמדות האגרות

שבת ציבורית. קדושת השבת בפרהסיה אינה כפייה דתית אלא "דרישה אזרחית עברית גמורה" (כרך ד', אגרת אקעט).

לבנות ולא להרוס. לצד המחאה, פועלים לתקן: עירוב, סגירת חנויות, ותקציב למי שמחללים שבת מחוסר אמצעים (כרך א', אגרת רמב; כרך ד', אגרת אקפט).

נשמה יתרה לאומה. השבת היא "היסוד החיוני של עמנו" (כרך ד', אגרת אקנה).

הרב שלמה אבינר על הנושא

הרצי"ה הבחין בין מנוחה שנועדה רק כדי לחזור לעבודה, לבין המנוחה הישראלית של השבת, שבה מתגלה ערך החיים עצמם ומתוך כך חירותו הפנימית של האדם. לכן מכונה השבת בתפילה "לקדושה ולמנוחה" - קודם קדושה ואחר כך מנוחה. הרב אבינר מביא גם את לשונו של הרב קוק על המאבק בחילול השבת: "מלחמת אחים", מלחמה בכל תוקף, שאינה שוכחת לרגע שמדובר באחים. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"השבת - נכס לאומי" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: השבת אינה נכס דתי בלבד אלא נכס לאומי, ומה מכך לגבי השבת בפרהסיה. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"המאבק על השבת היום" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: הניסיונות להפוך את השבת ל"יום תרבות" פלורליסטי, ומה עניינה האמיתי של השבת. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"המלחמות על השבת" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: על השבת יש במדינה מאבקים, ואיך היה ראוי להציג אותה לציבור כולו. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"""ולא נתתו לגויי הארצות""" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: השבת כמתנה מיוחדת לישראל, לפי תפילת שחרית של שבת. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"פתיחת מרכולים בשבת" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: שאלה ותשובה על הוויכוח הציבורי על פתיחת מרכולים ועסקים בשבת. (מקור: מתוך ספרי הרב)

נוסח האגרות – עם ביאור

68 האגרות שבנושא, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות:
בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת נו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד שבט תרס"ז - יפו **נמען:** ועד המושבה רחובות

הרב קוק שמע שבמושבות עוקרים גפנים בשבת על ידי גויים, ומזהיר שזו מלאכה מפורסמת של ישראל שאסורה גם בקבלנות, ויש בה חילול ה'. הרב קוק מבקש מהוועד לפרסם את האיסור במודעות.

עיקרי הדברים

- שבת: מלאכה על ידי גוי.
- חילול ה' ביישוב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד שבט תרס"ז[4].

לכבוד הועד הנכבד ברחובות ת"ו.

באתי כמזכיר, כאשר שמעתי שאחדים מקילים לעצמם באיזה מושבות, לעקור את הגפנים, ע"י[5] נכרים, בשבת קדש. [במשבר היין של אותן שנים עקרו כרמים רבים במושבות] והנה אין מהצורך לבאר לכל בן-תורה, שהוא איסור גמור לעשות מלאכה מפורסמת של ישראל בש"ק[6] ע"י נכרים, [מלאכה בשבת על ידי נכרי בשדה של ישראל, במקום פומבי, אסורה גם בקבלנות, משום מראית עין (שולחן ערוך אורח חיים רמד)] ולכל איש אשר רגש היהדות חי בקרבו אין צורך לבאר את העלבון והזילזול שיש בזה, וחילול-השם הנצמח ע"י חילול קודש כזה. ע"כ[7] יטיבו נא כבודם להודיע גלוי בשמי, ע"י מודעות, את האיסור לעקור אפילו בקבלנות ע"י נכרים ביום ש"ק[8]. והשי"ת[9] יזכנו לראות בבנין עם ד' על אדמת קדשו, לנטוע ולא לעקור, לבנות ולא להרס, יראו עינינו וישמח לבנו בב"א[10].

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש, פה עה-ק יפו והמושבות ת"ו.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. ע"י - על ידי
6. בש"ק - בשבת קודש
7. ע"כ - על כן
8. ש"ק - שבת קודש
9. והשי"ת - והשם יתברך
10. בב"א - במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת סג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ר"ח אדר תרס"ז - יפו **נמען:** ועד בניין היקב ברחובות

הרב קוק מוחה בתוקף על הכוונה לבנות את היקב בשבת, ומזהיר שגם בדיעבד יהיה בכך ערעור על היקב.

עיקרי הדברים

- שמירת שבת בבנייה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ראש חדש אדר תרס"ז[4].

לכבוד ועד המועצה לבנין היקב ברחובות ת"ו, שלו'[5] וברכה.

שמעתי שמקבלי בנין היקב חפצים לבנות בשבת. והנני למחות ע"ז[6] בכל תוקף, כי אין ע"ז שום היתר כלל, ואפילו בדיעבד אם ח"ו[7] יעברו ע"ז יהי'[8] ערעור גדול על היקב בשביל זה. והנני בזה מעוררם לטובתם באמת, שימנעו אותם מחילול ש"ק[9]. והשי"ת[10] יצוה ברכתו עליהם ועל אדמת קדשנו בכלל.

ברגשי כבוד וברכה,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. שלו' - שלום
6. ע"ז - על זה
7. ח"ו - חס ושלום
8. יהי' - יהיה
9. ש"ק - שבת קודש
10. והשי"ת - והשם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קטו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד אדר ראשון תרס"ח - יפו **נמען:** ר' זאב גלוסקין (מנהל יקב ראשון לציון)

שני פועלים ביקב נחשדו בחילול שבת בפרהסיא. הרב קוק הורה למשגיח להרחיקם עד בירור הדבר בעדים, ומבקש ממנהל היקב להודיע רשמית שהיקב מקפיד על שמירת שבת, גם מטעמי מסחר ושמירת כבודו. הרב קוק מביע צער על הבורות והכפירה, ותקווה שהדור הצעיר ישוב לקדש את הקודש.

עיקרי הדברים

- חילול שבת בפרהסיא ביקב.
- הרחקה עד בירור בעדים.
- דרישה להודעה רשמית על שמירת שבת ביקב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד אד"ר[4] תרס"ח[5].

אדון חביב ורב פעלים מר זאב גלוסקין נ"י[6], שלו[7] וברכה. ברוך אתה בבאך [דברים כח, ו]

היום שמעתי, ששני פועלים מן היקב נחשדו, בחשד שיש בו ממש, [בחשד שיש לו בסיס] בחילול ש"ק[8] באופן בולט. והנה על המשגיח הרב ר'[9] יוסף נ"י הטלתי, שירחיק אותם מן היקב, עד שיבורר הדבר בפני ע"י[10] עדים, ועד שיתוקן הדבר על להבא.

את לב כבודו אעיר, שראוי להודיע באופן רשמי, מטעם משרד היקב, את גדולת ערכה של הקפידא ע"ד[11] חלול שבת, מטעם המסחרי ושמירת הכבוד של היקב בכלל. פצע לבבנו עמוק הוא ואנוש [על פי ירמיהו ל, יב] מאד, כי לנשמת חיי אומתנו, פה בארץ אבות, אנו צריכים לכחות צדדיים לרשם ערכה, [לכוחות חיצוניים, כמו השיקול המסחרי, כדי להטביע את ערכה של השבת] והד קול ד' של ברית ואות לדורות עולם [השבת, שנקראה "ברית עולם" ו"אות" (שמות לא, טז-יז)] לא נשמע מפני המונה הגס והחצוף של הבורות והכפירה הגסה והמנוולת. אמנם נפשי המשתוחחת [נפשי העצובה (תהלים מב, ו)] תנחם כי עת השכרון לא יארך, [כי זמן השכרות, של התנכרות לתורה, לא יימשך] ומהר ישוב וניחם גם העם ההומה, הדור הצעיר, לקדש את קדוש ישראל ואת קדשיו, ורוח ד' תניחנו [ישעיהו סג, יד] להאיר פניו אליו, לנטע אותו על אדמת חבלו, [על אדמת נחלתו] בעצם טל חייו אשר מן הקודש והמקדש המה יוצאים.

הנני מחכה לתשובת אדוני הנכבדה ע"ד תיקון המאורע.

בכבוד וידידות,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. אד"ר - אדר ראשון
5. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
6. נ"י - נרו יאיר
7. שלו' - שלום
8. ש"ק - שבת קודש
9. ר' - רבי
10. ע"י - על ידי
11. ע"ד - על דבר

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קטז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד אדר ראשון תרס"ח - יפו **נמען:** ועד המושבה ראשון לציון

פועלים חיללו שבת בפרהסיא במושבה בהכנות לתיאטרון. הרב קוק שמח שהדבר עורר כעס בין בני המושבה, אות לנשמה הישראלית החיה בהם. אבל אין די בכעס: על הוועד למחות מחאה רשמית ופומבית, ולהעניש את המחללים ככל שבידו, כדי להגן על כבוד השבת וכבוד הארץ.

עיקרי הדברים

- חילול שבת בפרהסיא בראשון לציון.
- חובת הוועד למחות רשמית ולהעניש.
- השבת - 'עטרת ה' אשר על ראשנו'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד אד"ר[4] תרס"ח[5].

לכבוד הועד הנכבד בראשון לציון ת"ו, שלו'[6].

היום החרידה אותי השמועה, שנועזו איזה יחידים פועלים לחלל שבת בפרהסיא באופן מדאיב באמצע היום במושבה, במלאכות להכנת תיאטרון. את האש, הבוערת בעמק פצע נשמתי משמועות כמו אלה, לא אוכל, אחי האהובים, למסור לכם על גליונות. אבל את זה אמצא בצדק לשחר את פני כבודכם, [לבקש מכם] שלא לעבור על מאורע זה בשתיקה, בלא גערה של פומבי ומחאה רשמית מצדכם.

שמחתי אמנם לשמע, כי בכלל העיר דבר הנבלה הזאת [על פי בראשית לד, ז] קצף בין בני המושבה. אות הוא לי על הנשמה הישראלית החיה בקרבה, ועל אור ד' המאיר בלבבה, אשר עוד יתרומם וינשא, לאשרנו ונחמת תקותנו על אדמת קדשנו ובית חיינו. אבל לא רק בקצף של דברים בעלמא אנו יוצאים ידי חובתנו, בעמדנו להגן בעד הנשמה של אומתנו בכללה, בעד אור החיים של יום הקדושה והמנוחה, עטרת ד' אשר על ראשנו, ["עטרת תפארת בראשו נתת" (מתפילת שחרית של שבת)] בעת יעמדו משחיתים, בני בלי רגש ובלי דעת, לשלח בו יד, על אדמתנו, בקרב מושבנו, לעינינו. חובת הועד היא להגן בעד כבוד קדושת אה"ק[7] וכבוד האומה, שלא יתחלל שם שמים, וככל אשר תשיג ידו ייסר למשפט את מחללי הש"ק[8]. וישתמש נא במאורע זה, אשר ראוי הוא שיהי'[9] לנו למוסר, עד כמה תוכל הירידה הרוחנית לפגע בנו אם עוד נחשה ולא נשים על לב, להודיע גלוי את מחאתו הרשמית של הועד על כל ענין של חילול ש"ק[10], ביחוד של פרהסיא, בתור כח פועל העומד לשמור במקומו על עניני האומה היותר חשובים הנוגעים בנחלתה. חזקו ונתחזקה בעד עמנו ובעד כבוד ד' ורוחו, אשר תניחנו בארץ אבות, אשר אנחנו שוכנים עליה, והננו מלאים עז תקוה להושע בקרבה בזרע ד' כימי עולם וכשנים קדמוניות.

בברכה נאמנה, ברכת ד' מציון, וברב כבוד,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל --

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
6. שלו' - שלום
7. אה"ק - ארץ הקודש
8. הש"ק - השבת קודש
9. שיהי' - שיהיה
10. ש"ק - שבת קודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קמא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח אייר תרס"ח - יפו **נמען:** הרב צבי פסח פראנק, דיין בבית הדין בירושלים

הרב קוק מסכים למנות את הרב יעקב יוסף הלוי לרב בעקרון, בתנאי שהרב דוד טיקטין, שהוצע קודם, משך ידו. הרב קוק מצר על ביטול הרבנות בעקרון ומקווה לרבנות בכל המושבות. עוד יש דיון הלכתי בשיטת התוספות על המדביק פת בתנור בשבת: כוח החכמים להעמיד דבריהם ב'שב ואל תעשה' מבטל את המצווה או את האיסור עצמם.

עיקרי הדברים

- מינוי רב לעקרון.
- רבנות בכל המושבות.
- הלכה: כוח החכמים לעקור דבר מן התורה ב'שב ואל תעשה'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ח אייר תרס"ח[4].

לכבוד ידידי חביבי הרב המאוה"ג[5] אוצר תורה ויראת שמים מו"ה[6] צבי פסח פרנק [הרב צבי פסח פרנק, דיין בירושלים ולימים רבה] שליט"א[7], חד מבי"צ[8] בעי"ק[9] ירושת"ו[10].

ע"ד[11] הרב מוהרי"י[12] הלוי נ"י[13], שהציע כת"ר[14] למנותו בעקרון ת"ו, הנני סומך בזה על כת"ר, דקים לי בגוי' טובא, ועדותו נאמנת לי, שראוי והגון הוא האיש לאותה איצטלא.

אמנם בשכבר הימים הציע לפני הגר"ז[15] בראוערמאן שליט"א את הרב ר'[16] דוד טיקטין נ"י, ועד כה לא ידעתי למה נשתקע הדבר. ע"כ[17] אם הרד"ט[18] הנ"ל[19] כבר משך ידו מענין זה, מאיזה טעם שיהי'[20], אז אין מצדי מניעה, ואקוה לעזור על ידו בע"ה[21] בכל היכולת. כי מאד עגמה נפשי על ביטול הרבנות בעקרון, אחרי שכבר נתכוננה. ואולי יחונן ד' יתי"ש[22], ונוכל לקבע רבנות גם ביתר המושבות, למען ישוב להן תואר מלא של ערי ישראל עם קדוש.

וע"ד[23] הערתו בד' תוס'[24] דהדביק פת, [שבת ד] למה יפטר באנוס ע"פ[25] תק"ח בסוף המעשה. ההסבר הוא לע"ד[26], משום די"ל[27] שזה הכח שנתנה תורה לחכמים, להעמיד דבריהם בשוא"ת[28] אף נגד ד"ת[29], הכונה היא שמסרה תורה ליד חכמים לבטל את כח המצוה, וה"ה[30] כשהוא נוגע לאיסור לבטל את כח האיסור, כיון שהענין הוא עכשיו שוא"ת[31]. וניחא בזה שיטת הר"י[32], בפ"ק[33] דברכות, בק"ש[34] לאחר חצות, שתמהו ע"ז[35], דאיזה שייכות יש כאן ליש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת[36], ולפ"ד[37] עיקר ענין זה הוא מה שיש בידם לבטל צד המצוה או צד האיסור שיש בזה, וממילא אין זה דומה כלל לשאר אונסין, שלא נסתלק שם האיסור ממקומו, אבל כשחכמים ציוו שלא ירדה נסתלק האיסור מהאפי'[38] ההולכת ונגמרת, ונשארה רק פעולת הדיבוק, שאין בה מצד עצמה סקילה וכרת.

וגוף סברא זו שנוי' היא במחלוקת. דלד' תוס' יבמות צ', [יבמות צ: כוח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה ב"שב ואל תעשה"] דנקטו דסדין בציצית [מנחות מ] חשוב שוא"ת דוקא מטעם דחיוב ציצית בא אחר העיטוף, אבל מצד עצמו הי'[39] זה קו"ע[40], נראה דלא הופקעה המצוה, שאם הופקעה המצוה הרי אין כאן קו"ע כלל, כיון שפטרוהו איננו עושה שום איסור בלבישת הבגד. אמנם השא"ר[41] באמת כ'[42], דהעיקר הוא דהוי הענין מצד עצמו שוא"ת, וזה נוטה לסברתנו, שעשו את המצוה כאילו אינה מצוה, וה"נ[43] עשו את האיסור, הבא בשוא"ת, כאילו הוא היתר.

הנני מוכרח לקצר מפני הטרדא. אחתום בברכה ואה"ר[44] כנה"י[45] ונפש ידי"ע[46] דוש"ת[47],

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

באה"ר[48] אדר"ש[49] כ' ח"ז[50] דכת"ר[51] הרב הגאון רח"י[52] שפירא שליט"א. הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. מביד"צ - מבית דין צדק
9. בעי"ק - בעיר הקודש
10. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
11. ע"ד - על דבר
12. מוהרי"י - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, י (למשל: יעקב + יעקב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
13. נ"י - נרו יאיר
14. כת"ר - כבוד תורתו
15. הגר"ז - הגאון רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
16. ר' - רבי
17. ע"כ - על כן
18. הרד"ט - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ד, ט (למשל: דוד + טוביה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
19. הנ"ל - הנזכר לעיל
20. שיהי' - שיהיה
21. בע"ה - בעזרת השם
22. ית"ש - יתברך שמו
23. וע"ד - ועל דבר
24. תוס' - תוספות
25. ע"פ - על פי
26. לע"ד - לעניות דעתי
27. די"ל - דיש לומר
28. בשוא"ת - בשב ואל תעשה
29. ד"ת - דברי תורה
30. וה"ה - והוא הדין
31. שוא"ת - שב ואל תעשה
32. הר"י - הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

33. בפ"ק - בפרק קמא (הפרק הראשון)
34. בק"ש - בקריאת שמע
35. ע"ז - על זה
36. מה"ת - מן התורה
37. ולפ"ד - ולפי דעתי
38. מהאפי' - מהאפילו
39. הי' - היה
40. קו"ע - קום ועשה
41. השא"ר - השאר
42. כ' - כבוד
43. וה"נ - והכי נמי
44. ואה"ר - ואהבה רבה
45. כנה"י - כנפשו היקרה
46. ידי"ע - ידידו עוז
47. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
48. באה"ר - באהבה רבה
49. אדר"ש - אחר דרישת שלום
50. ח"ז - דורש פענוח
51. דכת"ר - דכבוד תורתו
52. רח"י - רבי חיים יוסף? - שם אדם

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קמה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז סיון תרס"ח - יפו **נמען:** הרב צבי פסח פראנק

בעניין רבנות עקרון: העיקר תלוי בהסכמת 'שומרי תורה' והישיבה לשאת בחלק מהמשכורת. בהלכה: המשך הדיון על רדיית פת בשבת. בעניין מי טבריה: דבר שבתורה הולך אחר הרוב, ולכן 'בישולי' סתם הוא באש, וכן בשבת. הרב קוק שואל על בריאותו של זקנו של הרב פראנק.

עיקרי הדברים

- רבנות עקרון ומשכורתה.
- הלכה: רדיית פת בשבת.
- הלכה: בישול בחמי טבריה - הולכים אחר הרוב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט"ז סיון תרס"ח[4].

לכי[5] ידי"נ[6] הרב המאוה"ג[7] סוע"ה[8] אוצר נחמד בתו"י[9] מו"ה[10] צבי פסח שליט"א[11] פרנק, שלו'[12] וברכה באה"ר[13].

יקרתו הגיעתני. ומפני הטרדא הנני מוכרח להשיב בקצרה.

א. ע"ד[14] עקרון. העיקר תלוי באגודת "שומרי תורה", שראש העוסקים הוא כידוע הרז"ב[15] שי'[16], שיסכים לתן את חלק המשכורת השייך להם, וברצון מנהלי הישיבה על [חלק] המשכורת משלהם. ומה שנוגע לעצם הסכמת בני המושבה, אהי'[17] בל"נ[18] לסיוע בעה"י[19] כפי היכולת.

ב. ע"ד הערתו, דסברתי לא תתכן לדי' פרמ"ג[20] ורש"ש[21] ["פרי מגדים" והגהות הרש"ש] בנותן סמוך לערב פת לתנור במו"ש[22], י"ל[23] דמ"מ הוא מחוייב אח"כ[24] להסיר, וזה החיוב גומר את האיסור למפרע, אבל כיון שחז"ל[25] הפקיעו כל חיובו הוי כמו שכבר רדה.

ג. וע"ד[26] חמי טבריא [פסחים מא: המבשל בחמי טבריה אינו נחשב מבשל] הי' אצלי העיקר שכל דבר שבתורה הוא כדרך העולם ברוב. וכיון שרוב הבישולים הם באש ודאי גם סתם פירוש בשל בפסח ג"כ[27] הוא כך, וה"ה[28] נמי גבי שבת ומשכן גופא, דתלינן בדרך הרוב של בנ"א[29].

אחתום בברכה ואה"ר[30], כנה"ר[31] ונפש ידי"ע[32] דוש"ת[33] מלונ"ח[34],

הק' אברהם יצחק ה"ק

יודיעני נא כתה"ר[35] בטובו ממצב כי[36] מר זקנו הגני"י[37], ישלח לו השי"ת[38] רפו"ש[39] בקרוב בתושח"י[40], ויאריך ימו"ש[41] לתו"ע[42] עד ביאת גואל צדק בב"א[43], כברכת ידידו הנאמן,

ויל"ה[44] קצת על סברא הנ"ל[45], דתולין בכל ענין שהי'[46] כרוב, מהא דע"ז ו' ע"א[47] ודילמא נח גופי' טריפה הוה, ולמה לא נלך בת"ר גם על עובדא. וצ"ל[48] ראי'[49] מכאן. דל"א אצל ב"נ[50] בת"ר, וי"ל[51]

דה"ה במדות ההלכות השייכות להם, ושם עסיק ר"א במחו"א[52] דאסור לב"נ[53]. הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. לכ' - לכבוד
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. המאוה"ג - המאור הגדול
8. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
9. בתו"י - בתורה ויראה
10. מו"ה - מורנו הרב
11. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
12. שלו' - שלום
13. באה"ר - באהבה רבה
14. ע"ד - על דבר
15. הרז"ב - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ז, ב (למשל: זאב + בנימין) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
16. שי' - שיחיה
17. אהי' - אהיה
18. בל"נ - בלי נדר
19. בעה"י - בעזרת השם יתברך
20. פרמ"ג - פרי מגדים
21. ורש"ש - ורבי שמואל שטראשון (רש"ש)
22. במו"ש - במוצאי שבת
23. י"ל - יש לומר
24. אח"כ - אחר כך
25. שחז"ל - שחכמינו זכרונם לברכה
26. וע"ד - ועל דבר
27. ג"כ - גם כן
28. וה"ה - והוא הדין
29. בנ"א - בני אדם
30. ואה"ר - ואהבה רבה
31. כנה"ר - כנפשו הרמה
32. ידי"ע - ידידו עוז
33. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
34. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון
35. כתה"ר - כבוד תורתו הרמה
36. כ' - כבוד
37. הגני"י - הגאון נרו יאיר
38. השי"ת - השם יתברך
39. רפו"ש - רפואה שלמה
40. בתושחי"י - בתוך שאר חולי ישראל
41. ימו"ש - ימח שמו (וזכרו)
42. לתו"ע - לתורה ולתעודה
43. בב"א - במהרה בימינו אמן
44. ויל"ה - ויש להעיר
45. הנ"ל - הנזכר לעיל

46. שהי׳ – שהיה
47. ע״א – עמוד א
48. וצ״ל – וצריך לומר
49. ראי׳ – ראיה
50. ב״נ – בן נח / בני נח
51. וי״ל – ויש לומר
52. במחו״א – דורש פענוח
53. לב״נ – לבן נח

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רכו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרס"ט) **נמען:** קול קורא: 'קדשו את השבת'

קריאה לבעלי החנויות ובתי הקפה לסגור בזמן כניסת השבת. הרב קוק פונה לרגש הכבוד, כמו האזהרה לעדים 'סהדי שקרי אאוגרייהו זילי'. אנו יושבים בארץ הקודש, וכשתוקעים בחצוצרה לשבת ראוי שתשרור קדושת שבת, כבימי קדם. האיחור בסגירה מקטין את ערכנו בעינינו ובעיני אחרים.

עיקרי הדברים

- קריאה לשמירת שבת ביפו.
- רגש הכבוד העצמי והלאומי.
- חצוצרת השבת וזכר ימי קדם.

נוסח האגרת עם ביאור

עזרי מעם ד' [תהלים קכא, ב]

קול קורא:-- קדשו את השבת

שמעו נא דברי אחים אהובים ונכבדים, דברים היוצאים מן הלב.

חכמינו הקדמונים ז"ל[1], כחוקרי-הנפש אמיתיים, הורו אותנו שכשמאיימים את העדים, שיגידו אמת, אומרים להם פתגם קצר ונוקב עד חדרי לב: "סהדי שקרי אאוגרייהו זילי". [עדי שקר – זולים הם בעיני השוכרים אותם (ארמית, סנהדרין כט)] על כל מוסר ותוכחה, על כל פחד משפט ובלהות מצוקה, תוכל שרירות לב הותל [עקשנות הלב המתעתע] להחליק, אם הרגשת הלב חדלה מהכיר את הדרך הטובה והנכונה. הלב המת, שכח-החיים שבההכרה המוסרית, באיזה פרט שיהי, אבד לעמתו [בהתאם] את תנועתו ודרכו, הלב הזה לא ישוב כ"כ[2] בנקל לתחיה מפני כל פחד ואיום. אבל דבר אחד יש שעל ידו נוכל להגיע עד אותו המקום, ששם טמון הוא זיק-החיים המסתתר בקרב האדם פנימה, גם בעת אשר ירד בשפל הדיוטא התחתונה [בשפל המדרגה התחתונה] של העולם המוסרי זה הוא כח הכרת ערך עצמו והרגשת הכבוד, כבוד הנפש הראוי לאדם באשר הוא אדם. וכשיתעודד האדם להכיר את ערכו אז ישובו לו לאטם כל כחותיו והרגשותיו המוסריים הנרדמים, וישובו ויחיו. ע"כ[3] כח קסם נפלא יש באיום הזה של "סהדי שקרי אאוגרייהו זילי", להשיב מעון גם ישנים נפתים [להעיר אפילו את הישנים המפותים] ונדחים נרדמים. זאת היא תוכחת אמת, תוכחת חכמה, המיוסדת על הבסיס הנאמן של רגש הכבוד.

הנני בא הפעם אליכם, אהובי הנכבדים, גם אני במוסר של רגש הכבוד, הראוי שיפעם בחזקה בלבבנו: רגש כבוד עצמנו וכבוד עמנו ואה"ק[4], אלה הלא הנם מושגים קרובים ונתפסים בלב כל איש מן הישוב.

הננו יושבים ב"ה[5] על אדמת הקודש, - כמה כבוד והדר ראוי שירחש לבנו למצבנו, וכמה גבוה ומכובד הוא המבט של ישיבת כנסת ישראל בארץ חמדה בעיני כל עמנו כל אחינו שבגולה, היוכל הפה להגיד? ובכן אנחנו יושבי ארץ הצבי, כמה ראוי והגון הוא לנו בחובה כפולה ומכופלת, שנראה גלוי לכל, כי

אמנם מרגישים אנחנו את ערכנו. אנחנו שהננו שוכנים במקום הזה, שיש לו יחש כ"כ גדול לסדרי חיינו הפנימיים והמיוחדים, כמה גאון ראוי הוא שנלבש בעת אשר אנחנו שומעים פה את קול החצצרה לקדושת יום השבת [ביפו נהגו לתקוע בחצוצרה בערב שבת, כדי להודיע על כניסת השבת] במועד הנכון, בשעה המוכשרת וההגונה, החצצרה המכרזת קול לקדושה ולמנוחה לישראל. כמה נאה ומלבב הוא המשטר הזה, וכמה מתאים הוא לחפץ לבבנו האדיר והפנימי כאשר יפעל את פעולתו הדרושה, - זכר ימים מקדם ראוי שיעלה על לבבנו, כשנים אשר ישבו בהן אבותינו על אדמת קודש הלזו, גם עתה בתקע התוקע והטמין המטמין "נסתלקו התריסין וננעלו החנויות, הטמין המטמין והדליק המדליק", [על פי שבת לה: בימי בית שני תקעו בערב שבת, ובקול התקיעות היו נסגרות החנויות] וקדושת שבת חופפת על כל ארץ ישראל, בא שבת באה מנוחה, והנפש הישראלית מתקדשת, פושטת את החול ואת מחשכיו ומתנשאת אל הקודש אל האור. אבל כמה ימר הלב, כמה תדאב הנפש למראה אחינו המקשיחים לבבם מהכרת הכבוד והעז, הנמצא במחזה נשא ונשגב זה, והם מאחרים לשבת בחנויותיהם ועסקיהם בשעה קדושה ונעימה זאת. להפריע את ההרמוניה הנעימה והקדושה, שכל העם כולו ברוחו ונשמתו שואף הוא אליה, בפומבי פה על האדמה הטובה אדמת הקודש, - כמה חרשות ההרגשה [אטימות הרגש] ופעוטיות נפש יש בזה, וכמה מקטין הוא את ערכנו בעיני עצמנו ובעיני זולתנו.

ע"כ שובו נא, אחים יקרים, שובו נא ונקדש את השבת, את יום הקדושה והמנוחה לישראל, נקדשהו בכניסתו, בזמנו ועתו, הבו גודל ועז לעמנו הגדול לירושת פלטה ושארית נחלה, [על פי שופטים כא, יז] - חמלו אחים חמלו, חוסו ורחמו על כבוד עמנו וארצנו. כאוב מארץ קולנו, [ישעיהו כט, ד] חלושים אנחנו ורפויי כח, ידינו לנחושתים הוגשו, [על פי שמואל ב ג, לד] לא נוכל לפעל באמץ ועז, אבל כבדו נא את החפץ האדיר הצפון באמרה החלושה ובידים הרפות הללו. גאון שם צור ישראל ומשגבו, גאון יעקב ונחלתו, קורא לנו בכח, קורא לנו בהדר: קדשו את השבת, חדלו לכם ממשא יד [חדלו מן המשא ומתן, מן המסחר] מבתי הקאפי [מבתי הקפה] ומכל חילול שבת קודש, המלאו גאון עז המלאו תפארת עולמים וקדושת אור ישראל.

"ושמרתם את השבת כי קודש היא לכם". [שמות לא, יד] "כל שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע [על פי ישעיהו נו, ב-ח] והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפילתי, כי ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים, נאם ד"א מקבץ נדחי ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו" בב"א[6].

1. ז"ל - זכרונו לברכה
2. כ"כ - כל כך
3. ע"כ - על כן
4. ואה"ק - וארץ הקודש
5. ב"ה - ברוך השם
6. בב"א - במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רמב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' כסלו תר"ע – יפו **נמען:** בעלי 'אחוזת בית' (תל אביב)

הרב קוק מבקש מבעלי 'אחוזת בית' להשתתף בבניית עירוב. העירוב ימנע חילול שבת ויקל על צורכי החיים בשבת. ההוצאה היא 32 נפוליאונים: 16 מהאוסף הכללי של העיר, ו־16 מבעלי השכונה.

עיקרי הדברים

- עירוב לשכונת אחוזת בית.
- מניעת חילול שבת.
- חלוקת הוצאות העירוב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט' כסלו תר"ע"ין.

לכבוד אחינו היקרים בעלי "אחוזת בית" [חברי אגודת "אחוזת בית", שייסדה באותה שנה את השכונה שנקראה לימים תל אביב] ' ת"ו, שלו'[4] וברכת ד'.

אמצא בזה לנפשי חובה חביבה, להעיר את רוחם היקר להשתתף בפעולת תקון עירוב [עירוב – גדר סביב השכונה, שמתירה לטלטל בה בשבת] בהמושב החביב, שהננו מיחלים בשמחה לראותו בנוי ומשוכלל ומאושר בכל טוב.

התיקון הזה חביב עלינו משני צדדים: א) שימנע מקצע גדול של חילול שבת קודש להתפשט במושב הנכבד והאהוב, שמלבד הענין העצמי הקדוש שיש בזה, יש בו משום הכבוד הכללי של המושב. ב) הוא תיקון גדול לכל צרכי החיים ביום הקדוש, במושב של אחינו ב"י[5], וממעט את הזיקוק לזרים. [וממעט את הצורך להיעזר בנכרים בשבת]

ההוצאה לבנין עירוב משוכלל וחזק כראוי, על חלק המושב, עולה היא, ע"פ[6] האומד היפה, לסך שלשים ושנים נאפ"ז[7]. מזה יוקח מהאוסף הכללי של היקף העיר, שאדון בצלאל לאפין [בצלאל לפין, עסקן ביפו] נ"י[8] משתדל בזה, סך ששה עשר נאפ', והמחצה השניה, סך ששה עשר נאפ', אחלה בזה מכבוד הדרתם שישתתפו הם בזה, להנאתם הרוחנית והחמרית, ולכבודם האהוב והחביב.

ברגשי כבוד וידידות נאמנה, וביחול מלבב לחדות שכלולם [ובתקווה לשמוח בשכלולם] ברננת לב ונפש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. עה"ק – עיר הקודש
3. ת"ו – תבנה ותכונן
4. שלו' – שלום
5. ב"י – בני ישראל
6. ע"פ – על פי

7. נאפ"ז – נאפוליון זהב (מטבע)
8. נ"י – נרו יאיר

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רפט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' ניסן תר"ע - יפו **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוביץ

הרב קוק תומך בהיתר לעסוק בשבת בצורכי רבים ובלימוד אומנות (שבת קנ א). מי יכול לאסור? הלכה זו מחזקת את דרכי החיים. בעניין השמיטה: יש לבסס את קדושת השביעית בהדרגה, 'קמעא קמעא', כגאולת ישראל. ההוראה כ'מציל מן הדליקה': קודם מצילים את מה שמן התורה. הרב קוק מציע להקים אגודה שתשכור את הפרדסים והכרמים לגויים, כך שישראל לא יעבדו כלל. בשנה זו יש לכתוב במחירונים שהמחיר הוא בעבור העבודה ולא בעבור הפירות.

עיקרי הדברים

- היתר לעסוק בצורכי רבים ובאומנות בשבת.
- השמיטה 'קמעא קמעא'.
- 'כמציל מן הדליקה' - קודם דאורייתא.
- תוכנית אגודה להשכרת הפרדסים לגויים.
- מכירה בהבלעה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה עה"ק[1] יפו ת"ו[2], ו' ניסן תרע"ן. [ו' בניסן תר"ע (1910), בשנת השמיטה]

כבוד ידיד יקר מפנינים, רב תבונות ואיש אמונים, הרב המאוה"ג[3] אוצר תורה ויראה, דעת ומשרים, כליל תפארת מו"ה[4] יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ שליט"א[5], שלו'[6] וברכה ושמחת הרגל באה"ר[7].

לשמחת לבבי הגיעני מכתבו היקר והחוברת הנכבדה. יאושר חילי' דמר ידי"נ[8] שי'[9] על הטוב אשר יעשה עם עם ד' יושב ציון, ויה"ר[10] שיכירו וידעו הכל במהרה בקרוב, שאנו חייבים ללכת בדרכי חיים באמת, וישובו מדרכי חושך, שהם ההפך מהדרך אשר צוה ד' אלהינו ב"ה[11] אותנו ללכת בה, לבחור בחיים של כבוד וכשרון. "ומאן ספין ומאן רקיע" לגזור איסור על מצוה גדולה כזאת, שמותר לדבר בגינה דברי חפץ בשבת קודש (כשבת ד' ק"ן א' [שבת קנ]). ומפשטיות לשון הסוגיא שם, דאמר ר'[12] שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן (או ר' יונתן) הולכים לטרטיאות ולקרקסאות ולבסילקאות [לבתי מחזות, לזירות ולבתי משפט] ומסחר – מקומות כינוס של רבים] לפקח על עסקי רבים בשבת, ותנא דבי מנשה משדכין כו'[13] וללמדו אומנות, נראה שרשב"ג[14] מודה להא דתנא ד"מ[15], ובירושלמי פרק אלו קשרים ה"ג [ירושלמי שבת טו, ג] "אר"ח בש"ר שמואל בר נחמן (שנראה פשוט שהוא ר"ש[16] בר נחמני דבבלי). לא נתנו שבתות כו' אלא לאכילה ולשתי', ע"י[17] שהפה זה מסריח התירו לו לעסוק בהן בד"ת", הרי החמיר כ"כ[18] בדבור בשבת עד שאפילו דיבור התורה צריך היתר, ומ"מ[19] התיר ג"כ[20] לפסוק לאומנות, שהרי שהיא שקולה כתורה, ובודאי אינו דומה רבים העושים את התורה ליחידים, ואיך שייך לגזור ע"ז[21] איסורים, ובפרט לעת כזאת עת לעשות לד' [על פי תהלים קיט, קכו] לחזק את ידי אמוני ד' בכל צד של חיזוק המוסיף אומץ בדרכי חיים.

ערכתי בזה ג"כ דברים אחדים ע"ד[22] השמיטה, ומפני הטרדא הוכרחתי לקצר, ואת כת"ר[23] הסליחה. והי'[24] ז"ש[25] וברכת ד', כנה"י[26] ונפש ידי"ע[27] דוש"ת[28] באה"ר כה"י[29],

הק' אברהם יצחק ה"ק

ביסוד השמיטה, עלינו לדעת שאנו חייבים להתאמץ בכל כחנו לסבב פני הדברים, שסוף כל סוף תהי'[30] שבת הארץ הולכת ונקבעת בכל קדושתה על אדמת הקדש. עלינו להשתדל להנחות את הדבר, עד אשר יעלה בידינו בע"ה[31] לבסס את יסוד קדושת השביעית בכל צורתו, כתורה וכמצוה. כי מצוה זו לבד חבתה ככל מצוה ממצותיה של תורה הלא עונשה, ומכלל לאו אתה שומע הן, שגם מתן שכרה, בצדה, ובה תלוי גלות הארץ וישובה, כמפורש בתורה: "כל ימי השמה תשבת את אשר לא שבתה בשבתותיכם עליה", [ויקרא כו, לה] וחכמים אמרו מפורש גלות באה לעולם על שמטת הארץ. [אבות ה, ט] אבל איך לבא אל המטרה הקדושה הזאת, ובאיזה אמצעיים נחזיק להגיע אליה, דבר זה צריך לימוד.

לפי דעתי אנו צריכים לבא אל מחוז חפצנו דוקא קמעא קמעא, וכמו שאמר רבי חייא רבא לר"ש[32] בן חלפתא, לענין כללות ישועתן של ישראל, שהיא קמעא קמעא, כל מה שהיא הולכת היא רבה והולכת (ירושלמי פ"ק[33] דברכות ה"א), כך היא הישועה הרוחנית של הקמת קדושת הארץ על מכונה, מוכרחת להיות ג"כ קמעא קמעא, ובעזרת השם יתברך, כל מה שהיא הולכת מתחזקת היא ומשתרשת ותהי'[34] רבה והולכת. דרכי ההוראה שלנו בזה צריכין להיות כמציל מן הדליקה, שכל מה שהוא יותר יקר ויותר קדוש הוא קודם להצלה ואח"כ[35] משתדלים להציל עוד, וחביב חביב קודם, ותורה שבכתב קודמת להצלה מתורה שבע"פ[36] (ס"ח סי'[37] תתנ"ו הובא במג"א[38] סי' של"ד ס"ק[39] ט"ו). [ספר חסידים; מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים] על כן הננו חייבים לעמוד על המשמר ראשית לכל, שלעת עתה לפחות תעלה בידינו יסוד קדושת המצוה במה שהוא מן התורה. ולענין שיש במצוה זו יותר מכל המצות מפני שהגלות תלוי' בה, בודאי דבר גדול הוא כשהעיקר של תורה עולה בידינו. ולא למותר הוא להציב בזה דברי הגאון שאגת אריי' סוף סימן כ"ד, [שו"ת "שאגת אריה" לר' אריה לייב גינצבורג] שהוכיח שברכת התורה מן התורה היא ולא מדרבנן, מהא דאמר רב יהודה א"ר[40] מ"ד מי האיש החכם ויבן את זאת, [נדרים פא, על הפסוק בירמיהו ט, יא–יב] ויאמר ד' על עזבם את תורתי שלא ברכו בתורה תחילה, מדנענשו עונש גדול כ"כ, דעל דבר זה אבדה הארץ, ש"מ דברכת התורה היא מה"ת[41], דאי מדרבנן לא היו ראויין לעונש גדול כ"כ. ומטי לה מדברי התוספות (סוטה דף מ"א ב' ד"ה[42] אותו), שהוכיחו שאמו מישראל לא מהני גבי מלך מדין תורה, דאי לאו הכי לא היו חייבים עונש גדול כזה, ומסיק הגאון ש"א ז"ל[43], שאע"פ[44] שיש לדחות הראי'[45] מהא דאגריפס, [סוטה מא: אגריפס המלך, שאמו לא הייתה מישראל, בכה כשקרא "לא תוכל לתת עליך איש נכרי", וחכמים אמרו לו "אחינו אתה"; ואמרו שבאותה שעה נתחייבו ישראל כליה, שהחניפו לו] וכונתו ז"ל צריך לומר דיש מקום לומר שעיקר קושיית התוספות על רש"י[46] שם היא משום דמשמע להו שלדעתו ז"ל באמו מישראל אין בו איסור כלל, כ"א[47] שהוא זילא מילתא לגבי מלך, מ"מ[48] "הדבר מוכרע מעצמו, דאי ברכת התורה אינה אלא מד"ס[49] אין ראוי לעונש גדול כ"כ דאבידת הארץ" עכ"ל[50], ונמצא בכל זמן שנתאמץ לצאת מידי איסור תורה הננו עושים בזה דבר גדול, שאנו מצילים את יסוד הישוב באה"ק[51], שעיקר תכליתו הוא להיות פתח תקוה

לקיבוץ גלויות, מאותו העונש של גלות הארץ, הנסמך לביטול השמיטין, ד' יצילנו, ופעולה זו היא קרובה לנו, ואנו צריכין לרכז עלי'[52] בתחילה את כל מגמתנו.

אבל איך נבא בתחילה להנצל מאיסור של תורה, צריך אני לבאר סדרן של דברים. התוכן הפשוט הוא שמאחר שלפי דעת רוב הראשונים אין לנו מלאכות האסורות מן התורה בשביעית, כי אם חמש או ארבע, דהיינו זריעה, זמירה, קצירה, בצירה, לכל הדיעות, והחמישית שהיא חרישה במחלוקת היא שנויה, יש אומרים שהיא ג"כ אסורה מן התורה, אם לא באיסור לאו כמו הראשונות מ"מ באיסור עשה, של בחריש ובקציר תשבת, [שמות לד, כא] ויש אומרים שאין בחרישה שום איסור של תורה כי-אם הרי היא ככל התולדות שהן אסורות רק מדרבנן. לזאת עלינו להשתדל, שכל זמן שיש עוד הכרח לקיום הישוב לבקש צדדי היתר בענין שביעית, שעכ"פ[53] אלה חמשת המלאכות, או לפחות, כשהדחק גדול הרבה, ארבעת המלאכות, לא יעשו ע"י ישראל, כי-אם ע"י פועלים נכרים, שאז לדעת הסוברים, שעיקר האיסור של תורה בשביעית הוא שלא יעשה ישראל את עבודת הארץ, וכפשטא דקרא שמדבר בלשון נוכח "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור", [ויקרא כה, ד] והתורה מדברת עם ישראל, א"כ[54] כשנכרי הוא העושה את המלאכה, אפילו אם הוא פועל של ישראל, אין כאן אלא איסור שבות, שאפילו גבי שבת החמורה אינו כי אם איסור מדרבנן, וק"ו[55] בשביעית, שאין בה חיוב כרת וסקילה, שמבעיא לן בב"מ[56] (ד' צ' א') אם יש בכה"ג[57] אפילו איסור שבות, ולדינא פסקו הפוסקים שיש כאן איסור שבות, אבל מ"מ יותר מאיסור שבות דרבנן אין כאן, והרי אנו ניצלים מליפול בפח מוקש של ביטול שביעית מן התורה. ואע"פ[58] שישנם ג"כ מחמירים לומר, שמ"ע[59] של שבת הארץ מוטלת על הקרקע, כמו שחיוב שביתת בהמה של ישראל בשבת מוטלת על הבהמה, כלומר על ישראל בעל הקרקע ובעל הבהמה, אפילו כשנכרי עובד בהם את עבודתו, כמו שביארתי בספר שבת הארץ (פ"א ה"א), מ"מ כבר פשטה מימים הראשונים ההוראה כהפוסקים הסוברים שעיקר שבת הארץ היא דוקא אקרקפתא דגברא [על גופו של האדם – חובה על האדם, ולא על הקרקע] כשישראל עובד את הקרקע, משום שכונת התורה היא לפרש ענין של ושבתה הארץ שבת לד' [ויקרא כה, ב] ע"י מה ששדך לא תזרע וגו'[60] כלומר ע"י מה שאתה בן ישראל, המצווה בשביתה, לא תעשה את העבודות האסורות הללו, ועל יסוד זה כבר פסק המוהרי"ט[61] [ר' יוסף מטראני, מחכמי צפת במאה הי"ז] להתיר להשכיר את שדהו לגוי ע"י הבלעה, אע"פ[62] שעובדה ג"כ בשביעית, והנהיג כן למעשה מפני שסובר שאין איסור שביתת הארץ כ"א כשישראל עובדה. ואפילו לדעת המחמירים מ"מ על זה מועלת המכירה בודאי, שהרי עכשיו אין השדה של ישראל מן הדין, וכיון ששני -אלה מתחברים יחד, שהשדה אינה של ישראל והעובד הוא ג"כ נכרי, אין כאן שום איסור, וראוי לסמוך על זה בשביעית בזמן הזה, שסוף כל סוף רבו האומרים שהיא מדרבנן, אלא שאנו חוששים לדעת האומרים שהיא מן התורה, וכיון שיש לומר שאפילו לדבריהם כשהגוי עובד אין כאן איסור תורה, ואם תאמר שגם בזה יש איסור תורה הרי אנו מצרפים לסמוך על המכירה, שבצירוף כל אלה יחד ודאי יצאנו מידי איסור תורה מצדי צדדים. והאמת הוא, שלענין לצאת מידי איסור תורה די לסמוך על המוהרי"ט בזמן הזה, ונמצא שאפילו בלא הפקעת המכירה אין כאן איסור תורה. עכ"פ[63] ממוצא דבר אנו למדים, שאם נעמד על המשמר להשתדל, שגם אחר המכירה לא יעשו ע"י ישראל אותן חמש או ארבע מלאכות האסורות מן התורה, הרי אנו מרויחים דבר גדול, שעולה בידינו שביתת הארץ מן התורה, ומה שאנו צריכים לסמוך על היתר

ההפקעה הוא ראוי להיות רק בשביל שארי העבודות כולן, שהן כולן אסורות רק מדרבנן, שאי אפשר שלא יעשו ע"י ישראל, מפני תיקון הישוב, ודוחק הפועלים העניים, שע"ז[64] כדאי לסמוך בשעת הדחק על הדיעות הסוברות שבשדה של נכרים אין שום דין שביעית נוהג גם לענין עבודה ע"י ישראל.

והנה לפי מצבנו עכשו הי'[65] דבר גדול מאד אם היינו יכולים באמת לשמור דבר זה, אבל כדי שלא נהי'[66] צריכין להכנס עוד בפרצות דחוקות, גם באלה המלאכות האסורות מן התורה, ראוי ג"כ שניסד ע"ז קופה מיוחדת, שהיא תהי' מוכנת לתמוך בידי הפועלים, אשר תתמעט העבודה אצלם, ע"י אותן העבודות הנעשות ע"י נכרים, ולעזור ג"כ להאכרים העניים, שהם רגילים לעשות את כל העבודות ע"י עצמם, שיוכלו לשכר פועלים נכרים, לאותן העבודות האסורות מן התורה. אמנם הלא ב"ה נמצאים ג"כ יחידים יראים ושלמים, החפצים לקיים את המצוה כמאמרה, ולשבת לגמרי ככל דין תורת שביעית, צריכין אנו ליסד ע"ז קופה מיוחדת, או לקבע ערך מיוחד כמה אחוזים למאה יבאו מהכנסת הקופה לתמוך בידי האכרים המוכרחים לעבוד, כדי להוציא אותם מאיסורי תורה, וכמה אחוזים יהיו שייכים להשובתים לגמרי,

והנה כ"ז[67] הוא מה שנוגע לשנתנו זאת, אבל עלינו לדאוג ג"כ על מעמד השמיטה בקביעות. ואם יחננו ד' ומשיח צדקנו יבא במהרה בימינו, ולא נצטרך לכל אותם האמצעיים, מ"מ לא אבדנו את שכר מצוה של השתדלותנו להעמיד קדושת הארץ, אם חלילה יתאחר הזמן. כדי לקבע קדושת השביעית לדורות, אנו צריכים ראשית כל לכונן מוסד גדול, שיספיק לתמוך בידי כל בעלי השדות של מזרע תבואות, זרעים וירקות, וכיוצא בהן, שאינם קשורים בקשרי מסחר, שאם אך יותן להם סיפוק פרנסתם במשך השנה יוכלו לשבות. והקופה צריכה להיות עשירה כ"כ, באופן שתוכל ג"כ לתמוך בידי הפועלים, אשר יתבטלו מעבודתם. ויותר טוב הוא, שהאגודה שתהי'[68] עסוקה בזה תכונן מעשי', ליסד עבודות כשרות של בנינים ושל חרשת המעשה, שתעסיק בהם את הפועלים בכל משך שנת השביעית.

וכשתהי'[69] הקופה מושפעת בפועלים חרוצים, העוסקים בעבודת הקדש הזאת בזרוע וגבורה, נוכל להמשיך הדבר שאפילו בכרמים ובפרדסים, שהמכירה והשכירות לגוי היא מוכרחת בהם, מפני הפסק המסחר, מ"מ אפשר להנהיג שתהיה באמת ההפקעה נעשית ע"י שכירות לגוי בהבלעה, ופועלים גויים יעבדו גם בהם, וכל פועלי ישראל יהיו עסוקים בבנינים, ובכל ענפי התעשי' שתכין האגודה, ביחוד לצורך תשלום חסרון העבודה של שנת השביעית.

אם נכונן את צעדנו ע"פ[70] הדברים האלה, בנחת ובהשקט, נוכל לקוות שנעשה ונצליח בעה"י[71]. ואז, כאשר ע"פ הסטטיסטיקה ותוצאות חשבון רכוש האגודה ימצא לנו, שאנו יכולים להשלים את המחסורים הללו, אפילו רק בחלק הגון מהם, אז נסכים כולנו, שלא להשתמש עוד בשום הפקעה, ושישראל לא יעשו כל עבודה אסורה, ואפילו הגויים יעשו רק בהפרדסים והכרמים השכורים להם, ותהיה שבת הארץ מתקיימת ברוב עיקריה ופרטיה על אדמת הקודש. זהו דרך שאפשר לכונן אליו את מטרתנו, ושלא נפלאת ולא רחוקה לאמר שיוכל לעלות בידינו. ואם בשמיטה אחת לא נוכל להפיק את כל חפצנו, נשמח בכמה שתמצא ידנו ליסד את יסוד קדושת הארץ, ונקוה שבכל שמיטה ושמיטה תוסיף

האגודה חיל, וכל מה שהיא תוסיף אמץ תגדל הכבישה ליסוד קדושת המצוה ויתקלס עילאה ב"ה בקדושת שבת לד' על אדמת קדשו.

ומה שנוגע לענין המסחר, לפי המצב של שנה זו, שהכרח הוא לסמוך על ההפקעה, של המכירה, שיש בה צד הערמה, ראוי ונכון לצרף לזה ג"כ, שתהי' המכירה המסחרית תמיד בהבלעה, וירשם בכל הפרייזקורנטים, [ברשימות המחירים] שהמחיר אינו נלקח בעד גוף הפירות כי"א בעד העבודה והמכשירים. וכשיזכנו ד' לבא למדה הטובה, שלא יהיו עבודים כי"א הפרדסים והכרמים המושכרים בהבלעה, אז אין להחמיר על הפירות כלל מצד סחורה, שהרי הם נחשבים פירות של נכרים, ויש לחוש לאיסור שאסרו גאוני הדור בימי הב"י[72], [בימי ר' יוסף קארו, בעל "בית יוסף", בצפת] שלא להחמיר בפירות של נכרי בקדושת שביעית.

---

1. עה"ק - עיר הקודש
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. המאוה"ג - המאור הגדול
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שלו' - שלום
7. באה"ר - באהבה רבה
8. ידי"נ - ידיד נפשי
9. שי' - שיחיה
10. ויה"ר - ויהי רצון
11. ב"ה - ברוך השם
12. ר' - רבי
13. כו' - וכולי (וכן הלאה)
14. שרשב"ג - שרבן שמעון בן גמליאל
15. ד"מ - דיני ממונות; "תנא ד"מ": תנא דבי מנשה
16. ר"ש - רבי שמעון
17. ע"י - על ידי
18. כ"כ - כל כך
19. ומ"מ - ומכל מקום
20. ג"כ - גם כן
21. ע"ז - על זה
22. ע"ד - על דבר
23. כת"ר - כבוד תורתו
24. והי' - והיה
25. ז"ש - זה שלום
26. כנה"י - כנפשו היקרה
27. ידי"ע - ידידו עוז
28. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
29. כה"י - כנפשו היפה
30. תהי' - תהיה
31. בע"ה - בעזרת השם
32. לר"ש - לרבי שמעון
33. פ"ק - פרק קמא (בציון מקור); "בפ"ק" במכתב: בפה קהילתנו

34. ותהי' – ותהיה
35. ואח"כ – ואחר כך
36. שבע"פ – שבעל פה
37. סי' – סימן
38. במג"א – במגן אברהם
39. ס"ק – סעיף קטן
40. א"ר – אמר רבי
41. מה"ת – מן התורה
42. ד"ה – דיבור המתחיל
43. ז"ל – זכרונו לברכה
44. שאע"פ – שאף על פי
45. הראי' – הראיה
46. רש"י – רבי שלמה יצחקי
47. כ"א – כי אם
48. מ"מ – מכל מקום
49. מד"ס – מדברי סופרים
50. עכ"ל – עד כאן לשונו
51. באה"ק – בארץ הקודש
52. עלי' – עליה
53. שעכ"פ – שעל כל פנים
54. א"כ – אם כן
55. וק"ו – וקל וחומר
56. בב"מ – בבבא מציעא
57. בכה"ג – בכהאי גוונא
58. ואע"פ – ואף על פי
59. שמ"ע – שמונה עשרה
60. וגו' – וגומר (וכן הלאה בפסוק)
61. המוהרי"ט – המורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, ט (למשל: יעקב + טוביה) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
62. אע"פ – אף על פי
63. עכ"פ – על כל פנים
64. שע"ז – שעל זה
65. הי' – היה
66. נהי' – נהיה
67. כ"ז – כל זה
68. שתהי' – שתהיה
69. וכשתהי' – וכשתהיה
70. ע"פ – על פי
71. בעה"י – בעזרת השם יתברך
72. הב"י – הבית יוסף

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רצו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אייר תר"ע - יפו **נמען:** ד"ר ארתור רופין

ביער הרצל מחללים שבת בפרהסיא, והשומר רוכב על סוסו כל השבת. היער הוא קניין כללי של האומה, ואי אפשר לסבול בו חילול קודש. הרב קוק מבקש לתקן מיד.

עיקרי הדברים

- חילול שבת ביער הרצל.
- רכוש לאומי ושמירת שבת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], אייר תרע"ן.

אדון נעלה ונכבד מר ד"ר[4] רופין [ד"ר ארתור רופין, מנהל המשרד הארצישראלי של ההסתדרות הציונית] נ"י[5].

הנני בא אליך לדבר דבר מקירות לבבי [ירמיהו ד, יט] ההומה מאד, ואקוה שברוחך הטובה תבין הגיגי, ותמהר להרגיע את רוחי הסוער בקרבי באין מנח, [בלי מנוחה] כי תתקן את המעוות אשר בשלו הסער אשר ברוחי פנימה.

שמועה באה לאזני, אשר הממתני. ביער הרצל [יער שנטע הקרן הקיימת ליד חולדה, לזכר הרצל] מחללים בפרהסיא את השבת, והשומר העברי [השומר היהודי של היער] רוכב על סוסו כל יום השבת ולילו.

אדון נכבד, העובדא הזאת תרעיש בצדק את לבב כל איש ישראל, אשר רגש כבוד האומה לא נכבה מלבבו. היער הזה, שהוא קנין כללי של האומה הישראלית, וזכרו קדוש לאיש אשר ברוחו הרים את דגל הלאם, [הרצל] - אי-אפשר שנשא ונסבול בחילול קודש ד', לעיני כל ישראל בנכסי הציבור הכלליים.

אנא, אדון, מהר נא לתקן את המעוות הנורא הזה, והסר חרפה מנחלת ד'.

בכבוד נעלה וברכה מציון,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ד"ר - דוקטור
5. נ"י - נרו יאיר

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שכז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' אלול תר"ע - יפו **נמען:** ועד רחובות

הרב קוק מתנצל שעזב את רחובות בהפתעה ולא נפרד. הרב קוק מבקש להעניש את הדיליז'נס (עגלת הנוסעים) שמגיע מאוחר בערב שבת וגורם לחילול שבת, ולחייב אותו להגיע לפחות שעה לפני השקיעה.

עיקרי הדברים

- פרידה מרחובות.
- הדיליז'נס וחילול שבת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט' אלול תרעי"ן.

לכבוד הועד הנכבד ברחובות ת"ו, שלו'[4] וברכת השנים.

לרגלי ההזדמנות של נסיעתי מהמושבה הנכבדה ואהובה בהפתעה, ופרידתי מאוהבי האמיתיים בלא הכנה, הנני מוצא את עצמי מחוייב לבקש בזה את סליחתם כי לא עלתה על דעתי שיסתבכו לי פה העניינים כ"כ[5], עד אשר לא אוכל לשוב בקרוב אל המושבה, למען התברך באהבה וכבוד מידידי הקרובים כ"כ אל לבי, וגם לגמור את העניינים הבלתי-גמורים אשר החלותי לעסוק בהם.

אקוה כשירויח ד' לי מטרדותי פה, ודרישתם הנכבדה תבא שאבא עוד על איזה משך זמן, לא אתעכב מלמלא את חפצם הנכבד בכל יכלתי בע"ה[6].

והנני חותם ברגשי כבוד וברכת שנה טובה בגאולה וישועה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

שמעתי שהדיליזנס [עגלת הנוסעים הציבורית בין יפו לרחובות] מתעכבת בליל ש"ק[7] באופן המביא לידי חילול שבת. נא לגדור הפרצה ע"י[8] קנס על העבר ואזהרה חמורה על להבא, שיתחייב לצאת מיפו בכל עש"ק[9] בזמן כזה, שיוכל לבא לפחות שעה אחת לפני שקעה"ח[10] לא יאוחר.

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום
5. כ"כ - כל כך
6. בע"ה - בעזרת השם
7. ש"ק - שבת קודש
8. ע"י - על ידי
9. עש"ק - ערב שבת קודש

10. שקעה"ח - שקיעת החמה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת נוספות יב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א טבת תר"ע - יפו **נמען:** החלטת מועצת האגודה מביאליסטוק (ישוב רפיח)

החלטה בכתב יד הרב קוק, בחתימת עשרה חברי המועצה, על יסודות ישוב רפיח: שמירת שבת בפרהסיא באחריות ציבורית, קיום המצוות התלויות בארץ לפי הוראת רבנים, השתתפות כולם בהוצאות מוסדות הדת, בתי כנסת ללא נטייה רפורמית, וחינוך ברוח הדת בלי תנועה הורסת.

עיקרי הדברים

- יסודות דתיים לישוב רפיח.
- שמירת שבת ומצוות הארץ.
- חינוך דתי.

נוסח האגרת עם ביאור

כתב החלטה ע"ד[1] שמירת התורה והמצוה בסדור ההתישבות של מועצת האגודה מביאליסטוק לקנית קרקעות באה"ק[2]. נכתב בכי"ק[3] של אאמו"ר[4] הרב זצ"ל[5] ונחתם מאת עשרה חברי המועצה.

אנחנו ח"מ[6], באי כח ישוב רפיה [נציגי היישוב שתוכנן באזור רפיח] הארץ-ישראלית, נועדנו בזה, לפני התחלת צעדנו הראשון, להכנת יסוד הישוב הנ"ל, והחלטנו כולנו בדעה אחת את היסודות האמורים בזה, שהישוב לכשיתכונן יתנהג על פיהם בלא שום שינוי כלל.

א. שמירת שבתות וימים טובים ומניעת חילולם בפרהסיא היא מוכרת אצלנו בתור תקנת הישוב, שכל יחיד, אשר יתנחל בישובנו מאחינו בנ"י[7], או אשר ישב אתנו, בין ישיבת קבע בין ישיבת עראי, לא יוכל לעבור על זה. וההנהגה הציבורית הכללית ערבה היא בעד שמירה זו, כמו שהיא אחראית בעד כל החיובים המוטלים על כל יחיד מטעם החברה והציבור.

ב. חובת קרקע במצות התלוייות בארץ, כמו ערלה, כלאים, שביעית, תרומ"ע[8], יעשו הכל ע"פ[9] התורה והמצוה, ע"פ הוראת רבנים גדולים בישראל, בתורה וביראת שמים, ויחוסן לכללות ההנהגה הציבורית שוה הוא ליחס הדברים הנזכרים בסעיף א',

ג. כל בניני הציבור ומוסדותיהם, שהם נדרשים מטעם הדת, חייבים כל חברי הישוב להשתתף בהוצאתם.

ד. בתי כנסיות ובתי מדרש יבנו בתכנית כזאת ויתנהגו בהנהלה כזאת, שאין בה שום נטיה להכתות הריפורמיות. [לזרמים הרפורמיים]

ה. בבתי החינוך של הישוב ישרר רוח הדת והאמונה הנאמנה, ולא תכנס בהם נטיה של שויון רוח ביחס להדת, [אדישות כלפי הדת] ואין צריך לומר שלא תמצא בהם מקום שום תנועה הריסית ושלילית ביחס לאמונתנו הקדושה.

כל אלה התקנות אשרנו וקיימנו עלינו בתור אשיות הישוב העתיד, [יסודות היישוב העתידי] וחובתנו וחובת כל הנלוים עלינו, ביסוד הישוב הנ"ל[10], להודיע את היסודות העיקריים הללו לכל הנכנס להיות עמנו באגודתנו.

וגואל ישראל וקדושו יקים מהרה דברו הטוב להשיב בנים לגבולם [ירמיהו לא, טז] ולהצליח את דרכנו בישוב ארץ חמדה.

בעה"ח[11] מוצאי ש"ק[12] כ"א טבת תרעי"ן פעה"ק[13] יפו ת"ו[14].

נאום משה מרדכי מאנישעוויץ

ונאום דובער הלוי עפשטיין

ונאום אהרן זעליג קרינקין

ונאום יהושע העשל לעווין

ונאום יעקב מאיר פאדלישוק

ונאום יואל משה סאלאמאן

ונאום מרדכי אדעלמאנן

ונאום יוסף קאדראנסקי

ונאום זרח בארנעט

ונאום זלמן הכהן רובין

---

1. ע"ד - על דבר
2. באה"ק - בארץ הקודש
3. בכי"ק - בכתב ידו הקדושה
4. אאמו"ר - אדוני אבי מורי ורבי
5. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
6. ח"מ - החתום מטה; בציון מקור (ח"מ וב"ש): חלקת מחוקק
7. בנ"י - בני ישראל
8. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
9. ע"פ - על פי
10. הנ"ל - הנזכר לעיל
11. בעה"ח - באתי על החתום
12. ש"ק - שבת קודש
13. פעה"ק - פה עיר הקודש
14. ת"ו - תבנה ותכונן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שסב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' סיון תרע"א - יפו **נמען:** ועד חדרה

בחדרה נפרצה קדושת השבת, בעיקר בעבודת פועלים ערבים. עיני כל ישראל נשואות לישוב, וזה מוריד את ערכו. במושבות הסמוכות אין חילול שבת גם בידי נכרים. הרב קוק מבקש מהוועד ומהנכבדים לתקן.

עיקרי הדברים

- חילול שבת בידי פועלים ערבים בחדרה.
- כבוד הישוב בעיני ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ב' סיון תרע"א[4].

לכבוד הועד הנכבד במושבה החביבה חדרה ת"ו, ולכל התושבים היקרים שלו'[5] וברכה.

אחים אהובים,

מוצא אני לחובה לעצמי להעיר את לבבם הטהור, לעמוד על המשמר בדבר הנוגע ליסוד היהדות, ולכבוד עמנו וארצנו הק'[6] בכלל וכבוד המושבה בפרט.

שמוע שמענו שנפרץ יסוד קדושת השבת במושבה, בעבודה ומלאכה, ביחוד ע"י[7] הפועלים הערבים. ואתם ידעתם, אחי היקרים, עד כמה עיני כל ישראל נשואות לישובנו החביב, לחשבו לירושת פלטה, [לראותו כשארית הפליטה (על פי שופטים כא, יז)] לכלל האומה ולכל קדשיה וקניני רוחה.

אין לי די מלים לתאר כמה נופל הוא ערך ישובנו הקדוש בעיני כל ישראל, ע"י מה שדברים וזלזולי קודש כאלה הולכים ונשמעים על מיסדי הישוב. דן אנכי לכף זכות, חושב אני שרק איזו התרשלות או חסרון ידיעה באיזו הלכה פרטית או בערך הגדול של שמירת השבת, כבודה וקדושתה לישראל, בכל חומר שבה, הוא שגרם לידי עזיבה כזאת, ואולי אין הדבר בפועל במדה כ"כ[8] גדולה כמו שהותאר לפני זה כמה. אבל איך שיהי'[9], תה"ל[10] במושבות הסמוכות כולן אין פרץ ואין יוצאת, [תהלים קמד, יד] ודעת הקהל משגת את הערך הנכבד והנעלה של קדושת השבת, ולא נשמע חילול פומבי בעבודה ומלאכה, אפילו ע"י פועלים נכרים.

אקוה שכבוד הועד ביחד עם איזה מהתושבים הנכבדים, אשר לב רגש קודש להם, יקומו ויבקשו עצה מכובדת, לתקן את המצב להבא, ותהיה תפארת המושבה היקרה וכבודה, למופת ולנס, [לדוגמה ולדגל] לשמחת לבב כל המיחלים לתשועת ישראל על אדמת הקודש, באמת ותמים.

והנני חותם בברכה ברכת ד' מציון ומקודש, ברגשי כבוד ויקר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם

2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. שלו' - שלום
6. הק' - הקטן
7. ע"י - על ידי
8. כ"כ - כל כך
9. שיהי' - שיהיה
10. תה"ל - תהלה לא-ל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שסח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז תמוז תרע"א - יפו **נמען:** ד"ר פויכטוונגר ('המזרחי')

ההפקרות בחוות 'הקרן הקיימת' הגיעה לשיא: פועלים ופקידים מחללים שבת ויום טוב בפרהסיא. הרב קוק מציע לדרוש בקונגרס הציוני ערובה מהוועד הפועל, ואם לא תינתן, כל הכוחות של 'המזרחי' יעמדו נגד 'הקופה הלאומית', אף שהיא חביבה עליהם. אפשר לברר את המצב אצל ליבונטין.

עיקרי הדברים

- חילול שבת בחוות הקרן הקיימת.
- דרישה בקונגרס.
- איום להתנגד לקופה הלאומית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3] ט"ז תמוז, התרע"א[4].

לכבוד הרה"ח[5] הנודע לשם תפארת מר ד"ר[6] פייכטוואנגער [הרב ד"ר פייכטוונגר, ממנהיגי "המזרחי" בגרמניה] נ"י[7].

שלו'[8] וברכה.

אדוני הנעלה, הננו מוצא את עצמי מחויב להעיר את כבוד הדרתו הערה רבה מאוד על חובה אחת שהזמן גרמא [שהזמן מחייב] ושאי אפשר לנו לאחרה,

עם כל מה שאנו עמלים תמיד להרגיע את הלבבות, ולישב ג"כ[9] את רוחנו בקרבנו שלא יתרגש יותר מדאי למראה ההרס הרוחני ביחש לכל קודש ד', שהננו פוגשים תמיד מאחינו אלה, המשתתפים עמנו בעבודה הלאומית הכללית ובישוב הארץ בפרט, הלאומיים החפשיים, לכל פלגותיהם, - הנה הגיע הדבר עד כדי נקודת-רום [עד כדי שיא] כזאת, שאיננו רשאים בשום אופן לסבול עוד. עם כל מה שאני חרד, עד קצה האחרון, מהתעוררות של תגרה ומריבת אחים, העוסקים באיזו מדה בעבודה גדולה אחת משותפת, איני רואה שום אפשרות הפעם להמשיך את השתיקה. לפחות אנחנו חייבים להגן על כחותינו, שאנחנו נותנים לאוצר הכלל, שלא יעשו מהם שכים לעינינו. [שלא יהיו לנו לקוצים בעינינו (על פי במדבר לג, נה)]

בימים האחרונים ביותר הובלט היסוד ההפקרותי, ביחוד מצד חלק ניכר מפועלים ופקידים, העוסקים בחוות נחלת ה"קרן קימת", [בחוות החקלאיות של הקרן הקיימת, כמו כנרת ובן שמן] ביחש לכל קודש, ובבירור ביחש לחילול שבת ויו"ט[10] בפרהסיא, בצורה מדאיבה לב ונפש כל אשר לב ישראל חי בקרבו.

לדעתי הננו חיבים לתבע, בעת הקונגרס הבא, מ"האקציאנס-קומיטה" [מן הוועד הפועל של ההסתדרות הציונית] ערובה בטוחה, שדברים כאלה עוד לא יקרו. לדעתי, חיבים אנו לעמוד בזה חזקים כצור, שאם לא יתענין הקומיטה בשאלתנו הבוערת כ"כ[11] במעמקי נשמתנו. נהיה מוכרחים כולנו וכל הכחות

המזרחיים לעמוד בכח נגד ה"קופה הלאומית", [הקרן הקיימת לישראל] למרות מה שהיא כ"כ חביבה עלינו חבת נפש.

תקותי אמיצה היא, שיתעורר הזיק הנעלם של אור ד'. החי בסתר בכל הלבבות הפונים לציון ומקראיה, הכל יחד יסכימו על דרישתנו המוכרחת, ועבודתנו הלאומית תלך, בחמלת ד' על עמו ונחלתו, במהלכה הנכון, בשלו'[12] אמת על ישראל.

ברגשי כבוד מאד נעלים ובברכת ד' מציון ומקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ. ב. מצב הענינים ביחש להההנהגה, שהננו מוכרחים כ"כ למחות כנגדה, חושב אני שיוכלו כבודו לדעת מדירקטור הבנק אנפ"ק[13] מר ז. ד. ליבונתין [זלמן דוד לבונטין, מנהל בנק אפ"ק ביפו] שיהי'[14] על הקונגרס. אע"פ[15] שהוא איש פיננסי ועוסק בענינים גשמיים. מ"מ[16] אקוה שימסור את המאורעות, ביחש לפגימתן הרוחנית בצביונם האמתי. הנ"ל[17]

מצורף לזה אני שולח לכ'[18] את ההעתק מהמכתב, אשר כתבתי בנ"ד[19] לועד הקופה הלאומית. הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. התרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. הרה"ח - הרב החסיד
6. ד"ר - דוקטור
7. נ"י - נרו יאיר
8. שלו' - שלום
9. ג"כ - גם כן
10. ויו"ט - ויום טוב
11. כ"כ - כל כך
12. בשלו' - בשלום
13. אנפ"ק - אנגלו-פלשתינה קומפני (בנק אפ"ק)
14. שיהי' - שיהיה
15. אע"פ - אף על פי
16. מ"מ - מכל מקום
17. הנ"ל - הנזכר לעיל
18. לכ' - לכבוד
19. בנ"ד - בנדון דידן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שסט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה תמוז תרע"א - יפו **נמען:** הנהלת 'הקופה הלאומית לישראל'

מכתב רשמי: בחוות הקרן הקיימת פועלים ופקידים מחללים שבתות וימים טובים בעבודה, נסיעה, רכיבה, משא והבערה. הרב קוק מבקש מההנהלה לצוות עליהם לכבד את הקודש.

עיקרי הדברים

- מחאה על חילול שבת בחוות הקרן.
- דרישה להוראה מחייבת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3] כ"ה תמוז תרע"א[4].

להדרת כבוד ועד הנהלת "הקופה הלאומית לישראל". [הקרן הקיימת לישראל]

שלו'[5] רב!

בתור איש פנימי, [כמי שהעניין קרוב ללבו] שעניני ישובנו בארץ ישראל נוגעים אל לבו, הנני מוצא את עצמי מחוייב להודיע לכבוד הועד ולהעיר את רוחו, להגן בכל היכולת שבידו, לדבר עיקרי ויסודי אחד הנוגע למעמקי חיי הישוב, לכבודו ושכלולו, ולכבוד הקופה הלאומית בכלל, ולהתפתחותה והרחבתה בישראל.

ידעו אדוני הנעלים, שהשיטה של העלבת קדשי דתנו הקדושה בצורה בולטת מאד, ביחוד בחילול שבתות וימים טובים, התפשטה מאד בחלקי הישוב, ביחוד בחוות של הקופה הלאומית. אין הפועלים והפקידים מתחשבים כלל, עם הקדש לישראל, ובשאט נפש מחללים הם את קדושת ימי קודש, בעבודות פומביות, בנסיעה, רכיבה, במשא, והבערה והנם נוהגין בהם מנהג חול לגמרי, לדאבון לב כל אשר רגש ישראל חי בקרבה המשתומם למראה עיניו לראות קודש קדשיו נרמסים בידי אחים, בארץ ישראל, בארץ הקודש.

הדבר הגיע עד כדי מדרגה נוראה, אשר אם לא תבא עצת חכמה ויושר לעזור בעד הרעה, די יודע מה יוכל להיות אחרית מפח נפש כזה!

עליכם, רבי המשרה [בעלי השררה, המנהלים] ורבי הפעלים, החובה להניא [למנוע] בפקודה חזקה מאד, ובגערה גדולה, את כל הפועלים והפקידים, העומדים תחת פקודתכם, בקרקעות אשר לקופה הלאומית, לסור מדרכם זה, ולהחל לנהוג מנהג קדושה וכבוד בכל קודש ד' אשר לישראל, ולהשמר מכל חילול יום קודש.

בתקותי שדברי המעטים הללו יעשו את משלחתם נאמנה, [ימלאו את שליחותם בנאמנות] הנני חותם בכל רגשי כבוד ויקר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ. ב. העתק ממכתבי זה שלחתי ג"כ[6] לה"מזרחי".

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. שלו' - שלום
6. ג"כ - גם כן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שע

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח תמוז תרע"א - יפו **נמען:** הגאון ר' יצחק יעקב ריינס, אב בית דין לידא

הרב קוק שולח העתק ממכתבו לקרן הקיימת ומבקש לקרוא אותו בפומבי בקונגרס, כדי שהבונים ידעו על 'מהרסינו מבית'. אין להשתתף בבניית מוסדות שמחריבים מבפנים. הרב קוק מציע להתייעץ עם ליבונטין.

עיקרי הדברים

- קריאת המחאה בקונגרס.
- אין להשתתף במוסדות מחריבים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ח תמוז תרע"א[4],

ישאו הרים, מבין המצרים, שלו'[5], [על פי תהלים עב, ג; המכתב נכתב בימי "בין המצרים", שבין י"ז בתמוז לתשעה באב] לכבוד מר ידידי הגאון הגדול, רב פעלים, אוצר תורה, יראה וחכמה, מוהר"ר[6] יצחק יעקב שליט"א[7] ריינוס, [הרב יצחק יעקב ריינס, רבה של לידא ומייסד תנועת "המזרחי"] הגאבד"ק[8] לידא יצ"ו[9].

הנני מוסר בזה להדר"ג[10] העתק ממכתבי, אשר הנני חפץ שיהי'[11] פומבי כמה דאפשר, ושיהי'[12] נקרא באזני רבים בהקונגרס. ידעו המתקבצים לבנות את הריסות עמנו וארצנו הקדושה את מעשי מהרסינו מבית, [על פי ישעיהו מט, יז] ויחגרו את כל כחם לעצור בעד הרעה בעוד מועד. בשום אופן אי-אפשר לנו לשבת דומם עוד, לראות איך אנשים קלי דעת משימים את כל כבוד קודש ד' לקלם ולמרמס, [על פי יחזקאל כב, ד וישעיהו ה, ה] בעצם קדוש משכני עליון. מטמטמים המה בזה את הלבבות ומקררים את הרוחות, ביחוש לעבודת הקודש של בנין האומה והארץ, אשר זה מקרוב החל לפרח.

עלינו כולנו לאחוז בזה באמצעים היותר אמיצים, להביע את מחאתנו בקהל גדול ובכח אמיץ. בשום אופן אי אפשר שנשתתף בעזרה לכונן מכונים כאלה המחריבים אותנו חורבן כ"כ[13] נורא, בתוכיות בניננו הכללי.

סמוך אני בעה"י[14] על חכמת הדר"ג[15], ויראתו הקודמת, ביחד עם יושר לבבו ואהבתו הנאמנה לבנין ארצנו הקדושה ותחית עמנו עליה, שידע איך להשתמש בדברי אלה לטוב, וזכות הרבים יהי'[16] תלוי בו. [על פי אבות ה, יח] לדעתי יוכל להתישב בענין זה עם מר ליבונתין, [זלמן דוד לבונטין, מנהל בנק אפ"ק] דירקטור הבנקים הארצי-ישראליים והסורי, שיודע את המצב אל נכון, וגם דעתו אינה נוחה מההנהגה הפרועה הנ"ל[17].

והנני בזה ידידו, מוקירו ודורש"ת[18] באה"ר[19],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
5. שלו' - שלום
6. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
9. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
10. להדר"ג - להדרת גאונו
11. שיהי' - שיהיה
12. ושיהי' - ושיהיה
13. כ"כ - כל כך
14. בעה"י - בעזרת השם יתברך
15. הדר"ג - הדרת גאונו
16. יהי' - יהיה
17. הנ"ל - הנזכר לעיל
18. ודורש"ת - ודורש שלומו ותורתו
19. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שצב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד תשרי תרע"ב - יפו **נמען:** ר' אברהם יעקב סלוצקי

הרב קוק אינו רוצה 'לחטטו' בפשעי ישראל. העיקר הוא העתיד, ובדרך שלום. התביעות העיקריות: א. פועלים לא יחללו שבת ויום טוב. ב. בבתי הספר תשרור רוח הדת, ולא ילמדו כתבי הקודש בגילוי ראש. ג. הפרדה בין בנים לבנות. ד. התנ"ך לא יילמד לפי ביקורת המקרא. על בית מדרש למורים ולמורות: יש התחלה אצל ד"ר אויערבך ו'תחכמוני'. כדאי לעודד עליית פועלים צעירים דתיים־לאומיים, ולייסד במה ספרותית דתית־לאומית.

עיקרי הדברים

- אין לחטט בפשעים - העיקר העתיד.
- ארבע תביעות: שבת, רוח הדת, הפרדה, נגד ביקורת המקרא.
- בית מדרש למורים ולמורות.
- פועלים דתיים־לאומיים.
- במה ספרותית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ד תשרי תרע"ב[4].

((הר"ר[5] אברהם יעקב סלוצקי [הרב אברהם יעקב סלוצקי, ממבשרי הציונות הדתית ברוסיה] ז"ל[6] הי"ד),

אדון נעלה,

מכתבו הנכבד הגיעני. ומאד הייתי חפץ למלא את רצונו ע"ד[7] ידיעות פרטיות, שיוכלו להשתמש בהן העומדים לבצר את מעמד דת קודש באי"י[8]. אמנם אין הדבר לפי רוחי ללכת לחטט ולמצא פשעי ישראל. די לנו שהפגנו בעת אשר נתמלא הלב מרורות. וכל החפץ לעזור ויש בידו לעזור הלא יוכל לסמוך, כי אלמלא היה כאבנו גדול לא היינו צועקים. וביחוד לאיזה צורך דרושים הם הבירורים הפרטיים והעובדות המדויקות. וכי דורשים אנחנו לדון את העבריינים על העבר, הרי אין אנו חפצים כי-אם שלימים הבאים יהי'[9] כבוד הדת נשמר באה"ק[10], וע"ז[11] צריכים העסקנים הנאמנים לדגל תורת ד' לרכז את כחותיהם.

ע"כ[12] איזה ערך נכבד יש לנו בענין שכבר עבר. נתאמץ נא, כי להבא לא יהינו הבאים לעסוק בישוב אי"י[13] לחלל את הקודש, ושהמורים לא יתיחשו בשלילה וקלות ראש לכל עניני הדת, - אז נשכח את הראשונות. ע"כ אוכל אנכי מצדי רק להבליט את הדברים היסודיים, שאנו צריכים לדרוש ולהשתדל שיתמלאו בכבוד ובדרך שלו'[14]. ובאמת כבר נסיתי, שכל מה שדורשים בדרך כבוד ושלו'[15] מתמלא יותר ממה שדורשים בדרך קנטוריא, המעורר התרגזות.

ואלה הן תביעותינו העקריות: א) הפועלים לא יחללו שבת ויו"ט[16], בשום עבודה השייכת להישוב, ולא יהינו לחלל את קדושת הימים בפרהסיא בשום דבר. אין לשער כמה יכאב הלב כשבאים לעיר המון

פועלים בשויו"ט[17], במקליהם ותרמיליהם, כאילו ח"ו[18] אין קודש לישראל. ב) בבתי-הספר צריך שישרור רוח דת קודש, וק"ו[19] שלא יראה בהם זלזול קדושתה אחד הענינים שהם זלזול קודש, הוא למוד כה"ק[20] בגילוי ראש, שצריך להסיר מנהג מקולקל זה בכל עז ג) המינים הבנים והבנות, צריכים להתבדל במחלקות מיוחדות. אין שיעור להקלקלה החינוכית, הבאה ע"י[21] איחוד בלתי-טבעי זה בבתי-ספרינו, לקטנים וגם לגדולים. ד) התנ"ך[22], וביותר גוף התורה, לא יהי' נלמד ע"פ[23] הבקרת החפשית, [ביקורת המקרא] שפרצה כל גדרי המסורת והשחיתה את מקור הנועם של הקדושה הדתית והלאומית של ישראל, לא פחות ממה שקלקלה את האמת המדעית.

עתה נדבר ע"ד יסוד בי"ס[24] למורים ולמורות, הנחוץ לנו מאד. לעת-עתה אין לנו שום דבר גמור מן המוכן. אמנם חזקה היא תקותי, ברוח ד' אשר על עמו, שנוכל: כאלה כעת. כי מאז באתי לא"י[25] והחילותי לעזור להסתדרות חינוכית, יהדותית-נאמנה תרבותית עד עתה צעדנו הרבה לפנים ב"ה עפי"ז[26] נוסד ה"תחכמוני", [בית הספר "תחכמוני" ביפו, של תנועת המזרחי] נתקשרו בתי הת"ת[27] שבמושבות שהיו עומדים להתמוטט ולאבד. את כל ערכם, עם מורים ומנהלים בעלי מדע ויהדות מאשכנז, שהם הולכים ומתפתחים בא"י ע"פ הצביון של תחיית האומה, המפעם בה בכל עז. ועתה כבר יש לנו התחלה קטנה, שצריך להרחיבה. ד"ר[28] מ. אוירבאך בפ"ת[29], [ד"ר משה אויערבך, מחנך בפתח תקוה] מחנך איזה צעירים למורים תחת פיקוחו. ביסוד ה"תחכמוני" פה הנני מקוה ג"כ[30] להכניס תוכן-כזה. ואנו צריכים לאגד יחד את המורים הדוגלים בשם התחיה הלאומית-דתית. באיגוד מודרני מסודר, ושום דבר חוץ מההפקרות וזלזול קודש אין אנו חפצים להזניח מכל ארחות הפדגוגיה הארצישראלית החדשה. מהחומר הנמצא אנו צריכים ליסד בי"ס למורים, שהם יודעים את תעודתם, ואח"כ[31] נוכל לגשת ליסוד בי"ס למורות, וע"ז כמעט אין לנו חומר כלל לע"ע[32], וצריכים לברא כמעט יש מאין.

אבל נצני תקוה ישנם גם ע"ז[33]. ונדבר בנדון זה בע"ה[34] במכתבים הבאים.

הפרוגרמה של ה"תחכמוני" אצוה לשלח לכבודו. תחזקנה ידיו לעבוד לטובת המוסד הזה, שיש לו תקוה של עתיד גדול בחיי עמנו ההסתוריים בארץ אבות.

ע"ד הפועלים, היה ראוי מאד לעשות תעמולה, שיבואו פועלים צעירים בעלי כח עבודה מחומשים ברעיון התחיה באש קודש דתיים לאומיים. והם היו יכולים להכריע את הכף של העבודה העברית, בא"י בכלל ובמושבות בפרט, לצד ישראל. פרטי הדברים גם עד"ז[35] במכתבים הבאים בע"ה.

כבודו נגע בדבריו בדרך-אגב בפצע, בספרות שנכבשה תחת יד מהרסי נשמתנו היסודית. הנה גם ע"ז יש לנו תקוה, ליסד במה מדעית-ספרותית דתית-לאומית, ע"י קיבוץ הכחות הרוחניים ההולכים ומתאספים לאטם באי"י. אבל ענין זה ארוך מאד, צריך לבאר בו פרטים רבים, שאין הפנאי מסכים לזה, ע"כ גם זה יונח לנו לזמנים אחרים ברצות ד'.

הנני חותם בברכה וברגשי כבוד וידידות

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. הר"ר - הרב רבי שם שמתחיל באות ר (כגון ראובן / רפאל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. ז"ל - זכרונו לברכה
7. ע"ד - על דבר
8. באי"י - בארץ ישראל
9. יהי' - יהיה
10. באה"ק - בארץ הקודש
11. וע"ז - ועל זה
12. ע"כ - על כן
13. אי"י - ארץ ישראל
14. שלו' - שלום
15. ושלו' - ושלום
16. ויו"ט - ויום טוב
17. בשויו"ט - בשבת ויום טוב
18. ח"ו - חס ושלום
19. וק"ו - וקל וחומר
20. כה"ק - כתבי הקודש
21. ע"י - על ידי
22. התנ"ך - התורה נביאים וכתובים
23. ע"פ - על פי
24. בי"ס - בית ספר
25. לאי"י - לארץ ישראל
26. עפי"ז - על פי זה
27. הת"ת - התלמוד תורה
28. ד"ר - דוקטור
29. בפ"ת - בפתח תקוה
30. ג"כ - גם כן
31. ואח"כ - ואחר כך
32. לע"ע - לעת עתה
33. ע"ז - על זה
34. בע"ה - בעזרת השם
35. עד"ז - על דרך זה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שצה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד מרחשוון תרע"ב - יפו **נמען:** ועד רחובות

השמירה במושבה עברה לידי שומרים יהודים, והרב קוק שמח על כך. אבל יש להתנות שבשבת וביום טוב לא יחללו: בלי הוצאה, רכיבה, הבערה וירי. חיבת השמירה העברית אינה דוחה את חיבת הקודש, ויש להתחשב גם בדעת הקהל בארץ ובחוץ לארץ.

עיקרי הדברים

- שמירה עברית ושמירת שבת.
- חיבת הקודש קודמת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ד מ"ח תרע"ב[4]. [כ"ד מרחשוון תרע"ב (1911)]

לכבוד הועד הנכבד ברחובות [ועד המושבה רחובות] ת"ו, שלו[5] רב.

הנה שמעתי, שהשמירה של המושבה נמסרה כולה לידי ישראל. [שמירת המושבה עברה לשומרים עבריים, אנשי ארגון "השומר"] ועצם הדבר משמח הוא את לבבי, אבל עם זה אני מוצא לי לחוב קדוש להעיר את כבוד הועד להתנות עם השומרים, שמהלך השמירה בשבת ויו"ט[6], מוכרח להיות בלי חילול קדושת הימים הקדושים, כל אחד כמשפטו, השמירה של לילי שבת ויו"ט מוכרחת להיות נעשית, בלי חילול שבת ויו"ט של הוצאה וק"ו[7] של רכיבה ושל הבערה ויריה [הוצאה מרשות לרשות, רכיבה על בהמה, הבערת אש ויריית נשק – איסורי שבת שהשמירה כרוכה בהם] וכיו"ב[8], וביו"ט[9] בלא העברה על איסורים הנוהגים ביו"ט[10], שהם כל המלאכות הנהוגות ע"פ[11] רוב בשמירה, חוץ מהוצאה והבערה ע"י[12] אש שכבר הוא בוער. [ביום טוב מותרת ההוצאה והבערה מאש קיימת (ביצה יב; שם לג)]

מובן הדבר שאף שחביב הוא מאד הענין של השמירה הישראלית, אבל אין חבה זו דוחה ח"ו[13] את החבה העליונה והקדושה, העושה אותנו לעם ד' אלהי ישראל, שהיא חבת הקודש של התורה והאמונה הקדושה, וביחוד קדושת ש"ק[14], אות הברית בין ד' ובין ישראל, [על פי שמות לא, יג–יז] על כן בעיכוב גדול הוא שא"א[15] לשמירה ישראלית מיוחדת להתבסס כ"א[16] דוקא ע"פ התנאים הנ"ל[17] של שמירת שויו"ט[18].

כמובן שחוץ מצד עצם חומר הענין אנו צריכים לשום לב ג"כ[19] לדעת הקהל, קהל ד' בארץ ובחו"ל[20]. מה יאמר על הישוב ועל המושבה בפרט, אם חלילה ע"י תיקון צבורי והסכמת רבים יהיה מופקר בהם חילול ש"ק וימים טובים, ע"י אחינו ב"י[21].

בתקותי החזקה שישמח כי[22] הועד את לבבי בידיעה ברורה שהכל יהיה מתוקן כדת התורה והמצוה, הנני חותם בברכה מאת שומר ישראל [על פי תהלים קכא, ד] וברגשי כבוד,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. ויו"ט - ויום טוב
7. וק"ו - וקל וחומר
8. וכיו"ב - וכיוצא בזה
9. וביו"ט - וביום טוב
10. ביו"ט - ביום טוב
11. ע"פ - על פי
12. ע"י - על ידי
13. ח"ו - חס ושלום
14. ש"ק - שבת קודש
15. שא"א - שאי אפשר
16. כ"א - כי אם
17. הנ"ל - הנזכר לעיל
18. שויו"ט - שבת ויום טוב
19. ג"כ - גם כן
20. ובחו"ל - ובחוץ לארץ
21. ב"י - בני ישראל
22. כ' - כבוד

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תמא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד סיון תרע"ב - יפו **נמען:** מושבת וואדי חנין

הרב קוק שמע שבוואדי חנין ירד מאוד מצב שמירת השבת. הרב קוק כותב מתוך אהבה לחלוצים 'ראשית נקובי ישראל', ומבקש שימצאו עצה להסיר את החרפה, שמכה בעלבון את העם כולו, המביט על הישוב כ'ירושת פלטה'.

עיקרי הדברים

- חילול שבת בוואדי חנין.
- קריאה בחיבה לחלוצים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ד סיון תרע"ב[4]. [כ"ד בסיוון תרע"ב (1912)]

לכבוד הועד הנכבד במושבה החביבה ודי-חנין [היא נס ציונה] ת"ו, לכל יושביה כולם, רב ברכה ושלו'[5].

אחי היקרים,

הנני מוצא בקרב נפש פנימה, חוב קדוש ואדיר, לקרא אליכם קריאה של חבה, מעוצם יד אהבתי וחבתי העמוקה להדרת כבודכם, בתור חלוצי בנין תחיית עמנו, בארץ תקותנו, תקות דור דורים. והנני בוטח בישרת רוחכם ובאמונת לבבכם אלי, אשר הראיתי לדעת מני אז הנני עומד לשרת את כבודכם בעבודת הרבנות של הישוב, שתקבלו את דברי, דברי ידיד נאמן ומכבד מעומק כל רגשותיו ברצון ובידידות.

זה כמה, אחי החביבים, ששמועה נשמעה לאזני, שדוקא במושבה החביבה שלכם, ירד מאד מצב שמירת קדושת השבת. והירידה כפי השמועה, גדולה היא ואיומה, לכל מי שחי חיים ישראליים במעמקי רוחו, וחש ומכיר מה היא השבת לנו, ומה הוא ערך כבודה וקדושתה הדתית המסורתית, והלאומית ההיסטורית גם יחד.

אחי הנעימים, איני יכול למסור לכם במכתב, אפילו חלק קטן מרשמי יסורי נפשי בכל עת ששמועות כמו אלה מגיעות אלי, על מיטב תקותנו, על הישוב החביב והקדוש ועל חלוציו, שאכן נכיר בהם, ראשית נקובי ישראל, [על פי עמוס ו, א: "נקבי ראשית הגוים" – הנבחרים והחשובים שבעם] מצמיחי ישועה לעם.

יהיו נא אמרי לפניכם לרצון וחפשו עצה, אשר אקוה שתמצאוה, לגול מעל המושבה היקרה את החרפה הנוראה הזאת, המכה בעלבון עמוק על לחיי עמנו כולו, המביט בגאון על ישובנו הצעיר, בתור ירושת פלטה [על פי שופטים כא, יז] לעצמיותו, לכל קדשיו ולכל פארו מימי קדם ועד דור אחרון.

חזקה היא תקותי, שבהתעוררות קלה תשיג ידכם למנע כל חילול שבת בכללות ובפרטות ממושבתכם היקרה. עשו אלופי והצליחו, ויהי ד' עמכם, [על פי דברי הימים א כב, טז: "קום ועשה, ויהי ה' עמך"] וזכרכם יתנוסס לתפארת עולמים.

הנני חותם בתקוה אמיצה, כי ירום ימינו וגבר ישראל, ויעשה חיל על אדמת ירושתו מימות עולם, ובגאון ירעה כרמל ושרון, [על פי ירמיהו נ, יט וישעיהו סה, י] ויתפאר בהדרת עולם, בכל קניני רוחו וקדשי קדשיו, אחיכם מכבדכם ואוהבכם לנצח,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. ושלו' - ושלום

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תפח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג שבט תרע"ג - יפו **נמען:** ד"ר יהודה לייב מטמן־כהן

הגיעו לאוזני הרב קוק ידיעות על חילול שבת עולב במועדון הפועלים. הרב קוק אינו יודע אם כאבו גדול יותר מצד הדת, מצד הנשמה הלאומית או מצד עלבון הישוב בעיני רבבות. הרב קוק מבקש שמטמן־כהן ישתמש בהשפעתו על מנהלי המועדון לחוס על כבוד השבת.

עיקרי הדברים

- חילול שבת במועדון הפועלים.
- כאב דתי ולאומי.
- בקשת השתדלות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ג שבט תרע"ג[4].

אדון נעלה, החכם המפורסם מר ד"ר[5] מטמן-כהן [ד"ר יהודה לייב מטמן-כהן, מייסד גימנסיה "הרצליה"] נ"י[6], שלו'[7]

אתכבד להציע לפני כ'[8] בקשה ממעמקי לבבי:

באה אלי שמועה שיש לכבודו השפעה על קלוב הפועלים [על מועדון הפועלים ביפו] ומנהליו. לעומת זה מגיעות לאזני ידיעות על דבר חילול שבת בצורה עולבת מאד בקלוב הנ"ל[9].

מאיזה רגש המכאוב יותר גדול בלבבי, מפני קדושת הדת, או שהנשמה הלאומית היא המרגשת בצערה, או מעלבון הישוב ועסקניו בעיני רבבות אחים - לא אוכל גם אני לתן חשבון לנפשי. אבל אחוש שיש לי משפט לדרוש מאחים להקל את צרת נפשי, שהיא צרת נפש אלפים ורבבות מישראל.

ע"כ[10] הנני פונה לכבודו בתקותי, שבכל כח השפעתו יטיב נא להשתדל להשפיע על האדונים מנהלי הקלוב הנ"ל, שיואילו לחוס על כבוד השבת וקדושתה, ולא יעליבו במדה ירודה כזו את רגשי הקודש של אומתנו האמללה והאהובה לכלנו יחד.

ברגשי כבוד וברכה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

אקוה להתכבד בתשובתו הנכבדה במוקדם האפשרי, הנ"ל. --ידו הנדיבה להמוסד הגדול הזה ולכל התלויים בעמדתו, נדכאי רוח, בריחי דמערבא, המצפים לתשועת ד'.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באהבה רבה וברגשי כבוד אדירים,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם

2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. ד"ר - דוקטור
6. נ"י - נרו יאיר
7. שלו' - שלום
8. כ' - כבוד
9. הנ"ל - הנזכר לעיל
10. ע"כ - על כן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקכד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה אדר שני תרע"ג - יפו **נמען:** הנהלת הגימנסיה העברית

הרב קוק מבקש שבטיול התלמידים לירושלים לא יחללו שבת בפרהסיה ולא ייכנסו להר הבית, מתוך 'רגשי שלום אחים', על אף 'התהומות המבדילים'.

עיקרי הדברים

- שבת בטיול.
- איסור כניסה להר הבית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ה אדר ב' תרע"ג[4].

כבוד הנהלת הגימנסיה העברית, פה, שלו'[5],

רגשי שלו' אחים תוקפים אותי, להציע לפני כבוד ההנהלה, שבהטיול [בטיול] שיערך לתלמידי הגימנסיה לירושלים, יאחזו איזה אמצעים, שעל ידם לא יחולל כבוד הדת וכל קודש, למשל חילול שבת ביחוד בפרהסיה, ואיסור הכניסה למקום המקדש [שלא ייכנסו להר הבית]

אני חושב שיש די מקום בלב, - למרות כל התהומות המבדילים בין מהלכי הנפש אצלנו, - לקבל הצעתי זאת.

אם תואיל כבוד ההנהלה לכבדני בתשובתה, אודה ע"ז[6] למפרע. [מראש]

בכבוד וברכת ד' מציון,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. ע"ז - על זה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקמ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט אייר תרע"ג - יפו **נמען:** הרב יעקב משה חרל"פ

אגרת קבלית־מוסרית על הארת קדושת השבת בימי החול. אי אפשר לכתוב הכול בגלל 'מעצורים מהגלות', אבל אור חדות השבת ייגלה גם בימי החול. הרב קוק מעודד את הרב חרל"פ לא להקטין את דעתו ולעסוק תמיד ברזי תורה. דרך מעשית: לקבל את הארוחה היומית כמו 'מבי מלכא' ולהתפלל על המזון בשמחה, עד 'אתהפכא חשוכא לנהוראי'. הכבדות בימי החול שורשה ב'שאלת הבשר' שלא כהוגן במדבר. את רעיונות העצב והפחד יש 'לזרוק על ראש השעיר'. ברכה לשבועות, ובסוף: לשמור על בריאות הגוף.

עיקרי הדברים

- אור השבת בימי החול.
- עיסוק תמידי ברזי תורה.
- סעודת החול כ'מבי מלכא'.
- סילוק העצב והפחד.
- שמירת הבריאות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] ת"ו[3], כ"ט אייר תרע"ג[4].

חביב רוחי ונפשי, ומחמד לבבי, הרב המאוה"ג[5], אוצר הטוב והסגולה מוהר"ר[6] יעקב משה חרל"פ[7] [הרב יעקב משה חרל"פ, תלמידו וידידו של הרב קוק] שליט"א[8], וכל ב"ב[9] היקרים וכא"ל[10] לברכה שלמה, לאורה ושמחה עונג ונחת וחדות עולמים, לאוי"ט[11].

יקירי הנחמד, מה חשקה נפשי להרצות לפניו פניני-חן משעשעי-נפש, לעומת הערתו היקרה, בדבר רוממות רוחב עדן הקודש של קדושת שבת קודש, חמדת הימים באמת, ויחסו לימות-החול. אבל כעת ישנם עדיין מעצורים מהגלות כמוסים כאלה על הכתב. ולדי' הישועה, כי אל ד' ויאר לנו, [תהלים קיח, כז] לשלח לנו מטה-עז, דא קולמוסא, מציון, לרדות בקרב אויבינו ["מטה עזך ישלח ה' מציון, רדה בקרב אויביך" (תהלים קי, ב); "דא קולמוסא" – זה הקולמוס (ארמית)] גם ביומין-דחול, [בימי החול (ארמית)] שנקודת אור חדות השבת בזוהר יפעת גבורת דישון אהבתה ושלות-מנוחתה בתענוג אהבת-עולם תגלה ותראה גם בהם בעה"י[12]. והי'[13] לב כת"ר[14] ידיד-לבי בטוח שכן יהי'[15] בעהשי"ת[16], ויגל וישמח בחדות-ד' תמיד בכל עת-חפץ, כי תהל"י[17] הלא הוא גברא דאית ליה, [אדם שיש לו (ארמית)] וראוי הוא שתהי'[18] ברכת קדושת ידידות שבת-קודש שורה עליו בהארתה המענגת לעתים תכופות בכל ימות-החול. רק חזק ואמץ, ואל ירך לבבך, [דברים כ, ג] ואל תירא ואל תיחת כלל וכלל, כי ב"ה ד' עז לנו, ואל יקטין את דעתו, ולא יסיח אותה בכל יום, מהשיטה העליונה, של גודל התרחבות אור הדעת בנועם הקודש, ע"י[19] העסק התדירי בתורת-אמת ברזי-תורה, ככל אשר ימצא את רוחו הטהור נכון, ומעלה אחר מעלה יעלה, בעז ד' וגבורת נועם ימינו. אף כי הגדולה העליונה התלויה בזה, היא מדת רב המנונא סבא, [מדרגת רב המנונא סבא, מגדולי המקובלים שבזוהר]

שאינה שוה לכל נפש גם מאנשי-המעלה, בעבודה העליונה, שהיא דוגמת הקטרת המעשרת, המגעת עד המדה של לימוד פרקי דמילי דשטותא, כדי למילף מינייהו רזא דחכמתא, [פרקים של דברי שטות, כדי ללמוד מהם סוד החכמה (ארמית, זוהר)] כל חד לפום דרכו, שכת"ר[20] חביבי א"צ[21] לזה.

מ"מ[22] המדה השניה התלויה בזה היא לקבל ארוחת יום יום מבי-מלכא, [מבית המלך (ארמית)] ולהתפלל על המזון פשוט, בכל יום גם בהיות הסעודה מוכנת, ולפעמים יותר טוב בהיותה מוכנת ועומדת, בשמחת-לב, ובשלוה פנימית וכפי טוהר התגלות החפץ בתפילת-ישרים יעלו כחות-החיים הצפונים בכל סעודה, בהריחם ריח עונג שבת קודש, בכל יום ויום כפי מדתו, מבתר שבתא, ומקמי שבתא, [מאחרי השבת ומלפני השבת (ארמית)] ובמשך-הזמן תבא ההרגשה הפנימית, המחוברת בדעת ושכל צלול עם נעימות הדר תפארת כח-המדמה בנגהו וטהרתו, עד כדי צעדי-קודש של אתהפכא חשוכא לנהורא. [התהפכות החושך לאור (ארמית, זוהר)]

כל הכבדות שבדרך ישרים סלולה זו של קדושת ימי החול, ועלייתם ב"טוב לב משתה תמיד", [משלי טו, טו] באה רק משורש הבשר, שלא שאלו כהוגן בדור-המדבר, [בני ישראל במדבר שאלו בשר שלא כהוגן (במדבר יא; יומא עה)] שהיא שאלה הוגנת לימי ש"ק[23], ומועדי ד', ש"אין שמחה אלא בבשר". [פסחים קט] ומ"מ[24] בא השלו, ושטו העם ולקטו, [במדבר יא, ח] ומתוך מלין-דשטותא הללו לוקחים כח עליון ותמים הנהו נונין רברבין דשטין בימא רבא, [אותם דגים גדולים השטים בים הגדול (ארמית)] "לויתן זה יצרת לשחק בו", [תהלים קד, כו] ו"צדיקים אוכלים אותו בשלוה". וגם על רבנו הגר"א[25] זצ"ל[26], זכותו י"ע[27], ואורו יאיר לנו, אומרים שבא לו השליו כמו שהיה להאמוראים ז"ל[28], "ומסקי ליה אתליסר ריפי ואחרונה איננה נאכלת אלא ע"י תערובות". [יומא עה, על השליו] ופשוט הוא דהיינו לדידן, אבל מי שבאו בשבילו היה אוכל בדישון-עונג גם קמייתא, בלא תערובות כלל, הכל לפי בחינת הזמן, והכל מתישב יפה לשמים דרכיהם לפי הסדר וההדרגה מסוד ד' ליראיה

והתוכן של הידיעה השרשית באור המוסר העליון ' שהאדם הוא בריה מורכבת, ונפש הקדושה האלהית היא ההולכת במסלולה ביסודה דרך הנצח וההוד הגבה למעלה, ולעומתה נפש הטמאה, תמצית כל הכיעור והסיג, היא מוכנת בעצת-ד' לקבל בתוכה את כל המחשכים, וצדיקים ישרי לב ישמחו כי יחזו נקם, וכל רעיון של עצבון ופחד, וכל מיני סיגים, זורקים אותם על ראש השעיר, וסופגת הנפש הטמאה בקרבה את מחיתה, - תוכן זה הוא יסוד קבוע שבכל עת מימות-החול שסופי-דרגין של "דל"ה, כבד - טחול - מרה, מראים את רושמם להפריע רוממות חדות ד' ועזו, מיד מסלקים את חלקם מיסוד מלח סדומית של "מים אחרונים חובה" ואינם טעונים ברכה, ועז-ד' ושמחת-ישרי-לב מתגברים בכפלים. ולהתמים את השמחה בדוגמא עליונה ממש, באין צורך, "למשדי אומצא לכלבא", זה יגלה במהרה בימינו בביאת גואל צדק מלך ביפיו, תחזינה עינינו ארץ מרחקים. ודוגמת נעימת חזיון תפארת עטרת קודש זאת תעודדנו עצמה, בהגלות אור קדושת שמחת יום הקדוש העליון, חג השבועות, יום הבכורים, ויום מתן תוה"ק[29] תורת-אמת וחיי-עולם, דבעינן לכו"ע[30] ביה "לכם", ובמקדש ד' - "חמץ תאפינה", בעז-כחו של רעיא מהימנא ודאתיין מסיטריה בכל דרא, שעלה למרום ושבה שבי" והכל נעשו אוהביו, וגם מסרו לו דבר ומאי ניהו - קטורת,

וישמח ויעז ויגל בשלות-צדיקים בחג הקדוש הבעל"ט[31], באור ד' ורחבת דעת נועמו, כברכת ותקות ידידו הנאמן קשור באהבתו מצפה צביונו ותפארתו

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ"ב[32]: למע"ה[33] להשגיח יפה-יפה על בריאות גופו הטהור ברצון ובשמחת-לב,

ידי"ע הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
7. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. ב"ב - בני ביתו
10. וכא"ל - וכל אשר לו
11. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
12. בעה"י - בעזרת השם יתברך
13. והי' - והיה
14. כת"ר - כבוד תורתו
15. יהי' - יהיה
16. בעהשי"ת - בעזרת השם יתברך
17. תהל"י - תהלה לא-ל יתברך
18. שתהי' - שתהיה
19. ע"י - על ידי
20. שכת"ר - שכבוד תורתו
21. א"צ - אין צריך
22. מ"מ - מכל מקום
23. ש"ק - שבת קודש
24. ומ"מ - ומכל מקום
25. הגר"א - הגאון רבי אליהו מווילנה
26. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
27. י"ע - יגן עלינו
28. ז"ל - זכרונו לברכה
29. תוה"ק - תורתנו הקדושה
30. לכו"ע - לכולי עלמא
31. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
32. נ"ב - נכתב בצד (תוספת למכתב)
33. למע"ה - למעלה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקמב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' סיון תרע"ג - יפו **נמען:** הרב ברוך מרקוס, רב חיפה

הרב קוק מעולם לא התיר לבתי מרקחת לפתוח בשבת, ומחה על כך כמה פעמים, אבל קשה לגדור פרצה. גם ביפו כל ירא שמיים אינו פותח. מוטב לאחד את הקדושה עם הטהרה: לעסוק גם בעניין המקווה.

עיקרי הדברים

- בתי מרקחת בשבת.
- מקווה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3] ג' סיון תרע"ג[4].

שלו'[5] וברכת הרגל ושמחת תוה"ק[6] לכ'[7] ידי"נ[8] הרב הגאון החו"ב[9] אוצר תו"י[10] מו"ה[11] ברוך מרקוס שליט"א[12], הגאב"ד[13] דעה"ק[14] חיפה ת"ו.

אחדשה"ט[15] באה"ר[16].

ע"ד[17] חנויות הרפואות, [בתי המרקחת שנפתחו בשבת] לא התרתי מעולם, וכמה פעמים מחיתי, ובעוה"ר[18] קשה לגדור פרצה שנפרצה כבר, ומר באתרי' יהי ד' עמו ויגדור בכל עז ולא ילפינן ממקלקלתא וגם פה כל שיש בו ריח י"ש[19], אינו פותח את חנותו גם מאלה. ובית הטבילה ומה טוב שהקדושה תהיה מאוחדת עם הטהרה, לעסוק בזה וגם מזה לא יניחו ידם, בפרק אחד, וד' יברך את עמו על ארץ ירושתו, להגדיל פעלם ולהרבות חילם, בכל קודש וטוהר ובכל חיל ואומץ.

ברגשי כבוד וברכה ממקור לב מלא אהבה אין קץ,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. תוה"ק - תורתנו הקדושה
7. לכ' - לכבוד
8. ידי"נ - ידיד נפשי
9. החו"ב - החריף ובקי
10. תו"י - תורה ויראה
11. מו"ה - מורנו הרב
12. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
13. הגאב"ד - הגאון אב בית דין
14. דעה"ק - דעיר הקודש

15. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
16. באה"ר - באהבה רבה
17. ע"ד - על דבר
18. ובעוה"ר - ובעוונותינו הרבים
19. י"ש - יראת שמים

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקעב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו מנחם אב תרע"ג **נמען:** ועד רחובות

הרב קוק תומך בשמירה העברית ובשאלת הפועלים, אבל אין להפוך את השמירה לחילול שבת ויום טוב קבוע. רק במקרה של התנפלות גויים יש היתר כדין. בזמן שקט, חילול שבת קבוע - 'חלילה לא תהא כזאת בישראל'.

עיקרי הדברים

- תמיכה בשמירה העברית.
- בלי חילול שבת בשמירה.
- היתר רק בסכנה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ט"ו מנ"א[2] תרע"ג[3]

לכבוד הועד הנכבד ברחובות ת"ו[4], שלו'[5] וברכה,

ועד נכבד, ממעמקי לבבי אדבר דברי אלה. ע"ד[6] השמירה. [השמירה העברית במושבות, שאורגנה בידי ארגון "השומר" במקום שומרים ערבים] הנה לא נכחד מכבוד הועד, שהנני מחזיק בעיקר המגמה של שמירה עברית, ושאלת התרבות הפועלים מאחב"י[7] באה"ק[8] היא תמיד מעסקת אותי באהבה, אבל חלילה חולין היא לנו שיחד עם השמירה העברית נעשה חילול שבתות וימים טובים לדבר של הפקר. ע"כ[9] הנני דורש מכבוד הועד, שיתאמץ נא בכל עז שלא תהי'[10] שום הדרכה של חילול שבת ויו"ט[11] בהשמירה, ויעמידו את השמירה באופן כזה שלא תעשה על ידה שום העברת הדת, חלילה, רק בפרטים היוצאים מן הכלל כמו ח"ו[12] במקרה של התנפלות מצד הגויים, שאז ישנם דרכי היתר והרי הם ככל השאלות שבדין תוה"ק[13].

אבל לעשות למדה קבועה לחלל את שוי"ט[14] [את השבתות וימים הטובים] בעיירותינו שבא"י[15] בזמנים של שקט, חלילה לא תהא כזאת בישראל. וצור ישראל ישמור את עמו ואת נחלתו, ויפרס עליהם את סוכת שלומו, וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עלינו ויראו ממנו. [דברים כח, י]

בתקותי שכבוד הועד יתקן את הדבר בתכלית השלימות, כראוי לעדה קדושה ואשר באה"ק ביחוד, הנני חותם בברכה ורגשי כבוד נעלים,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. שלו' - שלום
6. ע"ד - על דבר

7. מאחב"י - מאחינו בני ישראל
8. באה"ק - בארץ הקודש
9. ע"כ - על כן
10. תהי' - תהיה
11. ויו"ט - ויום טוב
12. ח"ו - חס ושלום
13. תוה"ק - תורתנו הקדושה
14. שוי"ט - שבתות וימים טובים
15. שבא"י - שבארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקעה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה מנחם אב תרע"ג - רחובות **נמען:** ועד 'מרכז בעלי מלאכה' ו'מכבי' ביפו

על מות הצעיר ברגר, שלפי הטענה לא קיבל טיפול בשבת: הרב קוק אינו מאמין שאדם עם 'ריח תורה' לא ידע שספק פיקוח נפש דוחה את כל התורה, חוץ משלוש עבירות. 'הזריז הרי זה משובח', והשואל מגונה. 'וחי בהם ולא שימות בהם'. הרב קוק מציע שבאי כוח האב יתבעו את הרופא לבית דין, כדי לברר ולגדור את הפרצה.

עיקרי הדברים

- פיקוח נפש דוחה שבת.
- זריזות בהצלה.
- בירור בבית דין.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] כ"ה מנ"א[2] תרע"ג[3], רחובות ת"ו[4].

כבוד הועדים הנכבדים ל"מרכז בעלי-מלאכה" ו"המכבי" [ארגוני בעלי המלאכה ואגודת הספורט ביפו, שתבעו לברר את מותו של הצעיר] בעיה"ק[5] יפו ת"ו, שלו'[6].

הנני מלא דכאות נפש ומרירות לבב על המאורע האיום בדבר הצעיר המנח ברגר ז"ל[7], ולא אוכל בשום אופן להאמין, ששום אדם מישראל, שיש בו איזה ריח תורה, לא ידע את ההלכה הפשוטה על דבר חומר פיקוח נפש, ושאפילו ספיקה וספק ספיקה, דוחה את השבת ואת כל המצות שבתורה, חוץ משלשה דברים הידועים, שהם עבודה זרה ג"ע[8] ושפיכות דמים, וכל הזריז לחלל את השבת, [שולחן ערוך אורח חיים שכח, ב] אפילו במקום של ספק סכנה, הרי זה משובח, והמתעצל בזה הרי זה שופך דמים. וחולה שהוצרך לגרוגרת אחת בשבת, ורצו עשרה בני אדם, וכל אחד תלש גרוגרת, כולם בבת אחת מפני הזריזות, כולם שכר מצוה של פיקוח נפש בידם, ומצוה לחלל את השבת ולעשות כל האיסורים שבתורה, במקום סכנה או ספק סכנה, על ידי גדולי ישראל, כדי שיראו הרבים וידעו כמה חביבה היא מצות פיקוח נפש בישראל, ויתפרסם הדבר עד שלא יבא לכלל שאלה כלל, כי אין צריך רשות ב"ד[9] לכל דבר שנוגע לפיקוח נפש, והשואל הרי זה מגונה והנשאל הרי זה שופך דמים. [ירושלמי יומא ח, ה] ושמרתם את השבת כי קודש היא לכם, אמרו חז"ל[10] היא מסורה בידכם ואין אתם מסורים בידה, [יומא פה] במקום סכנה או ספק סכנה, וכלל גדול הוא: וחי בהם ולא שימות בהם. [ויקרא יח, ה; יומא פה] וחלילה לדחות אפילו רגע אחד את ההצלה הדרושה לחולה שיש בו סכנה, או שיוכל לבא לידי סכנה, משום חילול שבת.

ובענין שלנו אני חושב, שראוי ונכון הדבר שבאי-כחו של האב השכול מר ברגר, יתבעו את הד"ר[11] לדין, והוא ישיב במושב ב"ד על פרטי הענין הנורא הזה, וע"פ[12] פסק בד"צ[13] יקום דבר, באיזה אופן לגדור

את הפרצה הגדולה הזאת, שלא ישנו עוד מעשים כאלה, ודת תוה"ק[14] להיות זריזים בפיקוח נפש תעמד בכל תוקף, ובל יהין עוד שום איש לפרוץ גדר עולם של תורת אמת ותורת חיים מיד ולדורות.

והנני בזה חותם בברכה, ברגשי כבוד ויקר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. בעיה"ק - בעיר הקודש
6. שלו' - שלום
7. ז"ל - זכרונו לברכה
8. ג"ע - גילוי עריות
9. ב"ד - בית דין
10. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
11. הד"ר - הדוקטור
12. וע"פ - ועל פי
13. בד"צ - בית דין צדק
14. תוה"ק - תורתנו הקדושה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקפד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' אלול תרע"ג - רחובות **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ

הרב קוק מודה על העזרה. על מכתבו בעניין הרופא (שפורסם ב'החרות'): הרב קוק לא קבע שהטענות נכונות. אדרבה, קשה להאמין שרופא ירא שמיים כזה לא ידע את דין פיקוח נפש. אבל משהועלתה טענה נוראה, יש לברר בבית דין. אם הרופא אשם, יש לגדור את הפרצה; אם הטענה שקר, יש לגדור את פרצת ההתנפלות על אנשים חפים מפשע. מחאות פומביות 'אינן כלום'.

עיקרי הדברים

- לא האשים בלי בירור.
- בירור בבית דין.
- בשני המקרים - גדר לפרצה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], רחובות ת"ו[2], ד אלול תרע"ג[3] [1913. הרב קוק שהה אז ברחובות, ככל הנראה לרגל חג המושבה]

שלו'[4] וברכה וברכת השנים, לידיד נאמן יקר מפנינים, הרב המאוה"ג[5],.

אוצר נחמד רב פעלים, לתורה ולתעודה, מו"ה[6] יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ, [הרב יונתן בנימין הלוי הורוביץ, נציג "ארגון הפקידים והאמרכלים של אמסטרדם" בארץ ישראל]

שליט"א[7], אחדשה"ט[8] באה"ר[9].

חביבי המרומם,

מכתבו היקר מיום ג' אלול דנא הגיע לידי. והנני לכתר"ה[10] ברב תשואות חן, על כל הדברים אשר הואיל בטובו להשתדל בהם, לטובת המורה, ולתיקון השוק. כן יבורך גבר בגוברין, [על פי לשון חז"ל: "גבר בגוברין" – גבר שבגברים (סנהדרין קה)] כמיב"י[11], להוסיף עז ואומץ לפעלי החסד והקודש, על אדמת קדשנו.

ועל דבר מכתבי בענין המאורע של הד"ר[12], [מכתבו של הרב קוק בעניין מות הצעיר ברגר; ראו (כרך ב', אגרת תקעה). הרופא הוא ככל הנראה ד"ר משה וולך, מייסד בית החולים "שערי צדק" בירושלים, שנשלח לארץ מטעם אותו ארגון מאמסטרדם שהרב הורוביץ ייצג] שהדפיסוהו ב"החרות", ["החרות" – עיתון שיצא בירושלים בשנים תרס"ט–תרע"ז, בעריכת חיים בן עטר] הנני מתפלא איך יוכלו דברים ברורים כאלה להדאיב שום לב. הלא אנכי לא קבעתי חלילה מסמרות של אימון בכל הטענות, שמלאו אותם הקובלים בהם את האויר הארץ-ישראלי, ואדרבא ככה הוא שיעור הבנת דברי, כפי אשר הי'[13] חסד ד' עם לבי ועטי, כי אינני מאמין ששום אדם מישראל, שיש בו ריח תורה, לא ידע את ההלכה הפשוטה של חובת זריזות פקו"נ[14] הדוחה את האיסורין, [יומא פד–פה; שולחן ערוך אורח חיים שכח, ב] וממילא קשה להאמין זה על איש כהד"ר[15], ששום אדם לא יוכל להכחיש שיש בו תורה ויראת שמים, נוסף על חכמתו הכללית והמקצועית. אבל כאשר הם באים בטענה איומה כזאת אי אפשר לדחותם איזה טעם של חשד על מטרת התעמולה. סוף כל סוף יש כאן מקרה איום שצריך להתברר.

על כן מובן שהמחאות הפומביות אינן כלום. גם על כל בדותא אפשר להרעיש במחאות, כשישנם מושכי פעמונים בכונה, ובכל אופן ענין נורא עומד לפנינו. אם אשם הד"ר בהתרשלות של פקו"נ, מה שקשה להאמין, ועי"ז[16] יצאה תקלה, שהיא יותר נוראה אם היא נסמכת ללא-אמת על יסוד תורני, ודאי צריכים לגדור את הפרצה. ואם לא היתה שום התרשלות מצד הד"ר, והמוחים מתנפלים על איש נקי להאשימו, בחטא דמים כזה, ולהלהיב את המוחות באיום מגוזם בהגזמת שוא, גם אז הענין הוא פרצה גדולה שצריכים לגדרה.

ודעתי היא שרק בלא מהומה כי"א[17] ע"פ[18] ביד"צ[19], [כי אם על פי בית דין צדק – כלומר שהעניין יתברר בבית דין ולא במחאות פומביות] אם רק יתבע האב השכול, שהוא רק הוא יודע אם יש לו מה לתבע, אז יבורר האמת, ואיך שיצא המשפט לאור תגדר הפרצה. כי למרות מה שכעת יוכל להעלות על הדעת של ההמון התמים, שיש עכ"פ[20] באי"י[21], רופא מומחה, מפורסם לירא-שמים, שחושב לחסידות דיחוי של חולה שיש בו עכ"פ צד של סכנה, מפני חילול שבת, ידע אז כל העולם שזהו דבר שקר ולא היו דברים מעולם. ואם באמת יצאה חלילה מלפניו תקלה זו לא ישאו פנים בי"ד[22] שופט צדק, גם לגברא רבא דכותיה של הד"ר הנכבד, ויחזיקו ג"כ[23] באמצעים נכונים איך לגדור את הפרצה. ואם אך שקר היתה התכונה של כל המהומה, אז יגדר ב"ד[24] זה ג"כ את הפרצה, שלא יתנפלו עוד בענינים נוראים כאלה על אנשים חפים מפשע. ובשביל כך מסיים המכתב, שאחרי התביעה דוקא, והתשובה במושב ביד"צ מצד הד"ר על פרטי הענין הנורא, "וע"פ פסק ביד"צ יקום דבר באיזה אופן לגדור הפרצה הגדולה הזאת", שהיא גדולה בכל אופן, "שלא ישונו עוד מעשים כאלה". אם הדבר שקר, לא ישונו עוד התנפלויות אלה, ואם הדבר אמת לא ישונו עוד יחוסים כאלה לחולים מסוכנים, מצד רופא בעל אחריות גדולה.

"ודת תוה"ק[25] להיות זריזים בפקו"נ[26] תעמוד בכל תוקף". אם הדבר שקר, לא יאמר עוד שעכ"פ[27] דעה יחידית נמצאת מד"ר[28] מצויין, שהיא מחזקת למדת חסידות את חסרון הזריזות של פיקו"נ[29] במקום חילול שבת, ואם הדבר אמת, ודאי יוגדר הענין כראוי. ואיך שיהיה, בין אם בשקר, יצאו המתנפלים ולקחו בידם דגל תורת "חיים" רק למסוה, תהיה התועלת מגדר בד"צ[30], שלא יפרצו גדר עולם של תורת אמת, לשום אבק בעיני רבים בשקר, ואם אמת היה הדבר, ופגם בתורת החיים יצא ע"י[31] משגה, שהיא תקלה נוראה, יוגדר הדבר ע"י פס"ד[32] זה, שלא יופרץ עוד גדר של תורת "חיים".

ע"פ מובן זה שראוי להבין את מכתבי, כל קורא שיקראהו בשימת לבב, - כי דברים היוצאים מקירות לבב דורש אמת ויושר, בטבעם הנם מכוונים אל מדתם, ומד' מענה לשון, [משלי טז, א] - לא יוכל לומר שהדאבתי לבב איזה איש, בתתי אוזן קשבת על אשמה בלא חיקור דין חלילה. ואקוה שהדרת כת"ר[33] וגם הד"ר הנכבד, וכל מוקירי ערכו הנעלה, ופעולותיו הגדולות, למרות איזה שגיאות שקלטו אזני מצדדים שונים, שהנם ככתמים בהחמה הברה של הנהגתו הכללית, שהיא באימון ובמסירות נפש מצויינת, להחולים שתחת הנהגתו, כל אלה יתנו מעתה, אחרי שישימו עינם בבינת הלב על דברי מכתבי, גם הם מצדם, לדברי צדק.

והנני חותם דברי באהבה נאמנה, וברגשי כבוד לכת"ר[34] ולכל יראי ד' וחושבי שמו, המתאוים בלב נכון, לרומם בכבוד את דגל עיר קדשנו וכל מקראיה, עדי יזרח כשחר אור לישרים, [על פי תהלים קיב, ד: "זרח בחושך

אור לישרים"] וקרנות צדיקים תרוממנה, [תהלים עה, יא] וכל פזורי עדר ד' יעשו לאגודה אחת, [מנוסח תפילת הימים הנוראים: "ויעשו כולם אגודה אחת"] והקדישו את קדוש ישראל, [ישעיהו כט, כג] והאמת והשלו'[35] יאהבו, [זכריה ח, יט]

ידי"ע

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
4. שלו' - שלום
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. לכתר"ה - לכבוד תורתו רום הדרתו
11. כמיב"י - כמותו ירבו בישראל
12. הד"ר - הדוקטור
13. הי' - היה
14. פקו"נ - פיקוח נפש
15. כהד"ר - כהדוקטור
16. ועי"ז - ועל ידי זה
17. כ"א - כי אם
18. ע"פ - על פי
19. בידי"צ - בית דין צדק
20. עכ"פ - על כל פנים
21. באי"י - בארץ ישראל
22. בי"ד - בית דין
23. ג"כ - גם כן
24. ב"ד - בית דין
25. תוה"ק - תורתנו הקדושה
26. בפקו"נ - בפיקוח נפש
27. שעכ"פ - שעל כל פנים
28. מד"ר - מדרש רבה
29. פיקו"נ - פיקוח נפש
30. בד"צ - בית דין צדק
31. ע"י - על ידי
32. פס"ד - פסק דין
33. כת"ר - כבוד תורתו
34. לכת"ר - לכבוד תורתו
35. והשלו' - והשלום

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקצא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב אלול תרע"ג - יפו **נמען:** ד"ר משה וולך

הרב קוק מודה על ההרצאה המפורטת לאגודת הרופאים, שהבהירה את מקרה ש' ברגר, ומברך אותו בהצלחה בהצלת נפשות.

עיקרי הדברים

- תודה על הבירור.
- ברכה לרופא.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ב אלול תרע"ג[4]

שלו'[5] רב וברכת כוח"ט[6] לכבוד ידידי הרה"ח[7] רב פעלים מר מ. ד"ר[8] וואלאך [ד"ר משה ולך, מייסד בית החולים "שערי צדק" בירושלים; ככל הנראה הוא הרופא שבו עסק המאורע; ראו (כרך ב', אגרת תקעה), (כרך ב', אגרת תקפד)] נ"י[9].

אביע בזה את תודתי העמוקה להדרת כבודו, על אשר הואיל בטובו לשלח אלי יחד עם מכתבו הנכבד, את הרצאתו המפורטת לאגודת הרופאים, אשר בה הופיע אור על דבר המאורע, של המנח ש. ברגר ע"ה[10].

ואני תפילה שיצליחהו השי"ת[11] בדרכו דרך הקודש, להציל נפשות רבות, ומעשי ידיו יכונן לשם ולתהילה ולתפארת בישראל ובאדם.

ידידו מכבדו מאד, מוקיר פעליו הטובים על שדה רפואת עמנו באה"ק[12] ת"ו, חותם בברכת השנים.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. כוח"ט - כתיבה וחתימה טובה
7. הרה"ח - הרב החסיד
8. ד"ר - דוקטור
9. נ"י - נרו יאיר
10. ע"ה - עליו השלום
11. השי"ת - השם יתברך
12. באה"ק - בארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב יום הכיפורים תרע"ד - יפו **נמען:** ועד רחובות

'אין מזרזין אלא למזורזין': הרב קוק מבקש לתקן את השמירה כך שלא יהיה בה שום חילול שבת ויום טוב.

עיקרי הדברים

- שמירה בלי חילול שבת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], עיוה"כ[4] תרעד"לת

לכבוד הועד הנכבד במושבה רחובות ת"ו, שלו'[5] וברכת השנים.

בהשעני ע"ד[6] חז"ל[7] "אין מזרזין אלא למזורזין" מצאתי לי לחובה קדושה.להעיר את רוחכם הטהור, ועד נכבד, בענין השמירה, [שמירת המושבה בידי שומרים יהודים, שנעשתה גם בשבת ויום טוב] לתקן את הענין הנכבד והכללי הזה באופן שלא יהי'[8] בו שום חילול שבת ויו"ט[9].

להרבות דברים ע"ד החוב הגמור המוטל על הציבור ועל ב"כ[10], שיהיו הענינים הכלליים בראש כל בעדות ישראליות, וביותר באה"ק[11] ת"ו, מתנהגים באופן הרצוי ע"פ[12] תוה"ק[13], איני רואה שום צורך, לועד נעלה שכמותם ולעדה נכבדה שכמושבתם היקרה בכלל.

בבטחוני שהדבר יעשה בתכלית השלמות בעה"י[14], הנני חותם בברכה נאמנה משומר ישראל, לרומם קרן ולברך את עמו על אדמת קדשו, ברב עת ושלו'[15],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. עיוה"כ - ערב יום הכפורים
5. שלו' - שלום
6. ע"ד - על דבר
7. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
8. יהי' - יהיה
9. ויו"ט - ויום טוב
10. ב"כ - בא כוחו
11. באה"ק - בארץ הקודש
12. ע"פ - על פי
13. תוה"ק - תורתנו הקדושה
14. בעה"י - בעזרת השם יתברך
15. ושלו' - ושלום

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרכא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' מרחשוון תרע"ד - חדרה **נמען:** ועד חדרה

בעקבות ביקורו הראשון בחדרה, הרב קוק מציע: למנות את אברהם יבל וניסן וולפיאנסקי לממונים על ענייני דת ועל העישור; לסייע לפקח על חילול שבת; למנות מלמד לענייני קודש, שילמד גם את ילדי התימנים בלי להשחית את תמימותם בהוראה חילונית; לא לעבוד בשבת על ידי נכרי בהיתרי 'קבלנות' בלי הוראה; ולבנות מקווה לתימנים בשכונתם.

עיקרי הדברים

- ממונים לענייני דת.
- מלמד לקודש.
- שמירה על תמימות התימנים.
- מקווה לתימנים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ך מ"ח[2] ע"ד[3], חדרה

ועד נכבד.

הנני עדיין מלא שפעות רגשות שונות מהחזיון החדש [מן המראה החדש] של המושבה היקרה, שלמרות געגועי הרבים לראות כל משכנותינו בארץ אבות לא נזדמן לי הדבר לבקר את המושבה שלכם עד כה. ברוך ד' אשר הביאני עד הלום.

ועתה אדוני החביבים, אציע לפני כבודכם את אשר הסכמתי בעצה אחת עם עמיתי הרבנים, חברי בסיור המושבות [הרבנים שהשתתפו ב"מסע הרבנים" למושבות הגליל והשומרון] כעת, ע"ד הצורך הגדול של תחיית רגשי הקודש ועניני הדת והיהדות במושבה, שהיא לנו כעת שאלה זמנית בוערת.

א. מוכרח הדבר שאמנה שני אנשים נכבדים, משלמי אמונים, שהם יהיו המתווכים בעניני הדת הנחוצים לתיקון, והדבר הפרטי של עבודתם ביחוד הוא עסק הפרשת תרומ"ע[4], שהוא נוגע כבר למכשול רבים גם מחוץ למושבה. כעת מצאתי נכונים לזה האדונים אברהם יבל וניסן וואלפיאנסקי, ואתכבד לדרש מהועד תמיכה רוחנית למינוי זה.

ב. הועד יעזר להממונים הנ"ל[5] בפיקוח על פרצות של חילול ימי קודש שבתות וימים טובים, שלצערנו נזדמנו במשגה ענינים מחפירים כאלה, שאקוה שיתוקנו בכי טוב בע"ה[6].

ג. מצב החינוך מוכרח לקבל תיקון ביחש לעניני הדת. א"א[7] שישארו בניני בלא ידיעה מתורתנו הקדושה במקורה, שלא יתרגלו בילדותם בתפילות היומיות. המחיות את הנשמה הישראלית בקרבם, ועוד ועוד. אי אפשר שיצא תיקון זה אל הפועל כ"א[8] ע"י[9] קבלת מלמד הגון מיוחד לעניני הקודש, ברוח קדושה ואמונה תמימה ביראת ד' טהורה. ראוי שהועד יוציא את הדבר אל הפועל בתקציב נאות לזה.

ויכבדני בתשובתו במוקדם. אפשר שהמורה הנ"ל ישמש ג"כ[10] בתור מלמד ומחנך בעד התימנים, שא"א[11] לנו לעזבם במצב של התנוונות מעבר מזה, וחלילה לנו גם לפגע בתמימותם ע"י השפעת הוראה חילונית, שיותר ממה שהיא עלולה לשבחם עלולה היא לפוגמם חלילה בכל המובנים בדת ובחיים המעשיים והרוחניים.

ד. אזכיר בזה ע"ד עובדי עבודה בשבת ע"י נכרים, בהיתירים שאין להם יסוד כקבלנות [בהיתרים שאין להם בסיס, כמו מסירת העבודה לנכרי בקבלנות] וכיו"ב[12]. דברים כאלה א"א להם להעשות בלא הוראה מיוחדת, הקשורה בתנאים רבים.

ה. שכלול בית המרחץ וביה"ט[13] שלכם דורש למטרתו שיהי'[14] מכון כזה בעד התימנים בפני עצמם בשכונתם. [לעולי תימן, שגרו בשכונה נפרדת] כפי מה ששמעתי הסכום הדרוש להם לזה הוא רק עשרה נאפ', אחשוב שימצא הועד ע"ז[15] מקור.

בכל רגשי חבה וכבוד הנני נותן לכם את ברכתי שלו'[16], אחי האהובים והנכבדים, והנני חותם בצפיית ישועה ותחיה שלמה בארץ חמדה.

שלכם

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש בעה"ק יפו והמושבות ת"ו

נ. ב. הדברים הנ"ל מסרנו כבר לחברי הועד, שמצאנום במושבה, מר נ. מילנר, ומר ח. רוטמן. והנני מחכה להסכמת כללות הועד על כל הנ"ל בעה"י[17]. הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מ"ח - מרחשון
3. ע"ד - על דבר
4. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
5. הנ"ל - הנזכר לעיל
6. בע"ה - בעזרת השם
7. א"א - אי אפשר
8. כ"א - כי אם
9. ע"י - על ידי
10. ג"כ - גם כן
11. שא"א - שאי אפשר
12. וכיו"ב - וכיוצא בזה
13. וביה"ט - ובית הטבילה
14. שיהי' - שיהיה
15. ע"ז - על זה
16. שלו' - שלום
17. בעה"י - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרמב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ראש חודש שבט תרע"ד - יפו **נמען:** אגודת 'עדת בני ישראל', שיקגו

ברכה לאגודת צעירים בשיקגו שקבעה את שמירת השבת כתנאי לחברות בה. הם יהיו מופת, ויראו 'כי עוד ישראל חי'.

עיקרי הדברים

- שמירת שבת כתנאי.
- מופת לצעירים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ראש חדש שבט תרע"ד[4]

אגודה יקרה וכבודה "עדת בני ישראל" (שיקאגא). [אגודת צעירים שומרי שבת בשיקגו]

הגיעני שמע שמכם הטוב, ומטרתכם הרוממה והקדושה, לעשות חטיבה אחת וקשר אמיץ לחיזוק והרחבת רוח ד' אשר על עמו, שמה בארץ מרחקים. ואבן פינה הראוי לבסס את כל מעשי ידיכם ולשמכם לתפארת נצח בישראל, הוא אשר השכלתם לעשות לשום את קדושת חמדת ימים, יום שבת קודש ושמירתו, לתנאי מוכרח לכל חברי אגודתכם הנכבדה. אשרי חלקכם, חביבים, יהי נועם ד' עליכם וימינו תסעדכם. לברכה ולתפארת תהיו בארץ, וישראל בכם יתפאר. הגדילו פעלכם למופת ואות, האדירו מעשיכם, וישמע קולכם בבואכם אל קודש ד', ומכם יקחו משל ודוגמא הרבה כחות רעננים ספונים עמנו, לצאת לאור החיים, המעשה והמפעל, להראות לעיני כל יושבי תבל, כי עוד ישראל חי, [מתוך השיר "עוד ישראל חי"] וחיה יחיה ברוח ד' אשר עליו, וברכתו תהיה על צאצאיו. לכו בכחכם זה צעירים נלבבים, עלו והצליחו, רוממו קרן ישועה, ומציון ומקודש ישלח לכם ד' עזו ועזרו, ויחד כולנו נראה מהרה את ישועת ד' על עמו ועל חבל נחלתו, גאון יעקב אשר נאהב סלה. [תהלים מז, ה]

ברגשי כבוד וחבת קודש, מהררי קודש,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש פעה"ק יפו והמושבות ת"ו

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת נוספות א

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (השנים הראשונות ביפו) **נמען:** אזהרות לציבור

אזהרות: נשים לא יטבלו בים אלא במקוואות; גבינה וחלב רק בהכשר בחתימת יד; בדיקת מזוזות ישנות; לא לקנות תפילין ומזוזות מסוחרים מחוץ לארץ; לא לעלות על הדוגיות בשבת אלא בפיקוח נפש; לסגור חנויות בערב שבת עד עשר וחצי; להשתמש רק בבורית כשרה לכלים.

עיקרי הדברים

- טבילה במקווה.
- חלב וגבינה.
- תפילין ומזוזות.
- חילול שבת בנמל.

נוסח האגרת עם ביאור

(מן השנים הראשונות לבואו לעה"ק יפו)

אזהרות מהרב כו'[1]

א. שלא יטבלו הנשים בים, רק במקואות, [שלא תטבולנה הנשים לטהרה בים, אלא רק במקוואות]

ב. להזהר מגבינה של נכרים, ["גבינת עכו"ם" אסורה מגזרת חכמים (עבודה זרה כט)] ולא לקנות גבינה כ"א[2] ממי שמוחזק בכשרות שידע בבירור שהוא של ישראל, ואין לסמוך על החותם "כשר", שנדפס על הגבינות עצמן, כ"א ע"י[3] כתב-הכשר בחתימת יד ישראל כשר.

ג. להזהר מחלב של נכרים ["חלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואהו" אסור מגזרת חכמים (עבודה זרה לה)] ועל אחב"י[4] מוכרי החלב תהיה אי"ה[5] השגחה שישמרו כשרות החלב כדין תוה"ק[6].

ד. לתן לבדיקה המזוזות הישנות, שעברו עליהן יותר משלש שנים או שהיו במקום לח שקרוב לחוש שנתקלקלו.

ה. להזהר שלא לקנות תפילין ומזוזות מהסוחרים בהם, שקונים אותם מחו"ל[7], ורובם, הם פסולים לגמרי, כ"א מסופרים ידועים יפה באה"ק[8] למומחים ומוחזקים באומנותם וכשרותם. גם כל מי שכבר קנה מהסוחרים אסור לברך עליהם, עד שיבדקו וימצאו כשרים, ואינו יוצא בהם מצות תפילין ומזוזה כלל עד שיהיו נבדקים וימצאו כשרים.

ו. עוד זאת אדרש לבית ישראל, ע"ד[9] המכשלה של חילול שבת קודש הנמצא פה עה"ק[10]. חרפה שברה לבי, שנמצאים אנשים שבשאט-נפש הולכים ביום ש"ק[11] על הדוגיות בבא האניות, [בנמל יפו עגנו האוניות בלב ים, והנוסעים הועברו לחוף בסירות קטנות (דוגיות); היו שעלו עליהן בשבת להביא אורחים] ולפעמים גם באין שום צורך והכרח. אוי לעינים שכך רואות. ע"כ[12] יזהרו נא להבא מהדבר הרע הזה, ולא יעלו על הדוגיות כ"א אותם המוכרחים לזה ביותר משום חשש של פיקוח נפש של האורחים הבאים. וישים נא כ"א על לבו ענין

החמור של חילול ש"ק, וחילול ש"ש הגדול הזה לעיני ישראל ואו"ה[13], כשרואים פריקת עול וחילול קודש ד' על אדמת הקודש. ואשרי כל שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע.

גם להזהר מאד לסגור את החנויות לא יאוחר משעה עשירית ומחצה בעש"ק[14].

ז. גם זאת שמעתי, כאשר נמצא פה בורית (זייפע) [סבון (ביידיש)] מוחזקת בכשרות, ומטהרים בה כלי סעודה, [שוטפים בה כלי אוכל; סבון שאינו כשר עלול להיות עשוי משומן אסור] אמנם מפני ההרגל לנקות את הכלים בבורית נתפרץ הדבר אצל כמה אנשים, ואינם מקפידים שוב לחלק בין בורית כשרה לסתם בורית. ע"כ ידעו נא אחינו

* בכי"ק[15], עם צירוף חתימות-ידיהם של אחרים המצורפים.

היקרים שלא להשתמש להדחת כלי סעודה כי"א באותה הבורית הידועה בבירור שנעשה בכשרות,

וכל השומע יתברך ברב טוב מאלקי אמן.

---

1. כו' - וכולי (וכן הלאה)
2. כי"א - כי אם
3. ע"י - על ידי
4. אחב"י - אחינו בני ישראל
5. אי"ה - אם ירצה השם
6. תוה"ק - תורתנו הקדושה
7. מחו"ל - מחוץ לארץ
8. באה"ק - בארץ הקודש
9. ע"ד - על דבר
10. עה"ק - עיר הקודש
11. ש"ק - שבת קודש
12. ע"כ - על כן
13. ואו"ה - ואומות העולם
14. בעש"ק - בערב שבת קודש
15. בכי"ק - בכתב ידו הקדושה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשסה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח"י אדר שני תרע"ו - לונדון **נמען:** הרב הראשי יוסף צבי הרץ

בעניין גיוס יהודים לצבא ושמירת שבת: המקורות של הרב חייקין נכונים, ובסכנה מותר. אבל כשיש שהות, חובה לבקש מהממשלה 'הנאורה' לסדר עבודה שלא תחלל שבת. לפי תרומת הדשן (נח) ורמ"א (או"ח שלד), כשהשלטון מגן אין היתר. חובה לעשות 'כל טצדקי' כדי לא להגיע לאונס (רמב"ם, יסודי התורה ה ד), ואין להכניס עצמו לכתחילה למצב של סכנה. הממשלה מתחשבת גם ב'מצפון' של אחרים, ובוודאי תתחשב בתורת ישראל.

עיקרי הדברים

- אין היתר כשאפשר להימנע.
- חובה לבקש מהממשלה.
- 'כל טצדקי' לפני אונס.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], ח"י[2] אד"ש[3], תרע"ו[4].

להדרת כבוד הרב הגדול, עוטה אורה, ומרבה המשרה, מו"ה[5] יוסף צבי הערץ [הרב יוסף צבי הרץ, הרב הראשי של האימפריה הבריטית] שליט"א[6], רב המדינה למלכת בריטניה יצ"ו[7].

אחדשה"ט[8], בפאר המעלה.

תודתי נתונה להוד רום מעלתו, על מכתבו הנעלה, ועל רשימת הדברים מעשי ידי ידידנו הרב הגאון רמ"א חייקין [הרב משה אביגדור חייקין, רב בלונדון] שליט"א. ובשביל קדושת הענין [גיוס יהודים לצבא הבריטי ושמירת השבת והכשרות בצבא] הנשגב הזה העומד על הפרק, הנוגע ברום עולם היהדות מיד ולדורות, הנני מוצא את עצמי מחוייב להביע את דעתי בדעת תורה קדם הדרת מעלתו דמר ניהו רבא בעמי [לפני כבודו, שהוא אדון וגדול בעמו (ארמית)] שליט"א, שאם אמנם כל המקורות אשר הציע כבוד מעלת ידידנו הגרמא"ח[9] נ"י[10] נאמנים הם, אבל לנקודת השאלה העומדת לפנינו אינם נוגעים. אמת הדבר שבכל מקום שיש סכנה אפילו ליחיד, וחשש סכנה לרבים, אין שום איסור תורה עומד, ומתוך כך רשאים וחייבים אנו לעמוד על נפשינו, כאשר יבאו שונאים מדיניים לדרוך בגבולנו.

אבל כל זה הוא רק אם אין באפשרות להקדים לעמוד נגד הסכנה המדינית בלא חילול שבת שלנו, אבל כאשר יש שהות בדבר איך לסדר את חלוקת העבודה, ולדרוש מהממשלה הנאורה, שהיא תקציע את העבודה של בני עמנו שומרי אמונים, באופן שלא יבאו להיות עוברים על הדת, לא בחילול שבת וימים טובים, ולא בשארי איסורי תורה, ודאי זאת היא חובתנו, וחובת גדול המדינה, שבידו לגונן בצדק על זכיות עמו וצאן ידו, כהדרת כבודו שליט"א, לדבר את דברנו בגודל רוח, "ואדברה כעדותיך נגד מלכים ולא אבוש". [תהלים קיט, מו] רבותינו הפוסקים, אשר חיו בין עמים פראים במהלך רוחם ונימוסיהם, לא היו יכולים לדרוש את צדקם, מבלי לסכן בזה נפשות, על כן הורו בכאב לב לקולא בענינים כאלה. ולשון

התה"ד[11] בסי'[12] נ"ח [שו"ת "תרומת הדשן", סימן נח] באותו הענין עצמו שרשם ידידנו הרב הנ"ל[13] שי'[14] ככה הוא שם: "אמנם נראה דיש לתת לב לפי הענין, לפי ראות עיני חכמי העיר, כגון אם יש שופטים ושלטונים בעיר מבטיחים להציל את ישראל, וכה"ג[15] אם נראה שאין סכנה כלל, לא יחללו את השבת כלל, ולשון דהר"ח[16] דלעיל משמע דזמנין איכא דליכא סכנה, מדכתב כשיש סכנה פן יבאו לשפוך דם משמע קצת דבסתמא לא דיינינן לסכנה", ע"כ[17].

ודבריו הם ברורים, ופסק הלכה בהגהת רמ"א באו"ח[18] סי'[19] של"ד סכ"ו[20] בהג"ה[21] שם. וברור ופשוט הוא, שכל העברה על דת שאנו מותרים לעבור מפני האונס של סכנה, אנו חייבים לעשות כל טצדקי שבעולם [כל התחבולות שבעולם (ארמית)] לתקן את המעמד שלא נבא לידי האונס, כדי שנשאר נאמנים בקיום תורתנו הקדושה. ואפילו אם כבר בא האונס לידינו, אם אנו יכולים להמלט מן האונס אנו חייבים לעשות כל מה שבידינו להמלט ממנו, ואם אין אנו עושים את מה שיש ביכולתנו לצאת מן האונס, נחשב כל מה שאנו עוברים על התורה, כאילו עברנו חלילה ברצון ובשאט נפש, ולא יעשה כן בישראל, והם הם דברי הרמב"ם[22] בפ"ה מהלכות יסודי התורה הלכה ד', [רמב"ם, הלכות יסודי התורה ה, ד] וביאר הדברים יותר במאמרו הגדול המכונה בשם מאמר קדוש השם, ["אגרת השמד" (מאמר קידוש השם) של הרמב"ם] גם לענין המעמד של סכנה כזאת שמצד הדין אינו חייב גם לכתחילה במסירות נפש, מ"מ[23] כ"ז[24] שיש בידו להמלט מן הסכנה הוא חייב לעשות כל מה שבידו, ולא יעכב אותו שום עמל ושום הפסד ממון. וק"ו[25] שחייבים אנו להשתדל בכל מיני השתדלות שבעולם, להראות את צדקת תביעתנו לפני הממשלה הישרה, המצטיינת בנאוריותה וסבלנותה, כדי שלא להביא את ההמון הרב של בני עמנו לידי מצב של סכנה כזה, שיהיו מוכרחים לעבור על ידו על גופי תורה, ולהתאמץ בכל עז לבקש את חלק העבודה המגיע לנו בהגנת המדינה באופן שלא יפריע אותנו משמירת התורה וחוקותיה, ואין שום היתר להביא את עצמנו לכתחילה במעמד של סכנה, ולעבור אח"כ[26] את חקי תוה"ק[27], וכמש"כ[28] מג"א[29] בסי' רמ"ח סקי"ד[30].

ופשוט הוא שאין לצרף כלל את מה שכתב מוהרי"ק[31] בחליבה, שהביא הרב הנ"ל שליט"א, דחשיב חילול שבת באונס מצד היראה מלאכה שאינה צריכה לגופה, מכמה טעמים.

חדא דחלילה לנו להורות היתר להכנס לכתחילה באיסורי שבת בקביעות, ר"ל, ובפרט בענין שיש לחוש שלא יהי'[32] דבר נמשך לדורות גם במלאכה שאינה צריכה לגופה. חדא שגם אם הי'[33] ברור לנו שאיסור של מלאכה שא"צ[34] לגופה אינו כ"א[35] מדרבנן, גם איסורי דרבנן, בפרט במילי דשבת, לעבור עליהם המון גדול בהמשך הזמן, ג"כ[36] אנו צריכין לעשות כל ההשתדלות האפשרית שלא יבא לידי כך. ולא עוד אלא שמצינו חומר באיסור מלאכה שאינה צריכה לגופה, שהחמירו בה חז"ל[37] גם למ"ד דלאו דאורייתא היא, כמש"כ[38] הר"ן[39] בפרק חבית, דאע"ג[40] דמצינו בשבותים לפעמים במקום פסידא לא גזרו רבנן, מ"מ החמירו במלאכה שא"צ לגופה וגזרו שלא לכבות את הדליקה, ואפילו ע"י[41] נכרים אסרו מן הדין לומר להם שיכבו.

ובעיקר הדבר אין לנו הכרעה בזה אם ההלכה היא כדעת הסוברים דמלאכה שאצל"ג[42] פטור עליה, או כדעת הרמב"ם דחייב עליה, רק במקום שיש חשש סכנה מצרפים את דעת הסוברים דמלאכה שאצל"ג

פטור עליה, וכמש"כ המג"א[43] בסי' של"ד סק"ל[44], אבל במקום שאנו יכולים לסלק את הסכנה פשיטא שאנו חייבים לסלקה מפני הספק, אפילו אם הי' מקום להקל באיסור דרבנן, כדי לחוש לדעת הרמב"ם וגדולי הראשונים העומדים בשיטתו הסוברים דמלאכה שאצל"ג חייבים עליה, ואסורה מה"ת[45] בחיוב כרת וסקילה.

אך חוץ מכל אלה, וחוץ ממה שרבו מאד הפוסקים החולקים על עיקר סברתו של מוהרי"ק, ומבואר מדבריהם שמה שהתכלית האחרון של המלאכה אינו נצרך לו זה לא יעשה את המלאכה למלאכה שאינה צריכה לגופה, כיון שהתכלית הקרוב של המלאכה הוא נדרש לו, כגון כשהוא מוכרח לבשל בעד הנכרי המכריחו, אע"פ[46] שעיקר תכלית הבישול היא אצלו כדי להסיר ההכרח, מ"מ מה שהוא מתעסק בבישול הוא בשביל הבישול עצמו. ואין זה דומה לחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה, דלא חשיבה כ"א מלאכה שאינה צריכה לגופה, מפני שאיננו צריך כלל להמלאכה של החפירה, לשום דבר, ואינו מכוין אליה כלל, אבל כאן הרי הוא מכוין להבישול מאחר שהמכריח שלו הוא מקפיד דוקא שיעשה את המלאכה הזאת. והרי הדבר דומה לכל המלאכות שבעולם שאלמלא הכרח החיים לא הי' עוסק בהם, למשל אם לא הי' רעב ללחם לא הי' אופה, ולא נאמר בשביל כך שתחשב למלאכה שא"צ לגופה.

אבל מכ"ז אין שום שייכות לנ"ד דברי מוהרי"ק הללו, הוא דבר באופן שאין שום צד שיתוף של תועלת מצד הרצון העצמי של היהודי, כהנאת הבישול וכיו"ב[47], שאז יש עכ"פ[48] איזה צד סברא לומר להכניס בכלל מלאכה שאצל"ג. אבל בנ"ד[49], שאנו כולנו נאמנים מאד להממשלה שאנו יושבים בה, ובשלומה לנו שלום, ובודאי כל מה שאנו עושים להצלתה ותקנתה הרי הוא דבר שאנו צריכים להם, אלא שיש בידינו לפי המצב פה לברר לפני הממשלה הרוממה ירו"ה[50], שאנו מוכנים לעשות את הצורך הגדול הזה באופנים אחרים ובפעולות אחרות שאין בהם חילול קדושת שויו"ט[51]. אבל אם חלילה לא נשתדל בכך, ונעשה ברצוננו את הפעולות הללו הנצרכות לתיקון המדינה שאנו שוכנים בה, באופן שיש בהן מלאכה בשבת וימים טובים, הרינו בזה מחללים את קדושת שבת ויו"ט[52] במלאכות הצריכות לגופן, שהוא חילול שויו"ט דאורייתא אליבא דכו"ע[53].

בענין הכהנים אין לי מה להוסיף על הדברים שכתבתי במכתבי הראשון, וביחוד שגם כבוד ידידינו הרב הגאון רמ"א חייקין שליט"א הלא מסיים גם הוא ברשימתו, שאם אפשר להשתדל אצל הממשלה להטיל עבודה אחרת על הכהנים מה טוב. ואני אומר אין זה רק מה טוב, אלא חוב גדול ונמרץ הוא על כל מי שהיכולת בידו להיות לפה לאחיו אצל הממשלה להציל את אחינו מהעברת הדת, בין בכל איסורי תורה השוים לכל, בין באיסורי כהונה, ובודאי מוכרח הדבר להזדמן לכהנים, אם לא יהיו משומרים ביחוד ע"פ[54] חלוקת העבודה מטעם הממשלה, גם טומאות של תורה ודאיות, שעל זה לא מהני הענין של כמציל מידם.

והנני חוזר על דברי שכתבתי במכתבי הראשון, שהדרת כבוד מעלת אדוני, אשר הקימו ד' על לעמוד לפני מלך ושרים, לדבר טוב על עם ד' וקדושת תורתינו הקדושה, ברוח נדיבה אשר תסמכהו ובחכמת לבבו ידע וישכיל איך להסביר לראשי הממשלה, ולאצילי בני עמנו המתעניינים בשאלה הגדולה הזאת, שאחרי אשר המעמד המוסרי והנאור העליון של האומה הבריטית בא לידי המדה הגדולה הזאת,

להתחשב גם בשאלה הצבאית עם רגשות הקודש הפנימיים של אזרחיה, ודאי עומדות הן אצלנו בני ישראל התביעות הבאות מצד חובת שמירת דתנו הקדושה ברום המעלה היותר עליונה, של כל רגשי קודש היותר נאצלים ועדינים. ואנו בטוחים שהרוח הפטריוטי הנשגב, המפעם בלב אחינו יושבי מדינת בריטניא במדה הגדולה הראויה לממלכה הנאורה-שבנאורות הזאת, ששמה לה את שויון הזכיות במלא המובן לקו למשטריה המדיניים, הרוח הזה יתפתח ויתגדל ע"פ דרכו, דוקא ביחד עם הנטירה המדוייקת של רוח האמונה הקדושה, שבא יבא לשלמותו רק עם ההנהגה המתאימה לשמירת דתנו הקדושה ומצותיה בכל עת, גם בעת מצור ומלחמה. וכנסת ישראל האנגלית היא נכונה לעבוד בחפץ לבב בודאי את כל הנדרש מצדה להצלת המדינה באופן המתאים עם חקי תורת ד', שמכלל זה הוא ג"כ שלא תהיה תורה שלמה שלנו גרועה ח"ו[55] מאיזה שיחה והגות לב אידיאלי, של מצות אנשים מלומדה, אשר גם עם אלה מתחשבת היא הממשלה, ברב נדיבות רוחה, וק"ו שתתחשב עם פקודי ד' הישרים ומשפטיו על ישראל, ותתן לאחינו עבודות כאלה, במצבים כאלה שיוכלו לקיים את כל חקי ד' כחפצם הפנימי.

ובזכות זה ירומם אלקי הצבאות את דגל הממלכה וקרנה תרום בכבוד. כדי שלא להטריח את רום מעלתו בדברים רבים הנני מקצר ועולה. ואקוה שגם מעלת כבוד ידיד נפשנו הגאון רמ"א חייקין שליט"א, בבינת לבבו הטהור, ביראת ד' אשר בנפשו הטהורה ובשכלו הישר, יסכים לכל דברינו אלה, ומיני' ומינן יתקלם עילאה ב"ה[56]. ויהי'[57] ד' עם הדרת כת"ה, וחפץ ד' בידו יצלח, לקדש שם שמים ושם ישראל ותוה"ק[58] ברבים, ועמים יהודוהו סלה, ועל ישראל תהי'[59] הודו ותפארתו, לאורך ימים טובים.

והנני בזה חותם בעתרת ברכה ורב שלו'[60], כנפשו הנכבדה ונפש ידידו הנאמן בברית אהבתו, מוקיר ומכבד יפעת ערכו, מצפה לתשועת ד' על עמו, עולמו, וחבל נחלתו במהרה בימינו בקרוב,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. ח"י - שמונה עשרה (18)
3. אד"ש - אדר שני
4. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. הגרמא"ח - הגאון רבי שמות שמתחילים באותיות מ, א, ח (למשל: משה + אברהם + חיים) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
10. נ"י - נרו יאיר
11. התה"ד - התרומת הדשן
12. בסי' - בסימן
13. הנ"ל - הנזכר לעיל
14. שי' - שיחיה
15. וכה"ג - וכהאי גוונא
16. דהר"ח - ד + הר"ח: הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

17. ע"כ - על כן
18. באו"ח - באורח חיים
19. סי' - סימן
20. סכ"ו - סעיף כ"ו
21. בהגה"ה - בהגהה
22. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
23. מ"מ - מכל מקום
24. כ"ז - כל זה
25. וק"ו - וקל וחומר
26. אח"כ - אחר כך
27. תוה"ק - תורתנו הקדושה
28. וכמש"כ - וכמו שכתב
29. מג"א - מגן אברהם
30. סקי"ד - סעיף קטן י"ד
31. מוהריי"ק - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, ק (למשל: יעקב + קלונימוס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
32. יהי' - יהיה
33. הי' - היה
34. שא"צ - שאין צריך
35. כ"א - כי אם
36. ג"כ - גם כן
37. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
38. כמש"כ - כמו שכתב
39. הר"ן - רבנו נסים
40. דאע"ג - דאף על גב
41. ע"י - על ידי
42. שאצל"ג - שאינה צריכה לגופה
43. המג"א - המגן אברהם
44. סק"ל - סעיף קטן ל
45. מה"ת - מן התורה
46. אע"פ - אף על פי
47. וכיו"ב - וכיוצא בזה
48. עכ"פ - על כל פנים
49. בנ"ד - בנדון דידן
50. יר"ה - ירום הודו (כינוי למלך או לשליט)
51. שויו"ט - שבת ויום טוב
52. ויו"ט - ויום טוב
53. דכו"ע - דכולי עלמא (שהכל מסכימים)
54. ע"פ - על פי
55. ח"ו - חס ושלום
56. ב"ה - ברוך השם
57. ויהי' - ויהיה
58. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
59. תהי' - תהיה
60. שלו' - שלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשפב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' אלול תרע"ו - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ועד התמיכה בלונדון ביקש ממנו לנאום באסיפה, אבל היא נערכת בתיאטרון עברי שפתוח בשבת, והרב קוק מתלבט. הרב קוק שואל אם הרצי"ה כתב מאמר לספר השנה השווייצי, ועל עניין הניירות.

עיקרי הדברים

- התלבטות בעניין האסיפה בתיאטרון.
- ספר השנה.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], ו' אלול תרע"ו[2], האראגייט. [הרוגייט, עיירת מרפא בצפון אנגליה]

בני חביבי ומחמדי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. הננו מתעסקים בעבודות הרפואה. יתן השי"ת[6] ויהי'[7] לתועלת, ובריות גופא ונהורא מעליא צמדים ילכו לנו ולכל עם ד' ולעולם כולו, הנתון בחושך ומצפה לאורה.

מאד משתוקקים אנחנו לביאור ענין הניירות שלך, שהזכרת כמה פעמים. פרש נא באיזה אופן נמלא דרישתך בעה"י.

נקוה להתעכב פה עד אחרית שבוע הבע"ל[8]. הודיעני נא אם ערכת כבר מאמר לספר-השנה השווייצי. [שנתון יהודי שיצא בשווייץ]

נתבקשתי מועד התמיכה בלונדון, לדבר באסיפתם העתידה להיות. שם יהיו נוכחים מגדולי העסקנים הכלליים. אבל מסופקני אם אוכל למלא המבוקש, מפני שמקום האסיפה הוא בבית תיאטר עברי, שכמובן הוא פתוח בעוה"ר[9] גם בימי ש"ק[10]. יורני ד' דרך ישרה בשאלות כבדות כאלו.

הננו מצפים על דבריך בפרטיות. ואולי באה קבלה מתמן, והי'[11] לנו למשיב נפש. והנני בזה חותם בברכת השנים וצפיית ישועה. חזק ואמץ בני, ואור ד' יאזרך חיל, כנפשך היפה ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[12],

אברהם יצחק ה"ק

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. השי"ת - השם יתברך
7. ויהי' - ויהיה
8. הבע"ל - הבא עלינו

9. בעוה"ר – בעוונותינו הרבים
10. ש"ק – שבת קודש
11. והי' – והיה
12. כה"י – כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' טבת תרע"ח - לונדון **נמען:** הרב לי' פלק, פלימות

הרב קוק שמח שדבריו פעלו על חיילי הגדוד. יש לתקן מליחה והפרדת כלי בשר וחלב, ולהגעיל. 'דינא דמלכותא' אינו חל על איסורים כלל - דניאל וחנניה מסרו נפשם על מאכלות. מותר לחלל שבת רק בסכנה ממשית. יש לבקש מהממשלה חיילים לא־יהודים לעבודות השבת, ומכשירי אבקה לגילוח. לגדוד העברי מתאים לשמור את גבולות הארץ שנכבשה, ולא להילחם בכיבוש תחת דגל מיוחד, כי הכיבוש עניין כלל־אנושי.

עיקרי הדברים

- כשרות בגדוד.
- 'דינא דמלכותא' לא באיסורים.
- שבת וגילוח.
- תפקיד הגדוד - שמירה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ה' טבת תרע"ח[2].

שלו'[3] וברכה לידידי חביבי הנעלה חכם לב ואיש תבינה יקר ונחמד הר"ר[4] ליב רעווערענד פאלק [הרב לייב פאלק, רבו הצבאי של הגדוד העברי] נ"י[5], וכא"ל[6] יתברכו בכט"ס[7], שמחתי במכתבו היקר, המבשרני שדברי פעלו לטובה על לב אחינו היקרים בני החיל, [חיילי הגדוד העברי, שהתאמנו אז באנגליה לפני יציאתם לארץ ישראל] יברכם ד' וישמרם מכל פגע. ומאד אחשק לדעת אם כבר נתקנו המעוותים, ע"ד[8] המליחה, וע"ד[9] ייחוד הכלים לבשר וחלב. מובן הדבר שצריכים להגעיל את כלי המתכת שנשתמש בהם האיסור. וכבודך היקר יתאזר עוז להקים דת קודש על תילו, ותשא ברכה מאת ד' וזכות הרבים יהי תלוי בך.

וע"ד דינא דמלכותא ביחש לאיסורי תורה, ["דינא דמלכותא דינא" (נדרים כח), חוק המלכות מחייב; כאן: האם יש לו תוקף גם בענייני איסור] חס מלהזכיר. אין ערך לדד"מ[10] כי"א[11] בפרטים אחדים של דיני ממונות, וגם לא בכולם. וקשה לי לבאר כעת את הגדר המסומן של דד"מ[12] גם בדברים שבממון, שהוא דורש אריכות. אבל באיסורים אין שום קולא מצד דד"מ, אפילו במצוה קלה. ודניאל חנניה משו"ע[13], [דניאל, חנניה, מישאל ועזריה (דניאל א)] יוכיחו שמסרו נפשם בשביל כשרות המאכלות נגד החוק המלכותי, שיאכלו הילדים שנתגדלו לעמוד לפני המלך מפת בגם [דניאל א, ה] וההשתחואה אל הצלם לפי דעת התוס'[14] דפסחים פ' מקום שנהגו, [תוספות פסחים נג] הי'[15] רק אנדרטא [צלם של המלך] בעלמא, שאין בו איסור תורה, ומי"מ[16] לא נטו כשערה מד"ת[17] מצד דד"מ. ודניאל עצמו מסר נפשו על התפילה, נגד חוק מלכותי כללי, שהי'[18] כבר כתוב בדתי פרס ומדי ולא יעבור, [דניאל ו, ט] על משך זמן הגזירה. והדין של יציאה בכלי זיין והחזרה למקומן אין לו שום שייכות עם דד"מ, רק שבמקום סכנה כמו נפילת הנכרים על העיירות אז הדין הוא שמותר לחלל את השבת, כמו שמותר בכל חולה שיב"ס[19], [בכל חולה שיש בו סכנה] אבל החוק המלכותי אינו שום סיבה לפטור שום אדם מישראל מכל מצוה ומכל איסור, והאריכות בזה הוא למותר. וישתדל נא

יקירי להשריש ידיעה זו בהשפעתו הטובה על לב אחינו העובדים בצבא. ומובטחני שהממשלה הבריטית, היודעת להוקיר רגשי צדק, תדע לתן כבוד לתוה"ק[20], ותתן היכולת לאחינו היקרים הללו לשמור את כל מצוות התורה כחובתנו לשם ד' אלהי ישראל.

ונזכרתי להעיר ע"ד העבודות הנחוצות להיעשות ביום ש"ק[21], שראוי להשתדל לפני הממשלה, שתשלח איזה יחידים חיילים שאינם בני ברית, שיעשו את העבודות המוכרחות ביום ש"ק, ולא יהיו נזקקים בני הגדוד העברי, שנושא עליו דגל ישראל, לחלל את קדושת הש"ק[22].

ויטיב כבוד מעלתך להודיעני מה עשית בכל הענינים אשר פרטתי, ומה עלה בידך בזה בעז"ה[23]. ואקוה לשמו יתי'[24] שכאשר נעסוק בענין זה בהתחזקות אמיתית יהיו דברינו נשמעים ונתקן את כל המעוותים. גם ע"ד גילוח הזקן, [גילוח בתער אסור מן התורה (ויקרא יט, כז), ובצבא חויבו החיילים להתגלח] מאד ראוי להנהיג שיהי'[25] נמצא האבק המעביר את השער [אבקה להסרת שיער, המותרת על פי ההלכה] וינתן לכ"א במדה מספקת, כדי שלא יכשלו בהלאוים המרובים של גילוח הזקן. והנני באה"ר[26] דור"ש[27] ידידינו הנעלה והאהוב מר ראטה [חיים יהודה רוטה, מעסקני הגדוד העברי] נ"י. אמרו נא בשמי ברכה והגיון תודה למר פעטערסאן, [ג'ון הנרי פטרסון, מפקד הגדוד העברי] ואקוה שבטובו ימלא את כל מה שנבקש ממנו בעניני הקודש, ובזה תחול ברכת ד' ואומץ רוח ממרום על כל בני הגדוד, ויהיו משוגבים ישע אם תהיה השעה צריכה לכך שישמרו, בעד הממלכה הבריטית, ובעד עמנו הבוטח בד', שרוחו מתהלכת לפני צבאותיה בכבשם את אה"ק[28] כדי להורישה לעם ד', לעשות משפט לעשוקים, את גבולי הארץ הנכבשה, שרק עבודה זו ראויה היא להמסר לגדוד עברי מיוחד. כי עצם הכבישה במלחמת התנופה הוא תוכן אנושי כללי, הנוגע לכל האנושיות לא פחות ממה שנוגע לנו, כי אין ספק בדבר שכ"ז שלא יתוקן מצב ישראל ע"י[29] השבת גזילת ארצו אליו, לא תשא המלחמה הנוראה הזאת כל פרי לשלו'[30] האנושי הכללי.

ע"כ[31] אין לנו להלחם לכבוש את הארץ בדגל ישראלי מיוחד, והחלק של אחינו העובדים בין צבאות מלכי הברית די הוא והותר להרים את דגל צדקנו בעולם ביחש לכל הדרישות הצודקות שלנו נגד העמים המקולטרים. אבל לשמור את גבולי הארץ הנכבשה, העומדת להיות נחלת עולמים לעמנו, זה באמת נאה ויאה לגדוד עברי מיוחד. ובהנהגה יפה כזאת יתרומם כבודה של הממלכה הבריטית בעולם, ונצחונה המוסרי ילך הלוך וגדול, ואומץ הרוח והתרוממות הנפש המתאימה לקדושת הארץ, תלוי הוא הרבה בכל הצביון השלם, של שמירת התורה והמצוה, שיינתן בחופש לבני הגדוד, וע"ז[32] ראוי לנו לשום את מגמת פנינו. וד' יעזרנו ויאזרנו חיל למען שמו, ולמען עמו ונחלתו.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות כנה"י[33] ונפש ידידו דוש"ת[34] באה"ר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

ב"ה הגיעני רושם ידיעה מא"י[35], שניכר מתוכו משאת נפש רוממה של אחינו שמה, ותקותם היא כבירה מאד בעז"ה, וכ"ז הוא אות לטובה תל"י[36].

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שלו' - שלום
4. הר"ר - הרב רבי
5. נ"י - נרו יאיר
6. וכא"ל - וכל אשר לו
7. בכט"ס - בכל טוב סלה
8. ע"ד - על דבר
9. וע"ד - ועל דבר
10. לדד"מ - לדינא דמלכותא (חוק המדינה)
11. כ"א - כי אם
12. דד"מ - דינא דמלכותא (חוק המדינה)
13. משו"ע - משולחן ערוך
14. התוס' - התוספות
15. הי' - היה
16. ומ"מ - ומכל מקום
17. מד"ת - מדברי תורה
18. שהי' - שהיה
19. שיב"ס - שיש בו סכנה
20. לתוה"ק - לתורתנו הקדושה
21. ש"ק - שבת קודש
22. הש"ק - השבת קודש
23. בעז"ה - בעזרת השם
24. ית' - יתברך
25. שיהי' - שיהיה
26. באה"ר - באהבה רבה
27. דור"ש - דורש שלום
28. אה"ק - ארץ הקודש
29. ע"י - על ידי
30. לשלו' - לשלום
31. ע"כ - על כן
32. וע"ז - ועל זה
33. כנה"י - כנפשו היקרה
34. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
35. מא"י - מארץ ישראל
36. תל"י - תודה לא-ל יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת איז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג אדר תר"פ **נמען:** מנחם אוסישקין

פקידי 'ועד הצירים' מחללים שבת בפרהסיה: מכוניות הוועד שבחצרו יצאו בשבת; פועלים ממוצא נסעו בעגלות; העיתונים מודיעים באדישות על משחק כדורגל של 'המכבי' בשבת בסרפנד. הרב קוק מבקש מחאה רשמית ושפקידים יהודים בדואר ובטלגרף יהיו חופשים בשבת. עוד בקשה בעניין שחרור בן של יהודי זקן מסט. לואיס מהגדוד ה-39.

עיקרי הדברים

- חילול שבת של פקידי ועד הצירים.
- מכבי בשבת.
- חופש שבת לפקידים.
- בקשת שחרור מהגדוד.

נוסח האגרת עם ביאור

בס"ד[1] י"ג אדר תר"פ[2]

אדון מרומם ונעלה מר אושיסקין [מנחם אוסישקין, ממנהיגי התנועה הציונית, אז ראש ועד הצירים בארץ ישראל] דברים אחדים יש לי להשמיע לפני כבוד הדרתך. אקוה שתקח מועד בטובך הגדול להתענין בדברים ולהשיבני עליהם עצתך הנאמנה ומה שיש ביד כבודך למלאת תמלא בטובך. חילול קודש גדול באופן של הפקרות נוהגים איזה מהמשרתים בפקידות של ועד הצירים, [הגוף שייצג את ההסתדרות הציונית בארץ ישראל בשנים שלאחר מלחמת העולם הראשונה] והחשבון הולך ונזקף על תחיתנו הלאומית [והאשמה נזקפת לחובת התחייה הלאומית] וראוי לנו להתאמץ ולמחות שלא יהיה המעמד כ"כ[3] מופקר. למשל: בחצרי עומדים איזה אוטומובילים של ועד הצירים, ובשבת העברה בעצם היום [הקדוש] אוטומוביל עם שלשה צעירים משלנו... מר שטיינבערג ממוצא (ראש הועד שם) קבל לפני אתמול, שקבהן של פועלנו... ונסעו אחדים מהם ממוצא לחולדה, ואחדים נסעו לירושלים בעגלות בפרהסיה. העתונים מודיעים באדישות על משחק כדור-רגל של המכבים בסרפנד. האין זה חזון של חוצפה, כשעוברים דברים כאלה בלי מחאה רשמית מפקידות עליונה שלנו. אולי יוכל כבודך להיות לעזרה כעת בדבר אחינו הפקידים במשמרות הממשלה, בתחנות הפוסטה והתלגרף וכדומה, שיהיו חפשים ביום השבת וישלימו את עבודתם ביום הראשון. הגיעני מעיר ס"ט לואיס, מאיש זקן אחד מר ברוך צוקערמאן, מבקש ע"ד[4] בנו מר [...] צוקערמאן שעבד בגדוד הל"ט, [הגדוד ה-39 של הגדודים העבריים, שגויס בעיקר מיהודי אמריקה] ועדיין לא יצא לחופשה והזקן מתחנן שנשתדל לשחרר את בנו כדי....

1. בס"ד - בסייעתא דשמיא
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. כ"כ - כל כך
4. ע"ד - על דבר

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת איח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' ניסן תר"פ **נמען:** המרכז הציוני בלונדון

בשבת ראש חודש ניסן עברו בליל שבת ברחובות ירושלים הצפופים צופים ותלמידי הגימנסיה מיפו עם מוריהם, בפנסים חשמליים ובהקמת אוהלים - 'חילול שבת גס ומרגיז'. הציבור התפלץ, הייתה הפגנה סוערת. הרב קוק קורא למרכז הציוני להזהיר את המוסדות שיתייחסו לקדשי העם 'באותו היחס הראוי לעם המתעורר לתחיה'.

עיקרי הדברים

- חילול שבת בירושלים.
- הפגנת הציבור.
- קריאה למרכז הציוני.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה ג' ניסן תר"פ[1]

לכבוד המרכז הציוני בלונדון שלום וברכה מהר הקודש מירושלים. אלופי היקרים. הנני מוצא לנכון למסור לכם את רשמי הרוממות הנפשית אשר הננו חשים אותה כולנו באוירא דארץ ישראל. [באוויר ארץ ישראל; "אוירא דארץ ישראל מחכים" (בבא בתרא קנח)] הלמות פעמי התחיה [צעדי התחייה, בדומה ל"הלמו עקבי סוס" (שופטים ה, כב)] הלאומית מפעמת היא בחזקה בכל לב ונפש, והעיניים צופות בבטחה לתקוות טובות קרובות. בתוך שעה גדולה זו הננו חיבים כולנו לאמץ את האחדות האצילית של רוממות הרוח מכל צדדיה השונים. אמנם לצערי דווקא בהכרתה של נקודה זו הננו נכשלים. והכח היותר אקטיבי של תנועת תחיתינו צריך לפנות את תשומת לבו לענין נשגב זה להסיר כל מכשולים. לצערי הגדול לא נעשה עדיין מתוך עצם המוסד של המרכז הציוני. דוגמא לדרישתי אציג לכם יקירי. בשבת ר"ח ניסן דנא [בשבת ראש חודש ניסן השנה (תר"פ)] נהר בירושלים בליל שבת קודש קהל רב של מטיילים הצופים ותלמידי הגימנסיא של יפו ומוריהם, בטבורה של עיר הקדש במקום הישוב הצפוף של אחינו והחרדים לדבר ד, ולקדושת שבת קודש, בפנסים אלקטריים שהבעירו, ובסידור תיקון האהלים בחילול שבת גס ומרגיז. הציבור הירושלמי התפלץ מעצמת מכאוביו [רעד מעוצמת כאבו (על פי איוב ט, ו)] והפגנה סוערת מקהל רב נעשתה. וקולות המחאות הולכות ומתגברות וד' יודע להיכן מצבים כאלה מובילים.

אחי היקרים מתוך המית רוחי מתוך קשר נשמתי לתחיתנו הכללית על אדמת קדשינו החביבה לנו חיבת נצח, הנני קורא לעזרתכם תנו יד לסדר את חיינו הציבורים בצורה נורמלית. על דרכיהם, ולהזהירם שיתיחשו לקדשי עמנו הגדול האחוזים ברוחו הנערץ, באותו היחס הראוי לעם המתעורר לתחיה של אמת על אדמת ירושתו. אקוה שדברי הנאמרים מתוך רגשי אהבה בלי מצרים ומתוך לב הומה וצופה לתשועת עמנו וארצנו, ימצאו את מסילתם בלבבם הטהור, ותכבדוני בתשובתכם הנכבדה על דבר הצעדים אשר הואלתם לעשות לתיקון המצב לעתיד.

ברגשי כבוד נעלים ובברכת התחיה מציון וירושלים

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת איט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (ניסן תר"פ) **נמען:** מנחם אוסישקין, ראש ועד הצירים

על חילול השבת הפומבי של הצופים, הצופות ותלמידי הגימנסיה היפואית. מ'המכבי' אין לו תקווה, כי ישיבו שהם נלחמים 'מלחמת החופש', אבל זה כבר 'אנרכיה ציבורית'. הרב קוק מבקש שאוסישקין ישפיע 'רוח של אחריות ציבורית' על הצעירים.

עיקרי הדברים

- חילול השבת.
- חופש מול אנרכיה.
- אחריות ציבורית.

נוסח האגרת עם ביאור

[בס"ד[1] תר"פ[2]]

אדון חביב ומרומם מר מ. אושיסקין נ"י[3] [מנחם אוסישקין, מראשי התנועה הציונית, שעמד אז בראש ועד הצירים בארץ ישראל]

ראש ועד הצירים פעה"ק[4] ת"ו[5]. שלום וברכה. בטח שמעת גם אתה אלופי את הד הקול של ההתמררות הנפשית שהתפרצה בזרם הציבור הירושלמי שלנו לרגשי עלבון הקודש של החלול שבת הפומבי בשבת העבר ע"י[6] הופעת הצופים והצופיות ותלמידי הגימנסיא היפואית [הגימנסיה העברית "הרצליה" ביפו] מוריהם ומנהליהם. בטוח אני בך אדוני, שכמוני הנך חש את המכאוב ואת העלבון הכללי, ולבך הומה ודואב למראה השערוריה שבתהלוכות תחיתנו הלאומית אשר עיני כל ישראל אליה. יאשתני אמנם מאיזה תקוה של השפעה מצדך נגד המכבי [אגודת הספורט "מכבי"] אשר קבע ביום השבת את תרגיליו וטיוליו המקושרים בחלול קודש מרובה, כי יודע אתה את התשובה אשר ישיבו, כי את מלחמת החופש הנם נלחמים, אבל עכשיו שהדבר הגיע עד לידי מדה זו של התפרצות קהל גדול בהמון לחלל את קדושת קדש האומה בעיר הקודש, לעיני כל ישראל, חושב אני שכבר יש בידך כח להסביר לאחים כאלה, שהם כבר נתקלים במהלכם ושהם עוברים את גבול החופש ובאים עד לידי ההרידה (הירידה?) של אנרכיה ציבורית במדה מקולקלת מאד, ובשם הצבור בכללותו הננו תובעים את עלבון האומה וקדשיה. ואתה אדוני הנך קרוא לבוא לעזרתנו [האגרת נכתבה בשנת תר"פ (1920), אחרי שהרב קוק נתמנה לרבה של ירושלים] בהשפעתך החשובה. ותקותי שתעשה כל אשר (בדעתך?) היפה לישר את ההדורים ולקרב את הלבבות ולהשפיע רוח של הכרה, של אחריות צבורית ברורה, בלב צעירנו שהרוח של תחיתנו הלאומית מפעם בלבם.

הנני שולח לך אדוני החביב את דברי אלה ממעמקי נשמתי, והנני מצפה לתשובתך הנכבדה. ברגשי כבוד ובברכת ציון וירושלים, הק'[7] אברהם יצחק ה"ק

1. בס"ד – בסייעתא דשמיא
2. תר"פ – השנה תר"פ (1919/1920)

3. נ"י - נרו יאיר
4. פעה"ק - פה עיר הקודש
5. ת"ו - תבנה ותכונן
6. ע"י - על ידי
7. הק' - הקטן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אכ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (ניסן תר"פ) - ירושלים **נמען:** החלטות אסיפת המחאה בישיבת מאה שערים

באסיפה של אלפים בשבת ראש חודש ניסן: מחאה על חילול השבת של הצופים ותלמידי הגימנסיה; מחאה נגד קביעת אסיפות, טיולים וספורט בשבת, בעיקר של המכבי והצופים; הכרה ב'ריקנות של החינוך המודרני'; ותעמולה קבועה להגנה על חיי הציבור.

עיקרי הדברים

- ארבע החלטות.
- נגד ספורט בשבת.
- ריקנות החינוך המודרני.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם ת"ו[2] [ניסן תר-פ] החלטות - ממאה באסיפה הפומבית הגדולה שהיתה ביום ש"ק[3] ר"ח ניסן בהיכל ישיבת מאה-שערים שבה השתתפו אלפי אנשים בדבר חלול-שבת בפרהסיא שנעשה בליל ש"ק ע"י[4] הצופים והצופות [תנועת הצופים העבריים] נתקבלו ההחלטות האלו: א. האסיפה מביעה את מחאתה הנמרצה נגד חלול הקודש וכבוד עיה"ק[5] ע"י חלול שבת בפרהסיא בצבור, מאת קבוצת הצופים ותלמידי הגמנסיה מיפו [גימנסיה "הרצליה"] ומוריהם בשבת ר"ח ניסן ש"ז. ב. האספה מוחאת נגד כל ההסתדרויות והחברות שקבעו את יום השב"ק[6] לזמן אספות כלליות, טיולים, תרגילי התעמלות, ומשחקי-ספורט באפן פומבי וביחוד המכבי והצופים. ג. האסיפה מכירה את הריקנות של החינוך המודרני של עכשיו באי"י[7] שהוא נתן את האפשרות להופעות מחפירות כאלה והיא דורשת תעמולה מגינה נגד שורש הרעה הזאת. ד. האסיפה החליטה לקבע תעמולה קבועה להגן להבא על החיים הנורמליים של הצבור הישראלי באי"י ממאורעות מדאיבים כאלה. ולמנוע בעד השפעתם הרעה שהם עושים על מצב היהדות בגולה הנלחמת עכשיו את מלחמת קיומה עם אויביה מבחוץ גם במה שנוגע לקדושת יום השבת.

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. ש"ק - שבת קודש
4. ע"י - על ידי
5. עיה"ק - עיר הקודש
6. השב"ק - השבת קודש
7. באי"י - בארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אכא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (ניסן תר"פ) **נמען:** ועד הצירים

מחאת הציבור בירושלים על 'עלבון הקודש' של הצופים, נגד המכבים שקבעו חילול שבת קבוע, ונגד העיתונים שמפרסמים את מודעותיהם. הרב קוק דורש צעדים נמרצים מיד, כי מאורעות כאלה עלולים 'להביא שואה על מעמדנו'. גם תלמידי הגימנסיה ביפו השתתפו.

עיקרי הדברים

- מחאה לוועד הצירים.
- נגד המכבים והעיתונים.
- דרישה לצעדים.

נוסח האגרת עם ביאור

לכבוד ועד הצירים פה [ועד הצירים של ההסתדרות הציונית בארץ ישראל] הנני בזה למסור לכבודם, את רגשי ההתמרמרות והמחאה של הציבור הישראלי בירושלים, נגד הנבלה הגדולה של עלבון הקודש שנעשה ע"י[1] הצופים והצופיות [ראו (כרך ד', אגרת אכ)] בליל ש"ק[2] העבר, בצורה כ"כ[3] פומבית וכ"כ[4] קשה. כל הקהל התרגש ע"ז[5] מתוך עומק נפשו ע"י הפגנה פומבית, וע"י[6] אסיפת מחאה ציבורית-גדולה הבליט את רגשי הבוז שלו נגד המעליבים הללו ומנהיגיהם. יחד עם המחאה הזאת מוסר הקהל הגדול את מחאתם הנמרצה, נגד המכבים [אגודת הספורט "מכבי"] אשר קבעו להם בחוצפה מראה חק קבוע של חילול שבת בפרהסיא, ונגד העתונים העברים שמדפיסים את המודעות המעליבות שלהם. הננו דורשים, שכבוד הועד יעשה מיד את הצעדים היותר נמרצים, לעצור בעד מאורעות מעציבים ודוקרים כאלה, שהם יכולים להביא שואה על מעמדנו בחיים ועל כל המהלך של עתידנו בארץ ישראל. ראוי להעיר שהשתתפו בחילול הקודש שבשבת שעבר גם תלמידי הגימנסיה שביפו [גימנסיה "הרצליה"] עם הוריהם!. בצער גדול ובתקוה לתיקון המצב להבא הנני חותם בברכת ציון וירושלים

1. ע"י - על ידי
2. ש"ק - שבת קודש
3. כ"כ - כל כך
4. וכ"כ - וכל כך
5. ע"ז - על זה
6. וע"י - ועל ידי

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אלט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: סיון תר"פ **נמען:** הנהלת בית הספר החקלאי מקוה ישראל

נמסר לו שצעירים העובדים בחווה מחללים שבת בחליבה ובהשקאה. 'הננו הולכים ונגשים אל גאולתנו' – האם נחלל דווקא עתה את השבת? הרב קוק מבקש מההנהלה לשמור על קדושת השבת.

עיקרי הדברים

- חילול שבת במקוה ישראל.
- השעה הגדולה מחייבת.
- בקשה להנהלה.

נוסח האגרת עם ביאור

אך סיון תר"פ[1]

לכבוד ההנהלה הנכבדה במקוה ישראל [בית הספר החקלאי "מקווה ישראל", ליד יפו] אי"נ[2] הנני מוצא לי חובה קדושה להעיר את לבבכם, על דבר אשר הקשיבה אזני, ביחש להתנהגה שבחוה היקרה שלכם עם קדושת יום שבת קודש. סופר לי, את אשר לא אאמין, כי צעירים העובדים אצלכם מחללים הם את השבת בעבודות אסורות כמו חליבת הבהמות, והשקאת הצמחים. [חליבה בשבת אסורה משום מפרק (תולדה של דש); והשקיית צמחים אסורה משום זורע] אלופי היקרים, היתכן דבר זה להיות, הננו הולכים ונגשים אל גאולתנו ואל פדות נפשנו. קומתנו הישראלית הולכת היא ומזדקפת, רואים אנו בעינינו כי פקד ד' את עמו, וחזיונות תקותינו אשר בדבר ד', הולכים הם ומתגשמים, ובשעה גדולה כזו הנהיה אנחנו עכשו נזורים אחור, [ישעיהו א, ד] מאחרי מקור חיינו, ונחלל את היום הקדוש שהוא הוד קדשינו ותפארתנו, אינני מקבל לאמת את השמועה הזאת, אבל אם גם ימצאו איזה צעירים יחידים שהם שוגים בזה, הנני מבקש את מעלת ההנהלה שתאחז ידה בכח ועז לשמור את קדושת השבת. וצור ישראל וגואלו, ירומם מהרה את קרן עמו. וישיב את שבותינו על אדמת הקודש כימי עולם. ברגשי כבוד ובברכת ציון וירושלים.

---

1. תר"פ – השנה תר"פ (1919/1920)
2. אי"נ – אדון נכבד (בפתיחת מכתב); בהלכה: אינו נאכל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אעא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו מרחשון תרפ"א **נמען:** מנחם אוסישקין

'נלאיתי כבר נשוא את כל העלבון': חילול שבת ומאכלות טרפות בגלוי. המטבח הקבוע של 'אחדות העבודה' בירושלים פועל בשבת ומאכיל כשש מאות איש 'נבילה, טריפה, חלב ודם, ובשר וחלב'. אם אוסישקין אינו יכול לעזור - שיודיע, והרב קוק יצא בקול אל העולם: 'אינני מהדלטורים הדתיים, אבל כבר עברו כל הגבולות'. הרב קוק מציע להיפגש בדחיפות.

עיקרי הדברים

- חילול שבת וטרפות.
- המטבח של אחדות העבודה.
- איום לצאת בפומבי.
- בקשת פגישה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום ט"ו מרחשון תרפ"א[2]

חביבי אדון אוסישקין [מנחם אוסישקין, ראש ועד הצירים] נלאתי כבר נשא את כל העלבון והחוצפה נגד כל קודש ועקירת הדת בצורה גסה ההולכת ומתגברת, חילול שבת ומאכלות טריפות זהו בגלוי, ומה יש לדבר עוד על מסט גלן. פרעות של מוסר בהנהגת החיים פנימה, בושה תכסה פנינו על כל זה. המטבח הקבוע בירושלם מאחדות העבודה [המטבח הציבורי של מפלגת "אחדות העבודה" בירושלים] עובד בשבת כבחול, בהפקרות גסה ומפטם כשש מאות מבקריו בכל הטריפות, נבילה, טריפה, חלב ודם, ובשר וחלב, הכל בדרך של [מבוזים] גסים. וזה הוא מוסד עומד באמצע עיר הקודש, והקולר תולים על ועד הצירים [והאשמה תולים בוועד הצירים ("קולר" על פי פסחים יג)] ועל כבודו שהוא אדיש בזה יותר מדי. על כן זאת אדרוש מכבודו. יודיעני נא אם יוכל [לעזור] לנו בתיקון הפירצות הללו, שמשימים אותנו חרפה בגויים ובישראל, ומהפכים את חלום תחייתנו לפלצות וזועה, ואם לא יוכל לעזור ג"כ[3] יודיענו נא, אנכי לא אוכל עוד לשתק, מוכרח אהיה לצאת בקולי קולות אל העולם הגדול, אינני מהדלטורים הדתיים [איני מן המלשינים הדתיים] אבל כבר עברו כל הגבולות של הסבלנות, והסכנה של השתיקה והאדישות היא עכשיו הרבה יותר גדולה מכל תוצאה שתוכל לצאת ע"י[4] הרעשה. אולי יהי'[5] טוב בעיני כבודו לבקרני בביתי ונקח בזה איזה עצה הדדית, ואם אי אפשר זה לכבודו, יודיענו הזמן הנאות לו ואסור אליו לועד או לביתו, אבל במוקדם היותר אפשרי.

והנני בזה נאמנו המוקיר ערכו הנעלה ומצפה לתשובתו המידית

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. ג"כ - גם כן
4. ע"י - על ידי

5. יהי׳ - יהיה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אעא'

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (מרחשון תרפ"א) **נמען:** הוועד הלאומי

הרב קוק מבקש מהוועד לעסוק בהגנת 'הצביון הלאומי' בדת ובקודש: מטבחי טרפות נוסדים בכל הארץ, חילול שבת 'בצורה מכוערת', 'המידות הטהורות... מתדלדלות בתכונה חצופה וצינית', ויסוד זכויותינו על הארץ מתערער. יש להפנות את הזרם לעלייה, 'לא נהיה אנחנו הגורמים... לכזב את תקות ישראל'.

עיקרי הדברים

- הגנת הצביון הלאומי.
- טרפות וחילול שבת.
- ערעור יסוד הזכויות.
- קריאה לפעולה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. לכבוד ועד הלאמי, [הוועד הלאומי, הגוף המבצע של כנסת ישראל, הנהגת היישוב היהודי בארץ ישראל בתקופת המנדט]

פעה"ק[1] ת"ו[2]

שלו'[3] וברכה. ועד מרומם יחד עם כל העבודות הגדולות והחשובות אשר הועד הנכבד מציג לו למטרה להתעסק בהם במה שנוגע לסדור חיינו הלאמיים בארץ העבר והעתיד שלנו. הנני מוצא לי לחובה להציע לפניו, להתענין בשאלה הגדולה של הגנת הצביון הלאמי, במה שנוגע לדת וקדש ההולך ונפגע הרבה מאד עד בלי נשוא, באופן פומבי מאד בימינו האחרונים. מטבחים של טריפות בצורה הפקרית הולכים ונוסדים בכל פנות ארצנו הקדושה וגם בעה"ק[4] ירושלם. חלול שבתות ויו"ט[5] בצורה מכוערת וגסה הולך ונעשה לדבר רגיל מצד קבוצות שלמות, והדברים הולכים ומקבלים צורה פרועה, והירידה הולכת ומתגברת מיום אל יום, כבוד האומה ותחיתה נרמס ברגלים גסות בלא שום רגש של בושה, ובלא שום יחש של איזה הערכת יקר סגולותינו העדינות, המדות הטהורות נחלת אבות ומשפחה הולכות ומתדלדלות בתכונה חצופה וצינית, ויסוד תחיתינו והבסיס של זכיותינו על אדמת הקדש, הולך ומתנודד נפגם מזהרו ומועם מערכו, ע"י[6] זלזולה של נשמת עמנו הנצחית, אוצר כל חסננו. [אוצר כל עוצמתנו] ועד חשוב ונכבד. עליו החובה לעמוד כעת בפרץ [על פי יחזקאל כב, ל] יחד עם כל הכחות הטובים שלנו, עם כל אלה הנפשות הזכות אשר לא עומם עדיין אצלם הזיק הקדוש של סגולת היהדות הפנימית, יקח לו את המרץ ואת כח ההשפעה המוסרית והמעשית, להפנות את הזרם של תנועת הירידה והשקיעה הנפשית לעבר אחר, לעבר של עלי'[7] ושל התרוממות רוח.

לא נהי'[8] אנחנו הגורמים באדישות שלנו לכזב את תקות ישראל, שנתעוררה ברב כח לרגלי המאורעות הנפלאות של ימינו. נעמד על המצפה, נתיעץ יחד איך להטיב את המצב, להשיב את כבוד הקדש, את התחי'[9] הלאומית על מכונם. וצור ישראל יעזרנו בעבור שמו הגדול ובעבור עמו ונחלתו.

בצפיית ישועה ורגשי כבוד מאד נעלים אחיכם המסור לעבודתכם בכל לב

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. פעה"ק - פה עיר הקודש
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. שלו' - שלום
4. בעה"ק - בעיר הקודש
5. ויו"ט - ויום טוב
6. ע"י - על ידי
7. עלי' - עליה
8. נהי' - נהיה
9. התחי' - התחיה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אעה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו כסלו תרפ"א **נמען:** הרב יוסף הלוי

בגלל המהומות ביקב דחה את מכתבו למר גלוסקין, ועכשיו הרב קוק מצרפו. צריך עצה להרחקת מחללי שבת בפרהסיה מתעשיית היין, 'בלא שום ויתור'. מצורף גם מכתב לוועד זכרון יעקב.

עיקרי הדברים

- השגחת כשרות ביקב.
- הרחקת מחללי שבת.
- מכתבים לגלוסקין ולזכרון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום ט"ו לחדש כסלו תרפ"א[2]

ידי"נ[3] הרב המאוה"ג[4], אוצר תו"י[5] מו"ה[6] יוסף הלוי [הרב יוסף הלוי, רבה של ראשון לציון] שליט"א[7] שלום וברכה מפני השערוריות שהיו ביקב,

דחיתי את כתיבתי למר גלוסקין, [זאב גלוסקין, מנהל אגודת הכורמים] כעת הנני בזה מליט את מכתבי אליו, שיואל כת"ר[8] חביבי להמציאו לו, ולעמד על המשמר ע"ד[9] מלוי הענינים הנוגעים לשמירת הכשרות בע"ה[10]. וביחד עם זה צריכים אנחנו עצה ע"ד ההרחקה מתעשית היין, של אלה המחללים שבת בפרהסיא, בלא שום ויתור, וכבר דאגתי ע"ז[11] מאד, בראותי את הידיעות ע"ד השינויים, ואקוה שכולם יבינו את חשיבות הדבר גם לטובתם. לוטה בזה ג"כ[12] מכתב להועד דז"י[13] [ועד זכרון יעקב] והנני מחכה על תשובותיו הברורות של כת"ר על כל פרטי הענין, בין במה שנוגע ליהודה, ובין במה שנוגע להגליל, ודי יתקננו בעצה טובה למען שמו.

ידי"ע[14] דוש"ת[15] באה"ר[16]

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. ידי"נ - ידיד נפשי
4. המאוה"ג - המאור הגדול
5. תו"י - תורה ויראה
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. כת"ר - כבוד תורתו
9. ע"ד - על דבר
10. בע"ה - בעזרת השם
11. ע"ז - על זה
12. ג"כ - גם כן

13. דז״י – דזכרון יעקב
14. ידי״ע – ידידו עוז
15. דוש״ת – דורש שלומו ותורתו
16. באה״ר – באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקמה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א תשרי תרפ"ג **נמען:** הרב זלמן פינס וחברי ההסתדרות בשווייץ

תודה על נאמנותו לתעמולת 'הסתדרות ירושלים'. מצורפת 'קריאת הקודש'. הרב קוק מציע שהאגודה השווייצית תיקח על עצמה אחד מסעיפי העבודה: יסוד כספי לעיתון 'דגל ירושלים'; הוצאת ספרות רעיונית; מימון נסיעות תכופות שלו ושל רבנים למושבות, לקבוצות ולחוות, 'לקרב לב הבנים הבונים את הבנין החלוני'; מכונית; מקוואות; תנורי שבת בקבוצות; מטיפים קבועים; תמיכה בתלמידים מחוץ לארץ לישיבה; ותרגום 'קריאת הקודש' לגרמנית.

עיקרי הדברים

- קריאת הקודש.
- תשעה סעיפים מעשיים.
- קירוב הקבוצות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. י"א תשרי ג,

שלו'[1] וברכת עולמים גמח"ט[2] ושמחת יו"ט[3] לכ'[4] ידי"נ[5] הרב המאוה"ג[6] חכם לבב וגדול דעה מוהר"ז[7] פינס [הרב זלמן פינס, מראשי "דגל ירושלים"] שליט-א וכא"ל[8] וכל חברינו היקרים במדינה. [בשווייץ] ברכת ד' מהר קדשו. אחדשה"ט[9]

באה"ר[10], מה יקרו לי אמרי נועמו וברכת אוהב טהר לב אשר הגיעוני. תודות מאליפות לכת"ר[11] על נאמנות רוחו לתעמולת הקודש של הסתדרות קדשנו ירושלים. ואף כי בכבדות רבה ובמניעות שונות הולכים ענייניו הקדושים, בכ"ז[12] חזקה היא תקותי שמתוך העננים המעיבים יזרח אור לישרי לב והרעיון של תחית הקודש בתור נשמתה של התחיה הלאומית שלנו בתור השקפת עולם שלמה, והמפעלים שהם קשורים לו יתחילו להתגלות בחיים. יקבל רצו"פ[13] את קריאתי בשם קריאת הקודש. [יקבל רצוף כאן את הקריאה שפרסמתי בשם "קריאת הקודש", קול קורא לייסוד הישיבה המרכזית העולמית] נפלו אמנם שבושים קטנים בדפוס, אבל הכונה ברורה היא לכל דורש צדק. מה טוב יהיה אם האגודה השויצית שלנו תקבל עליה איזה סעיף מסעיפי עבודתנו הקדושה להוציאם מן הכח אל הפועל. למשל אחת מאלה, או, א) את העתון דגל ירושלים, להניח "יסוד פיננסי" עליו לפחות על השנה הראשונה.

ב) להו"ל[14] איזה חלקים מספרות תיאורית המבררים את הרעיון הירושלמי, אם בצורה עיונית מעומקת ע"י[15] כתבי יד משלי, או בצורה פפולרית שיוכלו להוצר.

ג) לתן לי ולסיעה של רבנים ומשפיעים שילוו עמי, אפשרות כספית לנסיעות תכופות בכל מרחבי הישוב, במושבות, בקבוצות ובחוות, כדי לקרב לב הבנים הבונים את הבנין החלוני. לתכונת הקודש, לאביהם שבשמים.

ד) לעזור לקניית אוטומוביל אחד או שנים בשביל המטרה הנ"ל[16].

ה) לעזור לבניני מקואות במקומות הישוב החדשים, במקום שישנן קבוצות משפחתיות.

ו) להקים תנורים של שבת בקבוצות, [תנורים שישמרו את האוכל חם לשבת בלי בישול בשבת] למנוע עי"ז[17] מחלול ש"ק[18] של הבשול.

ז) לעזרנו להקים מטיפים מיוחדים קבועים, יראי ד' ובעלי שכל ורגש, להיות מסבבים את כל חלקי הישוב החדשים ולבא עי"ז עמם בקשורים קבועים בדרכי אחוה ושלו'[19] להטבת מצב היהדות.

ח) בשביל הישיבה, [הישיבה המרכזית העולמית בירושלים, שנוסדה בתרפ"ד (מרכז הרב)] לקבל עזרה ליסוד איזה הספקה למספר מסוים של תלמידים שיוכלו לבא מחו"ל[20] להמשיך את למודיהם.

ט) להו"ל את "קריאת הקודש" בגרמנית ולהתענין בתעמולה הקשורה עס'זה. ישנם ודאי עוד פרטים כהנה וכהנה, לרשום. אבל הצגתי בזה מה שעלה על רעיוני כעת, שכולם הם דברים שצריכים להסמיכם למעשים. כמה שתוכל אגודתנו השויצית לקבל על עצמה תבא עליה ברכה. מרב עבודה וטרדא הנני מוכרח לקצר.

ואחתום בכל חותמי ברכות באה"ר[21] כנפשו הרוממה ונפש ידי"ע[22] קשור באהבתו, המצפה לתשועת ד' על עמו ונחלתו באמת

הק' אברהם יצחק ה"ק

מה שלו' חתנו יקירי מוהר"א[23] שט"ב[24] שליט"א[25] ומשפחת אביו היקרים. זה זמן גדול שלא קבלנו מהם שום מכתב, שהוא דבר המפליא אותנו. יחננו השי"ת[26] לבשר ולהתבשר כל טוב ושמחה בכלל ובפרט, ידי"ע הנ"ל

---

1. שלו' - שלום
2. גמח"ט - גמר חתימה טובה
3. יו"ט - יום טוב
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. מוהר"ז - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. וכא"ל - וכל אשר לו
9. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
10. באה"ר - באהבה רבה
11. לכת"ר - לכבוד תורתו
12. בכ"ז - בכל זאת
13. רצו"פ - רצוף / רצופה (מצורף למכתב)
14. להו"ל - להוציא לאור
15. ע"י - על ידי
16. הנ"ל - הנזכר לעיל
17. עי"ז - על ידי זה
18. ש"ק - שבת קודש
19. ושלו' - ושלום
20. מחו"ל - מחוץ לארץ

21. באה"ר - באהבה רבה
22. ידי"ע - ידידו עוז
23. מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
24. שט"ב - שם אדם - דורש פענוח
25. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
26. השי"ת - השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקמז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב תשרי תרפ"ג **נמען:** מאיר דיזנגוף, ראש עיריית תל אביב

חברי קבוצה החוכרת אדמה של תל אביב מחללים שבת 'בצורה מעליבה מאוד', ויש לצאת במחאה מעשית. עוד קובלנה: מכירת חלב בשוק בשבת וביום טוב, וחנויות פתוחות בלילות שבת. העירייה צריכה להגן על ערכי הקודש ולא לתת לחופש להגיע ל'הפקרות והאנרכיה הציבורית'.

עיקרי הדברים

- חילול שבת בקבוצה.
- מכירת חלב וחנויות פתוחות.
- חובת העירייה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. י"ב[2] תשרי ג'

ידידי המרומם קצין עם מר דיזנהויף [מאיר דיזנגוף, ראש עיריית תל אביב] ראש עיריתנו ת"א[3] שלו'[4] רב. אדוני השר הנכבד, מוסמך על הכרת החובה אשר בלבו הרחב של כבודו הנני מיחד אליו את דברי הקצרים. באה אלי ידיעה שחברי קבוצה, שחלקה אחת מחלקי אדמת תל אביב חבורה להם, הם מחללים את השבת בצורה מעליבה מאד. הנני בזה להעיר את לב כבודו להגין על כבוד עמנו המקושר הרבה מאד בכבוד ערכי הקודש שלנו, ולצאת במחאה מעשית נגד הנהגה כזאת, שיותר מחסרון הכרת אחריות נגד האומה בכללה אין בקרבה. או"ח[5] צ"ח ס"א בהג"ה[6]. יחד עם זה באה אלי קובלנא [תלונה] על מכירת החלב שבימי הקודש בשוק תל אביב באופן של הפקרות חלונית בימי שבת ויו"ט[7], והחזקת החנויות פתוחות בלילי שבתות וימים טובים. חושב אני שיש לנו רשות לדרוש מהנהגת עיריתנו הנחמדה, שתשלם את חובתה להגנת ערכי הקודש שלנו ולא תתן את החופש לבוא עד גבול ההפקרות והאנרכיה הצבורית. בטוח אני בחכמתו ובישרת רוחו שימצא דרך איך למלא את כל אשר אני דורש מהדרת כבודו בצדק ובמישרים.

בצפיתי לתשובתו הנכבדה, הנני חותם בברכה ורגשי כבוד הנעלים

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. י"ב - שנים עשר (12)
3. ת"א - תל אביב
4. שלו' - שלום
5. או"ח - אורח חיים
6. בהג"ה - בהגהה
7. ויו"ט - ויום טוב

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקנב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א טבת תרפ"ג - ירושלים **נמען:** הוועדה הארצית של הקרן הקיימת לישראל

הרב קוק מברך את הוועידה, שאינו יכול להשתתף בה. אבל הקרן הקיימת שותקת על חילול שבת ואכילת טרפות בפרהסיה בקבוצות שעל אדמותיה, דבר שמתפרסם בגולה ונותן לשונאים פתחון פה. הרב קוק דורש אזהרה מוחלטת ו'חוק איתן' שאסור חילול קודש פומבי בכל אדמות הקרן, כי 'עוד ישראל חי... ורגשו הדתי חסון הוא בקרבו'.

עיקרי הדברים

- ברכה לוועידה.
- חילול שבת וטרפות בקבוצות.
- דרישה לחוק.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלים כ"א טבת תרפ"ג[2]

לכבוד הועדה הארצית להקרן קיימת לישראל [הקרן הקיימת לישראל, שרכשה קרקעות להתיישבות] ירושלים בתודה רבה קבלתי, אדוני היקרים, את הזמנתם הנכבדה להועידה השנתית של קהק"ל[3]. בכל לב הייתי נכון להתכבד בתור משתתף בהאספה הכבודה הזאת. אבל לצערי מעוכב אנכי מפני אסיפה שהוזמנה בביתי בשעה זו, שאי אפשר לי לדחותה. והנני מביע בזה לכי[4] האסיפה את ברכתי העמוקה להצלחת מפעלם הגדול, להרחיב את פעולת קרן-הקיימת לגאול על ידה את נחלתנו אשר נהפכה לזרים. אמנם רבותי, עם כל מעמקי חבתי לפעולות הקהק"ל[5], לא אוכל מלהעיר את כי[6] על המכשלה הרבה, שהם עוברים בשתיקה על כל העלבון של כל קודש בישראל, שנתרבה לצערנו הגדול, בקבוצות העומדות על קרקעות של הק"ק: [הקבוצות החקלאיות שישבו על אדמות הקרן הקיימת] חלול שבת בפרהסיא ואכילת טריפות בהפקרות ובפומבי, והדברים הללו הולכים הם ומתפרסמים בכל תפוצות ישראל, ועושים את כל שאיפותינו הקדושות לבנין ולתחיה - לבוז ולקלסה, ושונאינו מבית ומחוץ, ואויבי תחיתנו הלאומית, מוצאים ככר רחב ידים לתלות בו את כל האבנים הכבדות, העומדות לשטן על דרך עבודתנו.

ע"כ[7], אנא אלופי החביבים, שימו לבכם לדברי, הנאמרים מתוך אהבה גדולה לכל מפעלינו הכלליים, ומתוך צער גדול על המגרעות הנוראות אשר נדבקו במהלך תחיתינו הלאומית, שהולכת היא ע"י[8] זה ויורדת מכבודה ופעולותיה מוכרחות להיות מצטמצמות בשעה הגדולה, שאנחנו חייבים כל כך לבקש גבולות רחבים להגשמת שאיפותינו, צאו בקול גדול ואזהרה מוחלטת לכל הקבוצות המתנחלות על קרקעות הקהק"ל, כי עוד ישראל חי במלא חילו העממי, ורגשו הדתי חסון הוא בקרבו, ולעד לא יסלח למעליב נשמתו, וקל וחומר שלא יתלהב לבא להשתתף בעזרה להגדלת עלבונו. יבינו מאמין אני, לשיחותיכם כל סוגי צעירינו, וחק איתן מוכרח להתקבל, שאסור לחלול קודש, ביחוד בצורה פומבית ומעלבת, להיות שוררת בכל גבול קרקעות הקהק"ל.

העתרתי דברי מרוב צער וכאב נעכר, והנני חותם בברכה נאמנה והוקרה רבה למשאת נפשנו המשותפת לגאולת ארצנו הקדושה, וצור ישראל יהי'[9] בעזרתנו להצליח את מפעלנו, בכל הדרת קודש, אחיכם הנאמן

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ג - השנה תרפ"ג (1922/1923)
3. קהק"ל - קופת הקרן הקיימת לישראל
4. לכ' - לכבוד
5. הקהק"ל - הקופה הקרן הקיימת לישראל
6. כ' - כבוד
7. ע"כ - על כן
8. ע"י - על ידי
9. יהי' - יהיה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקנה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז טבת תרפ"ג - ירושלים **נמען:** מאיר דיזנגוף, ראש עיריית תל אביב

תודה על פעולתו לכבוד השבת בתל אביב. הרב קוק מבקש להמשיך ולא להניח לשום חילול שבת בפומבי, לא של יהודים ולא של נוכרים הבאים לסחור בשבת.

עיקרי הדברים

- תודה על שמירת השבת.
- גם נוכרים לא יסחרו.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם כ"ז טבת ג'

אדון מרומם ונעלה מר דיזנגוף, [מאיר דיזנגוף, ראש עיריית תל אביב] ראש עירית תל-אביב שר נכבד, הנני מוצא לי לחובה קדושה, לכפול את הודאתי לכבודו, על כל אשר פעל עד כה לכבודן של ישראל ולכבוד דתנו הקדושה, בסדור כבוד השבת בהעירה החביבה ת"א[2] שתחת שלטונו. ואני ג"כ[3] מבקש על להבא, לחזק ולאמץ את היסוד החיוני של עמנו בשמירת כבודו של יום הקודש, הנותן לנו כח ועצמה ונשמה יתרה, ["נשמה יתירה ניתנה בו באדם ערב שבת" (ביצה טז)] להתקדם על ידה בתחיתנו הלאומית. ביחוד אדוני, בדברים שהם בפומבי, יהיה נא כבודו עומד באומץ הרוח הראוי לגדולתו, שלא להניח לשום חלול שבת למצא מקום בעירתנו היקרה, בין ע"י[4] בני ברית, בין ע"י גרמתם של אינם בני ברית, [בין בגרימתם של נכרים, הבאים לסחור בשבת בתל אביב] הבאים לעשות שמה מקנה ומסחר ביום קודש.

הנני, אדוני הנעלה, חותם בברכה נאמנה והוקרה רבה

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"א - תל אביב
3. ג"כ - גם כן
4. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקע

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב ראש חודש אדר תרפ"ג **נמען:** ר' י"א ברייזמן ור' י"ש סגל

ידיעות על פרצות מגיעות ממקומות רבים, ומכתבים אינם מועילים כי עוברים עליהם בלי שימת לב. התיקון יבוא רק כשיוכל לבוא בעצמו לדבר ולעורר, ולשם כך צריך הכנה גופנית וכספית. אי אפשר לפרסם שאסור גם לחולים חלב שנחלב בשבת. בכל זאת ינסה לכתוב.

עיקרי הדברים

- ריבוי הפרצות.
- מכתבים אינם מועילים.
- צורך בסיורים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ער"ח[2] אדר ג'

ידידי היקרים המופלגים ונכבדים מוהר"י[3] אשר ברייזמן וי"ש[4] סגל נ"י[5],

זה כמה שבועות שקבלתי את מכתביהם היקרים ע"ד[6] הקלקולים של עניני פרצות שונים, ובעוה"ר[7] לא ממק"א[8] אני מקבל ידיעות כאלה. וכבר אין כח לעצור כי רבה המכשלה. וע"פ[9] הרוב אין תועלת ממכתבים, שהם באים ליד יחידים ועוברים עליהם בלא שימת לב, ומפני שידעתי זה מהנסיון ע"כ[10] חדלתי לעת עתה מכתיבת מכתבים. אמנם איני מתיאש מתקונם של המכשולים בעזה"י[11] באיזו מדה אפשרית, אבל זה לא יבא לדעתי כי-אם ע"י[12] שאהי'[13] יכול בעצמי לבא ולדבר לעורר ולחזק, וע"ז[14] אני צריך הכנה גופנית וכספית, שהנני שואף אלי' בע"ה[15]. לפרסם מפורש שאסור גם לחולים שאב"ס[16] החלב של שויו"ט[17] [חלב שנחלב בשבת ויום טוב; ראו (כרך ד', אגרת אקעא)] א"א[18] בזה"ז[19] בעוה"ר[20]. בכ"ז[21] אנסה בל"נ[22] עוד לכתב באיזה מקומות עד שיעזרני ד' לצאת אל אחינו לעורר לבבם לדבר ד'.

ידידם מכבדם ומוקירם

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ער"ח - ערב ראש חודש
3. מוהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
4. וי"ש - ויראת שמים
5. נ"י - נרו יאיר
6. ע"ד - על דבר
7. ובעוה"ר - ובעוונותינו הרבים
8. ממק"א - ממקום אחר
9. וע"פ - ועל פי
10. ע"כ - על כן

11. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
12. ע"י - על ידי
13. שאהי' - שאהיה
14. וע"ז - ועל זה
15. בע"ה - בעזרת השם
16. שאב"ס - שאין בהם סכנה
17. שויו"ט - שבת ויום טוב
18. א"א - אי אפשר
19. בזה"ז - בזמן הזה
20. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
21. בכ"ז - בכל זאת
22. בל"נ - בלי נדר

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקעא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' דראש חודש אדר תרפ"ג **נמען:** מר שמפער, ראשון לציון

שמע שהוא ירא שמים, אבל מחלק בשבת ללקוחותיו חלב שנחלב בשבת. אין היתר אפילו לטלטל חלב מוקצה, ובוודאי לחלקו כדרך חול; ׳חלילה לסמוך על היתר בדוי מלב, שהכל חולים הם׳.

עיקרי הדברים

- חלב שנחלב בשבת.
- איסור טלטול וחלוקה.
- היתר ׳הכל חולים׳ בדוי.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. א' דר"ח[2] אדר ג'

כ'[3] היקר האדון מר שמפער נ"י[4]

בראשון לציון ת"ו[5], הנני בזה בא אליו במכתבי זה על יסוד השמועה ששמעתי שכבודו הוא איש הגון וירא שמים. אבל ע"פ[6] איזו שגגה הוא מחלק ללקוחותיו בשבת את החלב שנחלב בשבת שמביאים אליו. ע"כ[7] הנני בזה מודיע לכבודו שאין שום היתר גם לטלטל את החלב המוקצה שנחלב בשוי"ט[8], [חלב שנחלב בשבת ויום טוב הוא מוקצה, ואסור בטלטול] וק"ו[9] שמכשול רבים הוא לחלק אותם כסדר כעובדין דחול, וחלילה לסמוך על היתר בדוי מלב, שהכל חולים הם, בהיתירים בדויים כאלה תפוג תורה ח"ו[10]. ותקותי חזקה שאיש יקר וירא"א[11] שכמותו לא יסמוך ע"ז[12] להבא.

והנני בזה מברכו באהבה ודושה"ט[13]

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. דר"ח - דראש חודש
3. כ' - כבוד
4. נ"י - נרו יאיר
5. ת"ו - תבנה ותכונן
6. ע"פ - על פי
7. ע"כ - על כן
8. בשוי"ט - בשבת ויום טוב
9. וק"ו - וקל וחומר
10. ח"ו - חס ושלום
11. וירא"א - וירא אלקים
12. ע"ז - על זה
13. ודושה"ט - ודורש שלומו הטוב

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקעו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' ניסן תרפ"ג **נמען:** מאיר דיזנגוף

באופן בלתי רשמי: בגלל המצב הפוליטי, יש לקבל את חוק השבת בתל אביב במלואו הדתי, כדי לסתום מיד את פיות מסטינינו' בבית הנבחרים הבריטי, הטוענים שהישוב החדש מתנגד לדת.

עיקרי הדברים

- חוק השבת בתל אביב.
- תשובה למסטינים בלונדון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ג' ניסן ג'

ידידי היקר נגיד ושוע בישראל מר דיזנגוף [מאיר דיזנגוף, ראש עיריית תל אביב] נ"י[2] שלו'[3] אדוני הנעלה,

הנני כותב לכבודו את מכתבי זה באופן בלתי רשמי. איני רוצה לערב את הענינים של הרבנות בעניני התהלוכה הנורמלית של פתוח החיים החברתיים בבנין ארצנו הקדושה, במקום שאפשר להסתפק מבלעדם. אבל מצבנו הפוליטי כעת הוא הגורם שהנני מוכרח לעורר את כבודו בהתעוררות ידידותית ע"ד[4] השאלה החקית העומדת כעת בת"א, בדבר שמירת השבת [חוק העזר העירוני בתל אביב בעניין סגירת עסקים בשבת] וקדושתו, כי עלינו החובה עכשו לסתום מיד את פיות מסטינינו שמה באנגליה בבית-הנבחרים [בית הנבחרים הבריטי, שבו נשמעה אז ביקורת על מדיניות הבית הלאומי] האומרים, שהתכונה הישובית החדשה שלנו היא מנגדת לדת, וזאת היא להם כבר תואנה של התנפלות רחבה על כל מעמדנו היסודי בתכונה הפוליטית.

ע"כ[5] הדבר האחד, שיהיה לנו די בירור לגלות את נבלותם של השקרנים הללו, תהיה התקבלותה של החקה ע"ד קדושת השבת במלואה הדתי. אקוה שכבודו במתינותו ובחכמת לבבו ידע להשתמש בשעת-כושר זו, לקרב את הלבבות בהסכמה ההדדית, לרומם קרן ישראל בארצו ולהשיב חורפינו דבר בע"ה[6].

ברגשי כבוד ויקר

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. נ"י - נרו יאיר
3. שלו' - שלום
4. ע"ד - על דבר
5. ע"כ - על כן
6. בע"ה - בעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקעט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' אייר תרפ"ג - יפו **נמען:** מאיר דיזנגוף

דרישת חוק השבת היא 'דרישה אזרחית עברית גמורה ולא דרישה דתית': כאזרחים עבריים בארץ עברית, קדושת השבת צריכה להיות מוכרת בחוק בענייני ציבור. הוועד הגדול יחליט עתה שהוא מסכים, והוועד הנבחר ידון בכך אחר כך. השפעתו לטובת איחוד העירייה ושכנותיה מותנית בקבלת הנוסח.

עיקרי הדברים

- דרישה אזרחית עברית.
- החלטת הוועד הגדול.
- תנאי לתמיכה באיחוד.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ח' אייר תרפ"ג[2], יפו-ת"א[3]

הדרת כבוד האדון מר מ. דיזנגוף. ראש עירית תל אביב אדוני הנכבד מאד! אני מוצא לי לחוב קדוש להביע לפני כבודו את דעתי ע"ד[4] מכתבו הנכבד אודות החלטתו של הועד הגדול בדבר החקה האזרחית של קדושת השבת בת"א: [הרב קוק דרש שעיריית תל אביב תקבע בחוק העירוני את השבת כיום המנוחה הרשמי, ושמירתה ברשות הרבים]

א) אני מוצא שהדרישה ע"פ[5] הנוסחא אשר נתכבדתי להציע לפני כבודם היא דרישה אזרחית עברית גמורה, ולא דרישה דתית. בתור אזרחים עברים בארץ העברית אנו דורשים שדת ישראל תהיה מוכרת בזכותה הרשמית, וזה מחייב שבענינים של צבוריות ושל פרהסיא תוכר קדושת השבת גם בתור חקה אזרחית. [בתור חוק אזרחי] פחות מזה לא יוכל לדרוש כל איש יהודי המכבד את עצמו ואת עמו.

ב) אני דורש ע"פ המכתב וע"פ[6] הדברים שדברנו בע"פ[7] שהועד הגדול יחליט כעת החלטה כזו שהיא לפי כחו, דהיינו שיגלה את דעתו שמצדו הוא מסכים לאשורה של החקה, ואח"כ[8] כשיסודרו עניני הבחירות ידון ע"פ החלטה זו הועד הגדול העומד להבחר ע"ד הערך הקיים של החלטת הועד הגדול של ההוה.

ג) מתוך האמור הנני מתכבד להודיע לכבודו, שהאפשרות של השפעתי לטובת שאיפתו הקדושה של האחוד הגמור של עיריתנו החביבה וכל שכנותיה [איחוד תל אביב עם שכונות יפו היהודיות לעירייה אחת] היא מותנה עם קבלת הנוסחא אשר הגשתי מטעם הועד הגדול ע"פ מדת יכלתו החקית. והנני מעודד את רוחי שהדרת כבודו ימצא דרך של כבוד למלא את הדרישה ההכרחית הזאת, והנני בזה אדוני היקר חותם ברגשי כבוד מרובים ובצפיה לרוממות קרן על אדמת קדשו,

הק' א. י. קוק

1. ב"ה - ברוך השם

2. תרפ"ג - השנה תרפ"ג (1922/1923)
3. ת"א - תל אביב
4. ע"ד - על דבר
5. ע"פ - על פי
6. וע"פ - ועל פי
7. בע"פ - בעל פה
8. ואח"כ - ואחר כך

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקפט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח תמוז תרפ"ג - ירושלים **נמען:** הקונגרס הציוני ה-13, קרלסבד

חילול השבת והכשרות בפרהסיה עלול לאבד את הבסיס לתקומה הלאומית. חלק מהבעיה בא מחוסר אמצעים - קבוצות היו נזהרות מטרפות אילו היה להן שוחט. הרב קוק דורש תקציב דתי מאושר לשוחטים, מקוואות ובתי תפילה, וקול קורא ואזהרה לקבוצות על אדמות הקרן הקיימת שהזהירות בכבוד הדת היא 'תנאי לאומי מוכרח'.

עיקרי הדברים

- חילול שבת וכשרות.
- חוסר אמצעים.
- תקציב דתי.
- אזהרה לקבוצות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה. ירושלם כ"ח תמוז תרפ"ג[1]

לכבוד הכנסיה הציונית הי"ג, בקרלסבד, [הקונגרס הציוני השלושה עשר, בקרלסבד, קיץ תרפ"ג] שלום רב אחינו היקרים, אשר התכנסתם למצוא דרך סלולה לבנות את הריסות עמנו וארצנו הקדושה. שימו נא לבכם לדברי היוצאים מקרב לבי הכואב והמלא צפיה, כי חפץ ד' בידכם יצליח, להקל את יסורי הבנין שלנו ולהביא את מצב עבודתנו הכללית למעמד יותר בטוח ויותר מביא לידי תקותנו הגדולה, לראות בהצלחתם של מפעלינו הכללים בארץ אבות. רוצה אני לומר לכם, אדוני ואחי הנכבדים, שההריסות הגדולות והפומביות בחיי היהדות שהן הולכות ומתגברות, לצערנו הגדול, במהלך הבנין הזעיר שלנו בארץ-ישראל, הן עלולות כבר לאבד מאתנו, חלילה, את הבסיס לתקומתנו הלאומית, המחלה היא נוראה והרפואה מוכרחת היא לבא, מיד בלא איחור כלל. אתם אחים, בכנסיה הנכבדה, הנכם חיבים מיד למצא עצה לעצור בעד שתי הרעות הגדולות, האוכלות אותנו בכל פה [ישעיהו ט, יא] במהלך חיינו ההולכים ונבנים בארץ, והן חלול שבת בפרהסיא וחלול הכשרות של המאכלות ג"כ[2] בפרהסיא ובצורה מופקרת. כח-הסבל של גדולי הסבלנות כבר כשל לראות בעלבונה של האומה ע"י[3] בניה ואין תרופה!

אמנם הרבה דברים זרים כל-כך, ומזיקים כל-כך לבנינו הלאומי, באו לא מתוך זחיחות-דעת [לא מתוך גאווה] וקלות-ראש, אלא מתוך הכרח של חסרון האמצעים הדרושים בכדי לתקנם ולמנעם. כמה קבוצות, למשל, היו נזהרות מאכילת נבלות וטרפות, אילו היה להם תקציב מספיק להחזיק שוחט, ועליכם החובה רבותי להחליט החלטה גמורה, שהתקציב הדתי לקבל שוחט בקבוצות יהיה מאושר באותו יפוי-הכח של כל התקציבים המוכרחים. בכלל דרישתי חזקה היא מהכנסיה הנכבדה, שתוציא קול קורא במחאה נגד כל מחללי קדשי עמנו בביתנו הלאומי, מכל המינים, ואזהרה לכל החוות והקבוצות המיוסדות על אדמת הקרן הקימת לישראל [בקרקעות שגאלה הקרן הקיימת לישראל] ביחוד, ולכל

המוסדות הצבוריים למיניהם, למען ידעו שהזהירות בכבוד קדושת דת ישראל באי"י[4], ע"י בוני הארץ מכל המעמדות, היא תנאי לאומי מוכרח - ועם זה לבצר עמדה חזקה לתקציבים של כל צרכי-הדת המוכרחים, כשוחט ומקוה-טהרה, במקומות המיושבים במשפחות של אחינו, והוצאה של בתי-תפלה בכל מקום קבוצי. כל אלה ההחלטות תהיינה גורמות לרומם את קדושת הארץ וקדושת תנועת התחיה בישראל ובעולם! בטוח אני אחי האהובים, שלא לתוהו עשה אדון הנפלאות, גואל ישראל וקדושו אדון עולם ברוך הוא, את כל הגדולות הללו, עד אשר הביאנו עד הלום, למצב ההכרה של תחיתנו הלאומית ושיבת שבותנו לארצנו הקדושה לעיני כל ישראל ולעיני עמים רבים, וסוף כל סוף תצא תנועתנו בזר הנצח וההוד, ואור ד' עליה יזרח, ומציון תצא תשועה לישראל, על ידי בניה בוניה אשר יחדו יקבצו יבאו לה, ודברי האמת והצדק הבאים מדרישת הקודש, שהם הם דבר ד' הנאמן, מוכרחים הם לחדור אל כל לב למען הקם ברב הוד ותפארת על אדמת הקודש את דגל ישראל בכל חוסן ישועתו.

והנני בזה עבדכם ואחיכם הנאמן החותם בכל רגשי הכבוד

אברהם יצחק ה"ק

---

1. תרפ"ג - השנה תרפ"ג (1922/1923)
2. ג"כ - גם כן
3. ע"י - על ידי
4. באי"י - בארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארטז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז אדר ראשון תרפ"ד - ירושלים **נמען:** מחאה פומבית

מחאה נגד פקידים מבית הכרם - של ההנהלה הציונית, של 'הכשרת הישוב' ומורים - המתכוונים לטייל ליריחו בשבת. הם 'פקידיה של האומה כולה'. האחריות על ההנהלה הציונית והוועד הלאומי, ונבלה היא לכפות על הנהג היהודי לחלל שבת. העתקים נשלחו לגופים ולעיתונות.

עיקרי הדברים

- מחאה על טיול בשבת.
- פקידי האומה.
- אחריות המוסדות.
- הגנה על הנהג.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם י"ז אד"ר[2] תרפ"ד[3]

מחאה הנני בזה מזהיר ומוחה, נגד קבוצת פקידים היושבים בבית הכרם, [שכונה בירושלים, שנוסדה בתרפ"ג] המתכוננים לחלל שבת ע"י[4] טיולים ליריחו, בין שהם פקידים בהנהלה הציונית, בין בהכשרת הישוב, בין שהם מורים, בכל אופן פקידיה של האומה כולה הם. ואזהרה כפולה הם צריכים שלא לחלל את קדשנו. אני מקוה שדברי יהיו נשמעים, וידעו לעצור ברוחם שלא לחלל את הקודש. האחריות של משמרת הדבר הגדול הזה, אנו מטילים על ההנהלה הציונית ועל הועד הלאומי, [מוסדות ההנהגה של היישוב היהודי בארץ] וקל וחומר, שנבלה תחשב אם יכריחו את הנהג היהודי המוביל לחלל את השבת נגד רצונו, ע"י איזה איום כל שהוא. שמעו אחי, ותחי נפשכם, ונחיה כולנו יחד את עמנו וארצנו בהוד והדר.

בכבוד רב, נאמנם מאד

אברהם יצחק הכהן קוק

העתקה, ממחאה זו, נשלחה אל ההנהלה הציונית, אל הועד הלאומי, אל ועד השכונה ואל הנהג של השכונה (ולעתוני א"י[5]).

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ר - אדר ראשון
3. תרפ"ד - השנה תרפ"ד (1923/1924)
4. ע"י - על ידי
5. א"י - ארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אריז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז אדר ראשון תרפ"ד **נמען:** הנהג ירושלמי, בית הכרם

הרב קוק מזהיר אותו לא לנסוע בשבת עם הפקידים ליריחו, 'לא תמכור את דתך ואת נשמתך בשביל ריוח של ממון'.

עיקרי הדברים

- אזהרה לנהג.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. י"ז אד"ר[2] ד'

לכ'[3] נהג המוביל של בית הכרם [ראו (כרך ד', אגרת ארטז)] מר 'ירושלמי שלו'[4] הנני מזהיר אותך, שלא תסע בשבת עם שום איש באיזה אופן שהוא, לא תמכר את דתך ואת נשמתך בשביל ריוח של ממון, וחלילה לך לנסע עם הפקידים הרוצים לנסע ביום שבת קודש לטיולים, ליריחו. בתקוה שתמלא בדיוק את אזהרתי הנאמנה.

הנני מברכך

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ר - אדר ראשון
3. לכ' - לכבוד
4. שלו' - שלום

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארסו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' טבת תרפ"ה - ירושלים **נמען:** מר בריל, פקיד יק"א ביפו

בפריז ביקש מהברון שהרכבת מראש העין לפתח תקוה לא תיסע בימי שישי בחורף (ספטמבר עד אפריל), כדי שלא תחלל שבת; הברון ציווה על מר פרנק לכתוב לו. הרב קוק מבקש לבצע זאת, כרצון המושבה.

עיקרי הדברים

- רכבת פתח תקוה בערב שבת.
- הוראת הברון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ירושלם ט' טבת תרפ"ה[2]

אדון נעלה מר בריל, פקיד יק"א[3] באי"י[4], [פקיד חברת יק"א (ובהמשך פיק"א), שניהלה את מפעלי הברון רוטשילד בארץ] יפו. בהיותי בפריז, אצל מעלת כבוד הברון [הברון אדמונד דה רוטשילד] שיחי'[5], הצעתי לפניו את דרישת הקהל באי"י שהרכבת ההולכת מראש על עין לפי"ת[6], תשבת בחדשי ספטמבר והלאה, עד אפריל, ביום ו' ערב שבת קודש, כדי להמנע מחלול שבת, הנמשך איזה שעות אחר שקיעת החמה בערבי שבתות בחדשים ההם. כבוד הברון צוה בפני להאדון פרנק שיכתב לכבודו, שיסדר את הדבר, להפסיק את מהלך הרכבת הנ"ל[7], באופן שלא יהיה חלול שבת בחדשים הנ"ל.

אקוה שכבר הגיע לכבודו מכתבו של מר פרנק ויטיב נא להוציא מן הכח אל הפועל את המפעל הזה, שהוא ג"כ[8] רצון המושבה פתח תקוה, כפי מכתבם ע"י[9] ועד המועצה, בתקותי שיסודר הדבר כראוי הנני חותם בברכה ורגשי כבוד

אברהם יצחק ה"ק

אחכה לתשובתו היקרה במוקדם, הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. יק"א - יק"א (חברת ההתיישבות היהודית)
4. באי"י - בארץ ישראל
5. שיחי' - שיחיו
6. לפי"ת - לפתח תקוה
7. הנ"ל - הנזכר לעיל
8. ג"כ - גם כן
9. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארצז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב ראש חודש אדר תרפ"ה

נמען: הרב שלמה אהרנסון והרב בן ציון מאיר חי עוזיאל, רבני תל אביב-יפו

אנשי 'משמרת השבת' הודיעו לו שהעירייה מתכוונת לתת לממשלה ביאור לחוק השבת שעלול לרופף את יסוד השבת. הרב קוק שולח העתק ממכתבו לדיזנגוף, ומוכן לכל פעולה נדרשת.

עיקרי הדברים

- חוק השבת בתל אביב.
- מכתב לדיזנגוף.

נוסח האגרת עם ביאור

אדר"ח[1] אדר ה'

ידידי נפשי הרבנים הגאונים המפורסמים רבי המפעל לקיום הדת והיהדות באה"ק[2] ראשי הרבנים לעה"ק[3] ת"א[4] - יפו ת"ו[5] כבוד מוהר"ש[6] אהרנזון ומוהרב"ח[7] עוזיאל [רבני יפו ותל אביב: הרב שלמה הכהן אהרונסון והרב בן ציון מאיר חי עוזיאל] שליט"א[8] שלו'[9] וברכה באה"ר[10].

ע"פ[11] דרישת אנשים ממח"ק[12], שהודיעו לי בדבר חקת השבת [ראו (כרך ד', אגרת אקעו)] והביאור שהעיריה בת"א מתכוננת לתן ע"ז[13] להממשלה, שעלול הוא ביאור כזה לרפות עוד יותר ח"ו[14] את יסוד קדושת ש"ק[15] באי"י[16], הנני שולח בזה לכתר"ה[17] העתקה מהמכתב שאני שולח לראש העיריה מר דיזנגוף. איני צריך להוסיף דבר, כי ידעתי שכל הדרוש יעשו כתר"ה[18], ואם יהי'[19] צורך לאיזה מפעל מצדנו, מובן שהננו מוכנים בע"ה[20] בל"נ[21], ודי יהיה בעזרנו לכונן מוסד היהדות באי"י לכבוד ולתפארת, לעם ד' ונחלתו.

והנני בזה ידי"ע[22] דוש"ת[23] באה"ר

אברהם יצחק ה"ק

1. אדר"ח - א' דראש חודש (היום הראשון של ראש חודש)
2. באה"ק - בארץ הקודש
3. לעה"ק - לעיר הקודש
4. ת"א - תל אביב
5. ת"ו - תבנה ותכונן
6. מוהר"ש - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. ומוהרב"ח - ומורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ב, ח (למשל: בנימין + חיים) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. שלו' - שלום
10. באה"ר - באהבה רבה
11. ע"פ - על פי

12. ממח"ק - ממחזיקי הדת (בלונדון)
13. ע"ז - על זה
14. ח"ו - חס ושלום
15. ש"ק - שבת קודש
16. באי"י - בארץ ישראל
17. לכתר"ה - לכבוד תורתו רום הדרתו
18. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
19. יהי' - יהיה
20. בע"ה - בעזרת השם
21. בל"נ - בלי נדר
22. ידי"ע - ידידו עוז
23. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארצט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' דראש חודש אדר תרפ"ה **נמען:** הרב שלמה אהרנסון

על מנהג ירושלים בעניין השאור (בשבת): גם בירושלים סובלים מכך, ו'משמרת השבת' מנסה לתקן. בלילה רכה אין איסור תורה גם לפוסקים כרבי, אבל המקפידים טוענים שגם איסורי דרבנן שגוי עושה לצורך ישראל אסורים. נערכה האסיפה הראשונה של הוועד. בעניין ההגירה דיבר עם הנציב על הקלות לקבוצות בסכומים החוקיים.

עיקרי הדברים

- השאור בשבת.
- אסיפת הוועד.
- הקלות בהגירה.

נוסח האגרת עם ביאור

בדר"ח[1] אדר ה'

לכבוד ידי"נ[2] הרב הגאון הגי'[3] אוצר תו"י[4] מוהר"ש[5] אהרנסון [ראו (כרך ד', אגרת ארצז)] שליט"א[6]

הגאב"ד[7] דעה"ק[8] יפו ת"א[9] והמחוז ת"ו[10] שלו'[11] וברכה באה"ר[12] ע"ד[13] מנהג ירושלים בענין השאור שהעיר כ"ג[14] במכתבו, אחרי חקירתי נתברר לי שהננו פה ג"כ[15] סובלים מזה, ועסוקים הם כעת חברי משה"ש[16] לתקן את הדבר, ומסופקני אם יעלה בידם אצל כל האופים. הסמך שהדבר הוא שבות בעיקרו מפני הבלילה הרכה, הלא אין צריך דוקא לדעת ריב"י[17], שהרי הפוסקים כרבי כמו בעל סה"ת[18] וסיעתו ג"כ מודים שברכה שאין מקום כלל לגיבול אין בו איסור תורה, אבל המקפידים טוענים שההלכה הפשוטה היא לחוש גם במילי דרבנן שנעשו ע"י[19] נכרי לצורך ישראל לבכדי שיעשו, ולעשות מנהג קבוע נגד זה הוא באמת קשה מאד, אמנם הלואי שנגיע למדה זו שהפרצה הזאת בענין שבת תהי'[20] היחידה, ואז בקרוב נוכל למצוא עצה גם נגד זה בעה"י[21]. היום היתה לנו האספה הראשונה, מיסוד הועד שלנו, הזמן עבר ע"ד מצב החקה שבת"א[22], [ראו (כרך ד', אגרת אשג)] ע"פ הדברים שיתבררו לכתר"ה[23] מתוך המכתב והט"ג[24]. בענין ההגירה, החלותי לדבר עם הנציב ע"ד הקלות לקבוצות, בגרעון מהסכומים החוקיים עד כה, והוא התעניין בדבר ורשם לעצמה לזכרון להתעסק בזה. כשיודע לנו ממנו ידיעות חדשות אקוה להודיע לכת"ר[25].

והנני בזה חותם בברכת אה"ר[26] ואה"ע[27] כנה"ר[28] ונפש ידי"ע[29] דוש"ת[30] מלונ"ח[31]

אברהם יצחק ה"ק

1. בדר"ח – ב' דראש חודש (היום השני של ראש חודש)
2. ידי"נ – ידיד נפשי
3. הגי' – הגאון
4. תו"י – תורה ויראה

5. מוהר"ש - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. הגאב"ד - הגאון אב בית דין
8. דעה"ק - דעיר הקודש
9. ת"א - תל אביב
10. ת"ו - תבנה ותכונן
11. שלו' - שלום
12. באה"ר - באהבה רבה
13. ע"ד - על דבר
14. כ"ג - כבוד גאונו
15. ג"כ - גם כן
16. משה"ש - שם ארגון - דורש פענוח
17. ריב"י - רבי יוסי ברבי יהודה
18. סה"ת - ספר התרומה (בציון מקור)
19. ע"י - על ידי
20. תהי' - תהיה
21. בעה"י - בעזרת השם יתברך
22. שבת"א - שבתל אביב
23. לכתר"ה - לכבוד תורתו רום הדרתו
24. והט"ג - והטלגרמה
25. לכת"ר - לכבוד תורתו
26. אה"ר - אהבה רבה
27. ואה"ע - ואהבת עולם
28. כנה"ר - כנפשו הרמה
29. ידי"ע - ידידו עוז
30. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
31. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' אדר תרפ"ה **נמען:** מר בריל, יק"א

הרב קוק דורש לבצע מיד את תיקון הרכבת בפתח תקוה בערב שבת, כהבטחת הברון.

עיקרי הדברים

- ביצוע תיקון הרכבת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב' אדר ה'

אדון נעלה מר בריל [ראו (כרך ד', אגרת ארסו)] שלו'[1] א"נ[2] ע"פ[3] מכתבו הנכבד שקבלתי אודות תיקון שמירת השבת של הרכבת בפתח תקוה, שהסכים לזה כבוד הברון שיחי'[4] כאשר בקרתי אותו בפריז, הנני בזה לדרוש מכבודו שהתיקון הזה יצא מיד אל הפועל כהבטחתו של כבוד הברון ורצונו הנכבד. ואדוני היקר הלא תמיד עמד לימיני בכל מאורע שנזדמן לי מאז באתי לא"י[5] בעניני הכלל, אקוה שיעשה כן גם בענין זה של הרכבת ודי' ישלם פעלו הטוב ברב ברכה.

נאמנו מאד

אברהם יצחק ה"ק

1. שלו' - שלום
2. א"נ - אדון נכבד (בפתיחת מכתב); בהלכה: אינו נאכל
3. ע"פ - על פי
4. שיחי' - שיחיו
5. לא"י - לארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' אדר תרפ"ה **נמען:** הרב שלמה אהרנסון והרב בן ציון עוזיאל

דיזנגוף השיב, ומתשובתו נראה שבדרכי נימוס אפשר להשיג יותר. יש להשתדל שבנוסח החוק יושמט 'חוץ מבתי אוכלי', והנסיעות ייאסרו במפורש, אולי 'חוץ מנסיעות דרושות של אינם יהודים'. הרב קוק ממתין לתשובתם לפני שיענה.

עיקרי הדברים

- תשובת דיזנגוף.
- דרכי נימוס.
- תיקון הנוסח.

נוסח האגרת עם ביאור

ו' אדר ה'

לכבוד ידי"נ[1] הרבנים הגאונים המפורסמים לשו"ת[2] בישראל מוהרש"א[3] הכהן ומוהרב"ח[4] עוזיאל שליט"א[5] ראשי הרבנים ליפו-ת"א[6] והמחוז ת"ו[7], שלו'[8] וברכה

מצאתי לנכון להודיע לכתר"ה[9] שקבלתי מכתב ממר דיזנגוף [ראו (כרך ד', אגרת ארצז)] תשובה על המכתב והט"ג[10] ששלחתי לו ע"פ[11] התעוררותם של הבאים פה ממח"ק[12]. מתוכן המכתב אני רואה שבדרכי נימוס אפשר להרויח יותר לקדושת ש"ק[13] וכל קודש בישראל מאשר בדרכים אחרים. אני חושב שראוי להתאמץ שהנוסחה שיצאה מהעיריה תתוקן ע"י[14] השמטת ה"חוץ מבתי אוכלי" והנסיעות יהיו מפורשות לאיסור, ואולי בהערה "חוץ מנסיעות דרושות של אינם יהודים". והנה לא עניתי עדיין על המכתב, שאולי מהראוי הוא להשיב עליו, עד שאקבל את תשובת כתר"ה[15] בביאור המצב.

והנני בזה נאמנם ודוש"ת[16] באה"ר[17]

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ידי"נ – ידיד נפשי
2. לשו"ת – לשם ולתפארת
3. מוהרש"א – מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, א (למשל: שמואל + אברהם) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
4. ומוהרב"ח – ומורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ב, ח (למשל: בנימין + חיים) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
5. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. ת"א – תל אביב
7. ת"ו – תבנה ותכונן
8. שלו' – שלום
9. לכתר"ה – לכבוד תורתו רום הדרתו
10. והט"ג – והטלגרמה
11. ע"פ – על פי
12. ממח"ק – ממחזיקי הדת (בלונדון)

13. ש"ק - שבת קודש
14. ע"י - על ידי
15. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
16. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו
17. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א אדר תרפ"ה **נמען:** מאיר דיזנגוף

הרב קוק שמח ברצון העירייה להגן על קדשי העם, אבל צריך לנסח את חוק השבת נגד החילולים הבולטים. הוזמן ליפו בעניין, ומבקש לא למסור את הנוסח לממשלה עד שייוועצו וימצאו דרך שלום בין המפלגות, וישמרו על אחדות העירייה.

עיקרי הדברים

- חוק השבת.
- עיכוב מסירת הנוסח.
- אחדות העירייה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. כ"א אדר פ"ה

יקירי אדון מרומם ונעלה מר מ' דיזנגוף ראש עירית ת"א[2] שלו'[3] רב אדוני היקר בהמשך למכתבו הנכבד הנני בזה להודיע לכבודו את שמחת לבי בראותי את רצון העיריה להגן על כבוד קדשי עמנו בכל אשר תשיג ידה. אמנם אני מוצא להכרח גמור שימצא דרך לנסח את חקת השבת [חוק העזר העירוני בדבר שמירת השבת בתל אביב] באופן שיהיה בעד החלולים היותר ניכרים המאבדים את האופי של קדושת השבת בעיריתנו היקרה. וכאשר הוזמנתי מטעם הרבנים הראשיים שליט"א[4]

לבא ליפו אודות שאלה נכבדה זו, אבקש מכבודו שלא למסור עדיין את הנוסח להממשלה עד אשר נועץ יחד ונמצא דרך סלולה שתביא עצת שלו' בין כל המפלגות ותשמר על אחדותה של העיריה היחידה שלנו היקרה לנו כבבת עין. [דברים לב, י] ברגשי כבוד נעלים מאד ידידו הנאמן, אברהם יצחק ה"ק[5]

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"א - תל אביב
3. שלו' - שלום
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ה"ק - הכהן קוק

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א אדר תרפ"ה **נמען:** הרב שלמה אהרנסון והרב בן ציון עוזיאל

הרב קוק מוכן לבוא, אבל תחילה צריך הסכמה של החרדים על נוסח אפשרי; הרב קוק מסר לשליחים נוסח שאינו מרגיז שום צד. על צירוף רבנים נוספים - תלוי בהסכמתם. לדיזנגוף ביקש לעכב את הנוסח.

עיקרי הדברים

- הסכמת החרדים.
- נוסח מוצע.
- עיכוב אצל דיזנגוף.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] כ"א אדר פ"ה

ידידי נפשי הרבנים הגאונים המובהקים פארי ישראל מוהרש"א[2] הכהן ומוהרב"ח[3] עוזיאל [ראו (כרך ד', אגרת ארצז)] שליט"א[4]

שלו'[5] רב באה"ר[6] אחדשה"ט[7] קבלתי מכתבם היקר ע"פ[8] שליחות חברי משהי"ש, והנני בל"נ[9] נכון למלא את המבוקש, אבל נומיתי להשלוחים שבתחלה הכרח הוא שתהי'[10] הסכמה כללית מצד החרדים על איזה נוסח שיהיה אפשר לו להיות יוצא אל הפועל, ומסרתי להם תיאור נוסח שנראה לי לאפשרי ולבלתי מרגיז שום צד, אמנם הצירים הנ"ל[11] העירו ג"כ[12] ע"ד[13] צירוף של עוד איזה רבנים חשובים, וע"ז[14] אמרתי להם שהדבר תלוי בהסכמת כת"ר[15]. והנני בזה מחכה לתשובתם היקרה. למר דיזנגוף כתבתי [ראו (כרך ד', אגרת אשג)] ג"כ בכלל הדברים בקשתיו לעכב את הצעת נוסח החקה לפני הממשלה עד אשר נועץ יחדו למצא דרך שלו' ורצוי אפשרי בין הדעות השונות בזה בעה"י[16].

והנני בזה ידי"ע[17] דוש"ת[18] באה"ר

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. מוהרש"א - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, א (למשל: שמואל + אברהם) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
3. ומוהרב"ח - ומורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ב, ח (למשל: בנימין + חיים) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. שלו' - שלום
6. באה"ר - באהבה רבה
7. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. ע"פ - על פי
9. בל"נ - בלי נדר
10. שתהי' - שתהיה
11. הנ"ל - הנזכר לעיל
12. ג"כ - גם כן

13. ע"ד - על דבר
14. וע"ז - ועל זה
15. כת"ר - כבוד תורתו
16. בעה"י - בעזרת השם יתברך
17. ידי"ע - ידידו עוז
18. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשטז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' ניסן תרפ"ה **נמען:** 'משמרת השבת', יפו ותל אביב

הרב קוק מקווה שהמצב יוטב בפעולה מסודרת שלהם, ומצטער שלא יכול לבוא לפני השבת; יבוא בהזדמנות הראשונה.

עיקרי הדברים

- חיזוק משמרת השבת.
- ביקור קרוב.

נוסח האגרת

ד'ניסן ה'

שלו'[1] וברכת שמים לכבוד האגודה הקדושה חברת משמרת השבת בעה"ק[2] יפו ת"א[3] ת"ו[4] אחדשה"ט[5] באה"ר[6]

מכתבם היקר ע"י[7] החבר הנכבד הר"ח[8] דוב ולפשטיין הגיעני, והנני מלא תקוה בעה"י[9] שיוטב המצב ע"י השתדלות מסודרת מצד אגודתכם קדושה יחד עם כל הכחות הטובים אשר יתקבצו אלינו. מאד צר לי על אשר לא יכלתי לבא לפני ש"ק[10] העבר כחפצי מראש, ועתה הנני מחכה לשעת הכושר היותר מקדמת לבא למח"ק[11] ולהשתתף עם כה"ר[12] בעבודת הקודש.

והנני בזה ידי"ע[13] מצפה לישועת ד' על עם קדשו וחבל נחלתו במהרה בימינו בקרוב

אברהם יצחק ה"ק

נ"ב[14] פרטי דברים מסרתי להחבר היקר הנ"ל[15].

---

1. שלו' – שלום
2. בעה"ק – בעיר הקודש
3. ת"א – תל אביב
4. ת"ו – תבנה ותכונן
5. אחדשה"ט – אחרי דרישת שלומו הטוב
6. באה"ר – באהבה רבה
7. ע"י – על ידי
8. הר"ח – הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
9. בעה"י – בעזרת השם יתברך
10. ש"ק – שבת קודש
11. למח"ק – למחזיקי הדת (בלונדון)
12. כה"ר – כבוד הרב
13. ידי"ע – ידידו עוז
14. נ"ב – נכתב בצד (תוספת למכתב)
15. הנ"ל – הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשכג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' אייר תרפ"ה **נמען:** ר' י' חבס

אחרי עיון הוחלט שמוטב לבוא אחרי הבחירות, כשייידעו עם מי לדבר. ברכה ל'משמרת השבת'.

עיקרי הדברים

- ביקור אחרי הבחירות.

נוסח האגרת עם ביאור

ד' אייר פ"ה

ידידי היקר הרה"ח[1] מוהר"י[2] חבס שליט"א[3], שלו, וברכה.

מכתבו הנכבד הגיעני, ונתישבתי בזה הרבה, איך יהי'[4] הענין מתקרב למטרת הקודש יותר אם לבא כעת או לאחר אחרי הבחירות, והכריעה דעתי ע"פ[5] חקירה נאמנה שיותר מתאים הדבר לפעולה הרצויה בעה"י[6] לבא בל"נ[7] לאחר שיסודר ענין הבחירות ונדע עם מי ואיך לדבר. ' נא ברכתי הנאמנה לכבוד האגודה הקדושה, משמרת השבת, [ראו (כרך ד', אגרת אשטז)] תחזקנה ידיהם בשם ד' ותוה"ק[8].

והנני בזה חותם בברכה נאמנה כנה"י[9] ונפש ידי"ע[10] דושו"ט[11] באה"ר[12]

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. הרה"ח – הרב החסיד
2. מוהר"י – מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
3. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. יהי' – יהיה
5. ע"פ – על פי
6. בעה"י – בעזרת השם יתברך
7. בל"נ – בלי נדר
8. ותוה"ק – ותורתנו הקדושה
9. כנה"י – כנפשו היקרה
10. ידי"ע – ידידו עוז
11. דושו"ט – דורש שלומו וטובו
12. באה"ר – באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשלח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ראה כרך ד', אגרת אשמ **נמען:** –

אגרת כפולה - ראה כרך ד', אגרת אשמ.

נוסח האגרת

אגרת זו מופיעה בספר פעמיים. הנוסח שלה מובא בכרך ד', אגרת אשמ: לאגרת אשמ.

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשלט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' מנחם אב תרפ"ה **נמען:** הקונגרס הציוני

הרב קוק דורש שהקונגרס יקציב תקציב שנתי לצורכי הדת הציבוריים בכל מקומות הישוב; קיבוצים שאין בהם ישום תאר של רושם דת משה' - דבר שאין לסבול בארץ ישראל. עם רבני הארץ העריכו שצריך לפחות חמשת אלפים לירה לשנה, ותרשים מפורט יימסר. ויצמן הסכים לעיקרון.

עיקרי הדברים

- תקציב דתי שנתי.
- חמשת אלפים לירה.
- הסכמת ויצמן.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ח' מנ"א[2] תרפ"ה[3]

לכבוד הכנסיה הציונית, [הקונגרס הציוני הארבעה עשר, שנערך בווינה בקיץ תרפ"ה] שלום רב. כנסיה נכבדה, תקבל נא את ברכתי להצלחת מפעליכם הטובים, לבנין עמנו וארצנו ולרומם קרן עם ד' על אדמת הקודש, ולעודד את רוחו, לתחית אמת, גם בכל פזוריו, אשר בגולה. ואחרי הברכה הנאמנה. הנני מתכבד להביע לכם את דרישתי המוחלטה, שהיא דרישת כל היהדות הנאמנה, המשתתפת בכחה ואונה, ברוחה ומפעליה, בבנין הארץ ובתחית האומה, שעל הכנסיה, מוטלת חובה כעת, להקציב תקציב שנתי, על כל סדרי חיי הדת הציבוריים, בכל מקומות הישוב שנוסדו, ושעתידים להוסד על ידי התעמולה הציונית. מציאותן של קהילות, של קיבוצים שלמים מישראל, ששום תאר של רושם דת משה ויהודית ["דת משה ויהודית" (כתובות עב), כלומר: שום סימן של חיי תורה] איננו ניכר בהם בכלל, זהו דבר מדאיב, ומהרס גם יחד, עיני ישראל כלות לראות כאלה, גם במקומות נדחים אשר בגלות. ובשום אופן לא תוכל היהדות בכללה לסבול זה בארץ ישראל, במקום התחיה וצמיחת קרן הישועה הלאומית. אנכי נתיעצתי עם חברי הרבנים הגדולים שבא"י[4], היודעים כמוני את פרטי המצב של הישוב החדש והמתחדש ידיעה ברורה והסכמנו שעל השנה הבע"ל[5] הננו צריכים, בכדי לכונן את המעמדים הדתיים בצורה הגונה בכל רוחב הישוב, סך לא פחות מחמשת אלפים לירא.

אנחנו נמציא להועד הפועל, תרשים מפורט על מה ולמה צריכים ומוכרחים אנחנו לכל הסך הזה. כבר דברתי עם כבוד הנשיא ד"ר[6] ח. ויצמן [חיים ויצמן, נשיא ההסתדרות הציונית] בלונדון, ע"ד[7] כללותה של הדרישה הזאת של תקציב דתי, והסכים לדברי מתוך הכרה בהירה. חפצתי לשם הוצאתה של דרישה גדולה וקדושה זו, שהננו מקוים ממנה תוצאות לברכה לכל פעולותינו הלאומיות באי"י[8], לבא אל הכנסיה, אבל נתעכבתי מסיבות פרטיות, כבדות שעכבו את נסיעתי. אקוה שדברי אלה הברורים והמעטים ככמותם, יספיקו להוציא אל הפועל את הדרישה המחוייבת הזאת. וידי כל הבונים את בנין עמנו וארצנו תחזקנה בשם ד' אלקי ישראל הבוחר בציון וירושלים לעולמים.

כברכת אחיכם הנאמן

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
4. שבא"י - שבארץ ישראל
5. הבע"ל - הבא עלינו
6. ד"ר - דוקטור
7. ע"ד - על דבר
8. בא"י - בארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשמ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז מנחם אב תרפ"ה (מאת המזכיר בשם הרב) **נמען:** הגברת בירגר

חובה לתקן עירוב במושב (במורד) כדי למנוע חילול שבת, ולקבוע גוי לחליבת הבהמות בשבת. הרב קוק דורש תיקונים אלה בכל מקומות הישוב.

עיקרי הדברים

- עירוב.
- חליבה בשבת על ידי גוי.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. ה' ט"ז מנ"א[2] תרפ"ה[3]

להגברת בירגר. הנני מתכבד להודיע בשם מרן הגאון הרב הראשי שליט"א[4].

א) שחוב גמור הוא לתקן עירוב במושב [לתקן עירוב, כדי שיהיה מותר לטלטל בשבת] שהמורד הוא שם, למנוע אחב"י מחילול שבת.

ב) ושמוכרח הדבר שיקבעו אינו יהודי לחלוב את הבהמות בשבת. [חליבה בשבת אסורה, ולכן יש להעסיק נכרי לחלוב] אני דורש אלה התקונים מכל מקומות הישוב.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשמה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' דסליחות תרפ"ה **נמען:** יושבי ארץ הקודש

הרב יחיאל מיכל טוקצינסקי, מנהל עץ חיים, תיקן לוח מדויק לפי האופק של ארץ ישראל לזמני הדלקת נרות ומוצאי שבת. הרב קוק מבקש מסוחרים, מלונות ובתים לתלות אותו על הקיר.

עיקרי הדברים

- לוח זמני שבת.
- הרב טוקצינסקי.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. א' דסליחות, תרפ"ה[2]

אחינו היקרים, אנשי המעשה, יושבי אה"ק[3] ת"ו[4]. שלו'[5] וברכת השנים, באהבה. אחי האהובים, כאשר דרוש מאד לכל איש ישראל לדעת את הזמן המדוייק הדלקת הנר בכניסת השבת וזמן היתר מלאכה במוצאי ש"ק[6], ועד כה לא נתפרסם במרחבי א"י[7] לוח מתוקן שיורה את השעות בדיוק ע"פ[8] האופק הארצי ישראלי. ועתה תיקן תקנה גדולה זו, גבר בגוברין ומומחה הג"ר[9] יחיאל מיכל טיקצינסקי [מנהל ישיבת "עץ חיים", שחיבר לוח זמני היום לארץ ישראל] שליט"א[10]

מנהל התי"ת[11] והישיבה הגדולה עץ חיים פעה"ק[12] ת"ו, והלוח, אשר הנ"ל[13] בשם זמן הדלקת הנר בעש"ק[14], הוא ראוי להשתמש בו בכל מרחבי אה"ק. ע"כ[15] אדרש בזה, שיואילו נא אחינו הסוחרים בעלי החנויות והמלונים, וכל בתי הציבור, וגברי יחידים בבתיהם, לקחת את הלוח הנ"ל, ולתלות אותו על הקיר למען ידעו את הזמן בדיוק, להדלקת הנר בעש"ק, ולהתחלת היתר מלאכה במוצאי ש"ק, ובזכות שמירת קדושת שבת קודש נזכה מהרה לגאולה וישועה, ושנת ברכה וחיים כנה"י[16] ונפש אחיהם מברכם באהבה רבה, מהר הקודש

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
3. אה"ק - ארץ הקודש
4. ת"ו - תבנה ותכונן
5. שלו' - שלום
6. ש"ק - שבת קודש
7. א"י - ארץ ישראל
8. ע"פ - על פי
9. הג"ר - הגאון רבי
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. התי"ת - התלמוד תורה
12. פעה"ק - פה עיר הקודש

13. הנ"ל - הנזכר לעיל
14. בעש"ק - בערב שבת קודש
15. ע"כ - על כן
16. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשמו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' דסליחות תרפ"ה - ירושלים **נמען:** גיסו (שוחט במוצא)

אף שהם רוצים שיבוא לראש השנה, משרתו דורשת שישחט ביום טוב שני (יום ראשון), 'ושעבודם של בני העדה קודם'; ואין להיכנס לספק תחומין, כי הגבולות לא נמדדו. יכין שני סכינים ועפר לכיסוי. (בהמשך מובא מכתב החפץ חיים לרב קוק, מתרפ"ג: צער על המחלוקת בארץ, שהיא חילול השם, ובקשה לרדוף שלום, ולסייע לחתנו הרב אהרן הכהן.)

עיקרי הדברים

- להישאר במושבה לחג.
- ספק תחומין.
- מכתב החפץ חיים על המחלוקת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. עה"ק[2] ירושלים תובב"א[3] ה' דסליחות פ"ה.

גיסי יקירי שליט"א[4]. אם כי מאד משתוקקים אנחנו, שתהי'[5] פה אצלנו ליום טוב הקדוש ר"ה[6] הבעל"ט[7], אבל מאחר שהמשרה שלך דורשת שתהי' שמה, בשביל השחיטה של יו"ט[8] השני, שהוא ביום א' הבע"ל[9], הלא שיעבודם של בני העדה הוא קודם. ולהכנס בספק תחומין, ודאי אין כדאי, כי לא נמדדו אצלנו הגבולים עדיין, ושב ואל תעשה עדיף. ע"כ[10] הדרך הישרה הוא שתהי' שמה בשבת ויו"ט[11] שני הימים, כדי שתוכל למלאות חובתך בדיוק, ובודאי יהי'[12] הסכין מוכן אצלך בטוב בע"ה[13], וכן עפר הכיסוי כדין. וכדאי שתכין שני סכינים. והשי"ת[14] יעזרך בכל טוב סלה, ותבורך בכוח"ט[15] באה"ר[16] כנה"י[17] ונפש גיסך דוש"ת[18] באהנ"א[19], הק'[20] א. י. ה"ק[21] ד"ש[22] לידידינו היקרים, הר"ד[23] סאסקיס, ור"י שטיינברג, ואחיו ר"מ[24], והר"ש[25] בקר, וכל בני המושבה, מוצא ועמק ארזים, [מושבות סמוך לירושלים] בכוח"ט באה"ר הנ"ל[26]. ד"ש באהבה וברכת כוח"ט[27] מכב"ב[28] שליט"א, הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. שתהי' - שתהיה
6. ר"ה - ראש השנה
7. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
8. יו"ט - יום טוב
9. הבע"ל - הבא עלינו
10. ע"כ - על כן
11. ויו"ט - ויום טוב
12. יהי' - יהיה
13. בע"ה - בעזרת השם
14. והשי"ת - והשם יתברך

15. בכוח"ט - בכתיבה וחתימה טובה
16. באה"ר - באהבה רבה
17. כנה"י - כנפשו היקרה
18. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
19. באהנ"א - באהבה נאמנה
20. הקי' - הקטן
21. ה"ק - הכהן קוק
22. ד"ש - דרישת שלום
23. הר"ד - הרב רבי שם שמתחיל באות ד (כגון דוד / דב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
24. ר"מ - ראש מתיבתא
25. והר"ש - ו + הר"ש: הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
26. הנ"ל - הנזכר לעיל
27. כוח"ט - כתיבה וחתימה טובה
28. מכב"ב - מכל בני ביתו